

Bærekraftig stedsutvikling

- *To planlagte økosamfunn i vestlandske kommuner*

Ingebjørg Lithun Norang.



Masteroppgave i region og regionalisering

Institutt for Arkeologi, Historie, Kultur- og Religionsvitenskap



Universitetet i Bergen

Høst 2016

Abstract

This thesis is about sustainable place-development, focusing on two planned ecovillages in two municipalities in 'Vestlandet'; which in this thesis is seen as a cultural identity region on the west coast of Norway. Sustainable place-development is about environmental and social processes and measures that take account of present and future generations, and thereby also form the foundation of livable regions. Ecovillages are viewed as a models for sustainable place-development, and in this thesis I present the plans for the two ecovillages and the different places where they are to be established. The people that are involved in the establishment of the two ecovillages are represented by two groups: 1) The different developers of the two ecovillages: Bergen Økologiske Landsby and the project manager for Eide økogrend. 2.) The municipalities: Osterøy municipality and Hyllestad municipality. By using qualitative methods I examine in which way the place-attachment of the different groups function as a driving force in their efforts to develop sustainable places through the establishment of two ecovillages. The thesis hereby takes a closer look at how places and people are affected by each other in the process of sustainable place-development.

Forord

♥ Takk

...til min kjære Kjetil og strålende Solea, for slikt som musikk, munterhet og felles måltider; som gav styrke gjennom en bratt læringskurve av et masterløp, fra start til slutt.

...til megagodeste Mamma, for språkvask, oppriktige ord og uslitelig omsorg.

...til pålitelige Pappa, for trygghet og trivelige toner i et tidvis travelt liv.

...til veileder Hans-Jakob Ågotnes, for tilgjengelighet og kloke råd på veien i en jungel av litteratur, utkast og idéer.

...til fagansvarlig Knut Grove, for samlende og sosiale masterseminar og svar på spørsmål.

...til alle mine medstudenter, for å ha vært et flott følge på reisen inn og ut av det tverrfaglige masterprogrammet i region og regionalisering.

...til Universitetet i Bergen og Statens lånekasse for utdanning, for en fantastisk mulighet! Dere åpnet døren til en rekke utviklende år, innenfor mange spennende fagunivers. Nå står jeg igjen med et rikt nøkkelknippe av kunnskap og erfaring. Dét vil jeg åpne nye dører med, der fremtidige arbeidsgivere og kolleger tilbyr meg oppgaver å løse.

...til, nest sist men ikke minst, informantene! Det var svært hyggelig å møte dere, og tankeutvidende å lytte til all den lærdom dere har. Historier og uttalelser satte spor, som her i oppgaven fremstår i teoriens lys i møte med mine setninger omkring deres ord. Jeg håper det jeg har fremstilt faller i god jord.

...til hver eneste én, her tilkjennegjort eller ei, som på sitt vis har hatt god innflytelse på meg i arbeidet med masteroppgaven. Alle dere som i ord eller handling har løftet meg, ved å dele innsikt og vise forståelse eller interesse for masterarbeidet. Gleden dere brakte gikk aldri ubemerket hen. En ekstra takk, først som sist, akkurat her!

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Introduksjon	3
1.1 Innledning.....	3
1.2 Problemstillinger	8
1.3 Begrepsavklaringer	9
1.3.1 'Stedstilknytning' og 'sted'	9
1.3.2 'Bærekraftig stedsutvikling'	9
1.3.3 'Økosamfunn'	10
1.4 Oppgavens struktur	12
Kapittel 2: Teori og metode	14
2.1 Innledning.....	14
2.2 Begreper og teoretiske perspektiver.....	14
2.2.1 Bærekraftig stedsutvikling.....	14
2.2.2 Sted, stedstilknytning og stedsidentitet.....	17
2.3 Kvalitativ metode	25
2.3.1 Gjennomføring av metodisk opplegg	26
2.3.2 Bruken av empiri	28
2.3.3 utfordringer ved bruk av metoden	29
2.4 Oppsummering.....	30
Kapittel 3: Bakgrunn	31
3.1 Innledning.....	31
3.2 Om fremveksten av økosamfunn og Hurdal Økolandsby.....	32
3.3 Osterøy kommune.....	35
3.3.1 Bygden Bruvik.....	38
3.3.2 Bergen Økologiske Landsby [BØL].....	39
3.4 Hyllestad kommune.....	42
3.4.1 Grenda Eide	47
3.4.2 Eide Økogrend	47
3.5 Oppsummering.....	52
Kapittel 4: Stedstilknytning som drivkraft i BØLs prosjekt	53
4.1 Innledning.....	53
4.2 Om mitt møte med aktørene og deres tilholdssteder	54
4.3 Hva slags sted knytter drivkraften seg til?	57
4.5 Oppsummering.....	62
Kapittel 5: Stedstilknytning som drivkraft for Eide Økogrend	64
5.1 Innledning.....	64

5.2 Om mitt møte med aktørene og deres tilholdssteder	65
5.3 Hva slags sted knytter drivkraften seg til?	66
5.5 Oppsummering.....	69
Kapittel 6: Avsluttende diskusjon.....	71
6.1 Vurdering av undersøkelsen og forslag til videre forskning.....	72
Kilder og litteratur.....	73
Vedlegg 1: Liste over figurer	92
Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informanter	94
Vedlegg 3: Intervjuguide.....	96
Vedlegg 4: Lister over norske økosamfunn, 2016.	98
Vedlegg 5: Liste over intervjuer.....	100

Kapittel 1: Introduksjon

«Alle nålevende er stedfortredere for klodens etterkommere» (Stueland, E. 2016:85).

1.1 Innledning

Én strofe fra julesangen *Deilig er jorden*: «slekt skal følge slekters gang» (Ingemann, 1850), bærer et budskap som treffer meg. Innholdet i disse sanglinjene handler ikke bare om at ethvert menneske en dag skal dø, men at nytt liv vil følge ledd av menneskeslekten. Vi har derfor en stor og viktig oppgave som menneskehet i å forvalte klodens ressurser på et slikt vis, at de stedene vi etterlater til våre medmennesker og etterkommere, er livskraftige.

Vi er stedfortredere for jordens etterfølgere, som Stueland (2016) så fint uttrykker det og får frem alvoret av i sin bok *700-årsflommen*. Bokens tittel har sitt opphav i meteorologenes omtale av flommen som rammet Vestlandet høsten 2014, og også forfatterens familie: Datterens sykkel og ene støvel ble slukt av vannmasser fra Vangsvatnet på deres hjemsted Voss da de var på vei hjem fra fotballtrening (Stueland 2016). Og kanskje var det nettopp denne hendelsen som engasjerte forfatteren til å skrive en bok som tar for seg klimaendringer; et tema som jeg tør påstå at dessverre har blitt stadig mer aktuelt.

Den globale oppvarmingen har økt og må begrenses, for at klimaendringene ikke skal bli katastrofale, fastslår FNs klimapanel i forskningsrapporten som ledet frem til *Togradersmålet* (FN-sambandet, 2016c). *Togradersmålet* er å holde den globale oppvarmingen under 2 °C, samt forsøke å begrense temperaturstigningen til 1,5 °C, og er førende for den internasjonale *Parisavtalen* om klima som ble vedtatt 12. desember 2015 (Vang, 2016). Norge har stadfestet avtalen, som først tredde i kraft 4. november 2016 etter å ha blitt godkjent av 55 land som står for minst 55% av verdens CO₂-utslipp (FN-sambandet, 2016d). Dermed kan en si at flere nasjoner gir inntrykk av at de ønsker å ta de globale klimaendringene vi står overfor på alvor.

Det er en viktig forskjell i at vi står overfor klimaendringene og ikke ovenfor dem, fordi det er vi som er underlagt klimaendringene og ikke omvendt når endringer i klima først har skjedd. Dette fratår oss heldigvis ikke muligheten til å møte reelle så vel som forventede og uante klimaendringer med: 1.) Holdninger og handlinger som gjør at vi ikke forverrer klimaet og jordens tilstand. 2.) Løsninger som gjør oss i stand til å tilpasse vårt jordlige liv til de klimaendringer som har rammet og kan ramme oss. Hva disse holdningene, handlingene og løsningene vil være, finnes det ikke et entydig svar på, men at de bør bygge på ideen om bærekraftig utvikling, virker ganske opplagt, ettersom ideen enkelt forklart «[...] handler om

å ta vare på behovene til mennesker som lever i dag, uten å ødelegge for fremtidige generasjoners mulighet til å dekke sine» (FN-sambandet, 2016a).

Høsten 2015 vedtok Norge og resten av FNs medlemsland en felles agenda for år 2030 med 17 overordnede globale mål og 169 delmål for en bærekraftig utvikling (Norad, 2016). Agendaen er ment å fungere som en felles arbeidsplan for å stoppe klimaendringene, bekjempe ulikhet og utrydde fattigdom innen 2030 (FN-sambandet, 2016b). FNs bærekraftsagenda vil være en målsetting for norsk politikk frem mot 2030, og jeg vil i den forbindelse få trekke frem at Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider med en Stortingsmelding om bærekraftige byer og sterke distrikter, som blir lagt frem i 2017 (se Lindaas, 2016a). På departementets nettside, hvor det begrunnes hvorfor en slik Stortingsmelding er aktuell, trekkes det mellom annet frem at lokal og regional planlegging er viktig for en fremtidig bærekraftig utvikling i hele landet, og at byene og distriktene må sees i sammenheng dersom en skal sikre en bærekraftig utvikling (Lindaas, 2016b). Dette krever at det skapes attraktive bomiljøer, gode transportløsninger, konkurransedyktige forutsetninger for næringsutvikling og et godt tjenestetilbud, samtidig som en sikrer at viktige verdier og hensyn ivaretas ved at eksempelvis klimagassutslipp og arealforbruk reduseres (ibid). Men hva menes egentlig med et attraktivt bomiljø?

«Attraktivitet er et begrep som ofte brukes for å beskrive en region, en kommune eller et sted. Næringsliv, besøkende og beboere legger vekt på ulike egenskaper» (Lindaas, 2016e) slår Kommunal- og moderniseringsdepartementet fast, uten å utdype hvilke forskjellige egenskaper som regnes som attraktive av ulike aktører. Hva som kan betegnes som attraktive steder, og hvem som betegner et sted som attraktivt bør problematiseres, påpeker de samfunnsvitenskapelige forskerne Lysgård & Cruickshank (2013), og argumenterer for at planleggere bør anerkjenne kompleksiteten ved produksjonen av kunnskapen om et sted og dets attraktivitet.

På regjeringens nettside om *Attraktiv by - Statens pris for bærekraftig by- og stedsutvikling*, som deles ut til en bestemt by eller et sted i betydningen et område av lokal, kommunal eller større geografisk skala (Lindaas, 2016f), fremstilles 'bærekraftig' som attraktivt. Dette fremkommer også av regjeringen.no (2015) sin artikkel om stedsutvikling, hvor det hevdes at kommunene kan redusere klimautslipp og miljøproblemer og bli mer attraktive ved å satse på bærekraftig by- og tettstedsutvikling. Fordi regjeringen fremstiller 'bærekraftig' som attraktivt på sin nettside, er det relevant å stille spørsmål ved hva statsmakten forstår 'bærekraft' som. Selv om det trolig ville vært interessant vil jeg verken diskutere eller spekulere i hva regjeringen i praksis forstår 'bærekraft' som, men slå fast at

Grunnloven §112 gir antydninger om hvordan bærekraft i en norsk kontekst bør forstås i teorien, også fordi det er denne paragrafen forvaltningslover som *Naturmangfoldloven* (2009), *Plan- og bygningsloven* (2008) og *Kommuneloven* (1992) viser til, når de i sine første paragrafer nevner 'bærekraftig'. I §112 i *Grunnloven* slås det fast at:

Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.

En av myndighetene som har ansvar for å iverksette tiltak som realiserer det første og annet ledd av §112 i *Grunnloven*, er Kommunal- og moderniseringsdepartementet som mellom annet har en ledende rolle i regional og kommunal planlegging og boligpolitikk. Dette departementet står bak dokumentet *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging* (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015), som ble vedtatt ved kongelig resolusjon 12.juni 2015. Regjeringens ønske for dokumentet er «[...] å fremme samarbeidet med kommunene og fylkeskommunene om en bærekraftig og mer effektiv areal- og samfunnsplanlegging i årene som kommer» (ibid).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet mener at hva som er bærekraftig må vurderes ut fra de sosiale, miljømessige og økonomiske sidene ved samfunnsutviklingen (Lindaas, 2016e). Denne helhetlige forståelsen av 'bærekraftig' er noe også BYLIVsenteret jobber for, og de legger dessuten vekt på et likeverdig forhold mellom de tre sidene ved perspektivet på bærekraft (BYLIVsenteret, 2016). Det er Norske arkitekters landsforbund som har tatt initiativet til dette nasjonale senteret for bærekraftig by- og tettstedsutvikling, som ble lansert i august 2016 og som ble bevilget to millioner kroner i årets statsbudsjett (Waage, 2016). Stortinget vedtok å bevilge penger til etableringen av BYLIVsenteret, fordi kommunene behøver noen som kan bistå dem i arbeidet med bærekraftig stedsutvikling (Norske arkitekters landsforbund, 2016). Dette arbeidet mener Stortinget ifølge Norske arkitekters landsforbund (2016) at kommunene behøver hjelp til, blant annet av den grunn at kommunene har overlatt mye av ansvaret for planlegging til private utbyggere.

I min avhandling i *Masterprogram i region og regionalisering* vil jeg rette søkelyset

mot bærekraftig stedsutvikling, ved å studere hvordan to private utbyggere i møte med to kommuner planlegger to ulike økosamfunnsprosjekter. Det har vært en gryende interesse for økosamfunn siden starten av 90-tallet ifølge Sevier et al. (2008), og det er nettopp fra begynnelsen av dette tiåret jeg fant det som trolig er en av de første norske publikasjonene om emnet: *Økosamfunn – Kommunaltekniske utfordringar* (Hovland & Isane, 1993). I dette temaheftet presenteres det en rekke forslag til hvordan kommuner og øvrig offentlig forvaltning kan integrere og tilrettelegge for et økologisk helhetssyn i sitt arbeid med areal- og samfunnsplanlegging. Her i Norge er det til nå forsket relativt lite på økosamfunn, men det eksisterer til nå minst ti akademiske avhandlinger innen ulike fagretninger ved norske høyskoler og universitet som omhandler emnet. Disse avhandlingene er alle listet i litteraturlisten, ettersom de til sammen er med å danne grunnlaget for den for forståelsen jeg har for feltet.

Økosamfunn ble trukket frem av FN som ett av de 100 beste praktiske eksemplene på utmerkede modeller for en bærekraftig livsstil i 1998 (Global Ecovillage Network, 2015a; Nachtigall, u.å. ref. i Miller & Torp 2013:11). Hvordan en økolandsby i teorien kan skape stedstilpassede og bærekraftige boligområder viser både Bjørnstad (2009), Stærnes & Wolstad (2010) og Arnardóttir (2013) sine akademiske avhandlinger innen landskapsstudier ved Norges Miljø- og Biovitenskapelige Universitet i Ås. Dessuten fant Gustavsen (2011) i sitt masterstudie i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo, at beboerne i den danske økolandsbyen Dyssekilde fikk realisert sitt potensial som miljøbevisste innbyggere som en følge av den effekt økolandsbyens fysiske kontekst og infrastruktur, sosiale organisering og evne til delvis selvforsyning, hadde på dem.

Etter å lest, sett og hørt en del om Hurdal økolandsby i norske medier de tre siste årene, ble jeg svært nysgjerrig da jeg tilfeldigvis oppdaget at det er planlagt to økolandsbyer på min kant av landet; Vestlandet! Stiftelsen Bergen Økologiske Landsby (BØL) samhandler med Osterøy kommune om å bygge en økolandsby på stedet Bruvik. I Hyllestad kommune samhandler privatpersonen Magnar Eide med kommunen om å etablere en økogrend på en gårdstomt på stedet Eide. Det som engasjerte meg til å skrive en masteroppgave om bærekraftig stedsutvikling med fokus på to planlagte økosamfunn her på Vestlandet, var ønsket om å lære mer om hvilke muligheter planene for en økogrend og en økolandsby kan skape for bærekraftig utvikling av steder. Og også hvilke drivkrefter som ledet frem til at økosamfunnene er planlagt på stedene Bruvik i Osterøy kommune og Eide i Hyllestad kommune. Var det aktørenes tilknytning til stedene som gjorde at de ønsket å etablere økosamfunn der? Dessuten interesserte det meg å studere minst to økosamfunnsprosjekter her

på Vestlandet, fordi jeg undrer meg over at det kan variere mye hvordan ulike steder og ulike mennesker virker inn på hverandre. Det vil i den sammenheng være spennende å sammenligne funnene fra de to feltene med hverandre.

Felles for mine to undersøkelsesfelt er at de begge er innenfor Vestlandet; et geografisk område som kan betegnes som en kulturell identitetsregion, fordi det er mulig å snakke om en opplevelse av en kollektiv historie og felles identitet som knytter menneskene i regionen sammen (Jf. Langeland, 2012:27). Ettersom region kan forstås som noe individene indentifiserer seg med, vil også den identifiserende regionen som omgir et sted kunne virke inn på folks tilknytning til stedet. Jeg ønsker derfor mellom annet å undersøke om aktørens tilknytning til regionen er en drivkraft for deres arbeid med å etablere økosamfunn der. Fordi det i Norge er slik at kommunen som planmyndighet har ansvar for å forvalte bruk av arealer (jf. pbl. § 3-3) og min oppgave dreier seg om utviklingen av to steder, kan det også være interessant å studere om relasjonen aktører tilsatt i kommunen har til stedet for etablering av økosamfunn, har en funksjon som drivkraft i stedsutviklingen.

Bærekraftig stedsutvikling er relevant i forhold til region og regionalisering, fordi utviklingen av bærekraftige steder, så vel som all annen areal- og samfunnsplanlegging, er med på å danne grunnlaget for livskraftige regioner. I så måte kunne jeg like gjerne snakket om 'robuste', 'sterke', 'konkurransedyktige' eller 'vekstkraftige' regioner, men jeg synes termen 'livskraftig' er mer helhetlig ettersom de tre første termene ofte brukes i forbindelse med fokus på det økonomiske aspektet ved en bærekraftig regional utvikling, og ikke det sosiale og miljømessige. Eksempelvis settes uttrykket 'vekstkraftig region' på nettsiden til Kommunal- og moderniseringsdepartementet om *Vekstkraftige bo- og arbeidsmarkeder i hele landet* (Lindaas, 2016d), i hovedsak i forbindelse med økonomisk produktivitet tilknyttet bolig- og arbeidspolitikk. Men det står også på nettsiden at det overordnende målet for de ulike politiske sektorene som påvirker utviklingen av vekstkraftige regioner «[...] må være at staten, det regionale folkevalgte nivået og kommunene sammen legger til rette for miljømessig, sosial og økonomisk utvikling i den enkelte region.» (ibid). I den sammenheng er det dessverre uklart om Lindaas (2016d) med "den enkelte region" mener fylkeskommunen som en administrativ region, eller en funksjonell region som går på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Begrepet 'region' er mangetydig og brukes ulikt (Lysgård, 2007), og nettopp derfor vil jeg presisere at jeg med 'livskraftige regioner' mener bærekraftige regioner av en territoriell størrelse. Eksempelvis fylker som politisk-administrative regioner, funksjonelle arbeidsmarkeds, bolig- og serviceregioner eller, slik tilfellet er for min undersøkelse, en landsdel som en kulturell identitetsregion.

1.2 Problemstillinger

Opgavens overordnede forskningsspørsmål er: *På hvilken måte har stedstilknytning en funksjon som drivkraft i utbyggerne BØL og Magnar Eide og kommunene Osterøy og Hyllestad sitt arbeid med å utvikle bærekraftige steder gjennom to ulike økosamfunnsprosjekt?*

Med min overordnede problemstilling vil jeg undersøke hvordan steder og mennesker virker inn på hverandre i arbeidet med bærekraftig stedsutvikling. Kunnskap om forholdet mellom mennesker og steder er veldig relevant innen regionalforskning, -politikk og planlegging (Berg et. al. red. 2004). Især fordi lokale og regionale forhold og utviklingsprosesser preges av menneskers ulikheter, samtidig som menneskers sosiale relasjoner, sosiale praksis og meningsdannelse, blir påvirket av steders forskjellighet og mangfold (ibid). Stedsutvikling er derfor et aktuelt emne innen regionalforskning.

Temaet bærekraftig stedsutvikling synes derimot å være et generelt mindre utforsket emne. Det har kun lyktes meg å finne ett stort norsk forskningsprosjekt som dreier seg om bærekraftig stedsutvikling, det heter *Bezau geopark* og omhandler et feltområde i Romania (Telemarksforskning, 2016b). Det er det regionale forskningsinstituttet Telemarksforskning som står bak dette prosjektet, som har som formål «[...] å styrke kunnskapen om hvordan natur- og kulturbaserte ressurser kan brukes i lokal samfunnsutvikling – i dette tilfellet innenfor rammene av geopark-konseptet og framtidige Bezau land geopark» (Telemarksforskning 2016a). Prosjektet avsluttes først til neste år, i 2017 (ibid).

Ettersom temaet bærekraftig stedsutvikling synes å være et til nå lite utforsket emne her i Norge, ønsker jeg at mitt masterprosjekt skal lede frem til mer kunnskap om dette. Men som jeg seinere i oppgaven vil vise i begrepsavklaring her og videre i teorikapitlet, så kan en gjerne si at temaet er relativt godt belyst under andre uttrykk enn 'bærekraftig stedsutvikling'.

Menneskene i mitt undersøkelsesfelt kan deles inn i to aktørgrupper. Den første er utbyggerne av økosamfunn: Stiftelsen Bergen Økologiske Landsby representert ved Randi Brodersen og Herman Gerritsen, og Eide Økogrend representert ved Magnar Eide. Den andre gruppen er kommunene: Osterøy kommune representert ved Rådmann Jostein Førre, og Hyllestad kommune representert ved Joakim Systaddal, tidligere prosjektleder i omstillingsorganisasjonen i kommunen.

Stedene for studien tar utgangspunkt i de to økosamfunnenes lokalisering; Bruvik i Osterøy kommune og Eide i Hyllestad kommune. Det er likevel verdt å bemerke at i lys av oppgavens teoretiske perspektiv på sted, forstås ikke stedene bare med utgangspunkt i sin

geografiske lokalisering. Dette fremgår også av hovedproblemstillingen som spesifiserer at det er aktørenes stedstilknytning jeg vil fokusere på, i forbindelse med hva den har å si for deres drivkraft i arbeidet med bærekraftig stedsutvikling.

Gjennom mitt masterprosjekt søker jeg å få innsikt i hva som er drivkraften bak arbeidet med å etablere økosamfunn på stedene Bruvik og Eide, ved å fokusere på aktørenes tilknytning til stedene for etablering. Studien om bærekraftig stedsutvikling avgrenses ved at den dreier seg om på hvilken måte aktørenes drivkraft har en funksjon i deres arbeid med å etablere økosamfunn.

Underordnede forskningsspørsmål er:

Hvorfor ble Bruvik og Eide valgt som sted for etablering av økosamfunn?

Hva slags sted snakker aktørene om? Vestlandet, kommunen, bygden og/eller hjemstedet? Og hvilke kvaliteter vektlegger de ved stedet; de eksisterende fysiske og/eller de forestilte?

1.3 Begrepsavklaringer

1.3.1 'Stedstilknytning' og 'sted'

Med 'stedstilknytning' mener jeg den relasjon aktørene har til stedene for etablering, noe som også krever en redegjørelse for begrepet sted. Som tidligere nevnt forstår jeg 'sted' som en størrelse som ikke kun knytter seg til de geografisk avgrensede områdene som utgjør ulike steder. Et sted blir til ikke bare på grunn av de fysiske strukturer som eksisterer der, men også på grunn av de opplevelser og omkringliggende strukturer som har skapt og omskaper stedet. Opplevelsene knytter seg til individene som erfarer stedet, og de omkringliggende strukturene kan eksempelvis være medier, historie, politikk og lovbestemmelser som er med på å forme stedet og folks opplevelse av stedet. Sånn sett er et sted hele tiden under utvikling i en endringsprosess som styres fra både (det lokale) indre og individuelle og (fra det kommunale til globale) ytre og kollektive hold. Jeg har med andre ord en relasjonell forståelse av begrepet 'sted'; steder skapes i relasjon til mennesker som formes av steder. Den teoretiske bakgrunnen for min forståelse av begrepene 'stedstilknytning' og 'sted' vil videre bli presentert fra s. 17 i kapittel 2.

1.3.2 'Bærekraftig stedsutvikling'

Økosamfunn er modeller for bærekraftige lokalsamfunn (Torp & Miller, 2013), og nettopp derfor valgte jeg bærekraftig stedsutvikling som et uttrykk for det tema masteroppgaven min omhandler. Det er vel å merke ikke dermed sagt at alle økosamfunn vil oppfylle ideen om bærekraftig stedsutvikling. En av masteroppgavens hensikter er først og fremst å se på hvordan planene for to økosamfunn er ment å utvikle steder i en bærekraftig retning.

Temaet bærekraftig stedsutvikling kunne like gjerne hatt et annet navn, for tema som begynner med 'klimavennlig', 'helhetlig', 'livskraftig' eller 'attraktiv' satt i sammenheng med enten 'lokalsamfunnsutvikling', 'lokal samfunnsutvikling', 'bygdeutvikling', 'distriktsutvikling', 'tettstedsutvikling', 'byutvikling' eller 'bomiljø', har jeg sett at ofte vil gjelde mye av det samme. Hva kan en si at 'bærekraftig stedsutvikling' og andre nær sagt identiske tema står for? På den norske regjeringens nettside uttrykkes temaet slik:

«Bærekraftig stedsutvikling innebærer at vi må gjenvinne ressurser, bruke miljøvennlige materialer og utvikle miljøvennlige energiløsninger. I tillegg må kommunene satse på miljøvennlig transport, og lokalisere boliger, butikker, serviceinstitusjoner og arbeidsplasser slik at transportbehovet begrenses»
(Regjeringen.no, 2015).

Denne beskrivelsen sier noe om hva "vi", trolig i betydningen nasjonen Norges borgere, og kommunene må gjøre for å utvikle bærekraftige steder. Men regjeringen.no (2015) sin definisjon vektlegger ikke det sosiale aspektet som en kan mene at bærekraftig stedsutvikling bør inneholde.

I sin definisjon av 'stedsutvikling' viser Distriktssenteret (2016) at også sosiale prosesser og tiltak er viktige aspekter, ettersom det i utviklingen av et sted er en styrke med bred medvirkning fra både innbyggere, næringsliv og kommune. Festivaler og andre kulturelle hendelser vil eksempelvis være sosiale tiltak som kan påvirke et steds attraktivitet og dermed utvikling. På bakgrunn av dette er derfor min definisjon av 'bærekraftig stedsutvikling': Miljøvennlige og sosiale prosesser og tiltak som skaper steder hvor bosetting, næringer, samferdsel og naturmiljø tar hensyn til overlevelsessevnen hos nåværende og kommende generasjoner.

1.3.3 'Økosamfunn'

Fordi de to prosjektene oppgaven min dreier seg om er én økogrend og én økolandsby, har jeg valgt å benytte meg av termen 'økosamfunn' som en samlebetegnelse. Jeg vil hevde at 'økogrend' og 'økolandsby' bygger på det samme konseptet, men at de ikke alltid forstås som akkurat det samme fordi en økogrend tar utgangspunkt i et eksisterende gårdsmiljø, noe en økolandsby ikke nødvendigvis gjør (Stærnes & Woldstad, 2010; Jacobsen, 2001). Dessuten er gjerne antallet boenheter mindre i en økogrend enn i en økolandsby (ibid). Et annet moment som er relevant i forhold til de tre nevnte termene, er at ikke alle økosamfunn regner seg som økolandsbyer eller økogrender, eksempelvis økosamfunnet *Gaia Senter i Alvdal* (Se Grue, 2015).

Når det i engelskspråklige tekster siktes til 'økosamfunn', har jeg oppdaget at dette gjerne er omtalt som 'intentional communities' og ved sjeldne tilfeller som 'eco-communities'. Begrepet 'intentional communities' brukes om bomiljøer som er samlet om en bestemt intensjon, eksempelvis å utvikle gjeldende mål for miljøet (Torp & Miller, 2013:8). Så vidt jeg kan se er 'ecovillage' er den mest utbredte termen når det på engelsk dreier seg om økosamfunn, og ikke bare om økolandsbyer.

Med utgangspunkt i lokalsamfunnsforskeren Metcalf, u.å., som ifølge Dawson (2006b:17) uttrykker at økolandsbyer er blitt så populære over store deler av verden, at mange folk forestiller seg at økolandsby er den eneste formen for økosamfunn, vil jeg hevde at termen 'økolandsby' iblant brukes som en samlebetegnelse for akkurat det samme som 'økosamfunn'. Et glimrende eksempel på akkurat dette er navnet på det globale nettverket for økosamfunn; *Global Ecovillage Network [GEN]*.

Én årsak til at 'økolandsby' gjerne forstås som det samme som 'økosamfunn', kan være at konseptet ikke nødvendigvis forstås som noe som bare er ruralt, men også som noe urbant (Jackson, u.å.:10). Landsbybebyggelse er noe som særlig finnes i jordbruksområder (Landsby, 2009), noe som i dag ofte er mer typisk for landlige omgivelser enn byer. Ettersom selve begrepet 'landsby' dermed skaper mer rurale konnotasjoner enn urbane, mener jeg at på norsk er 'økosamfunn' en bedre samlebetegnelse for de mangfoldige formene av konseptet, enn 'økolandsby' er.

Men hva innebærer så konseptet 'økosamfunn'? Norske Økosamfunns Forening (2016a) betegner 'økosamfunn' som:

[...] en bæredyktig bosetning, enten i by eller landlige omgivelser, hvor alle deler av tilværelsen er med. Den integrerer menneskelig aktivitet i det naturlige miljø på minst mulig skadelig måte, og medvirker til sunn utvikling som kan fortsette til ubestemt tid [...] I videre forstand handler økosamfunnsvisjonen om å utvikle positive nabolag og utviklingsfellesskap med en økologisk forankring i eksisterende bygder, byer eller bydeler [...].

Ut i fra dette vil jeg si at begrepet 'økosamfunn' handler om å utvikle bærekraftige bosteder for livsførsel, ved å skape sosiale fellesskap samlet om å tilpasse seg naturmiljøet slik at det ikke tar skade fra menneskelig aktivitet. Det er denne forståelsen jeg har valgt å legge til grunn når jeg benytter meg av begrepet 'økosamfunn' i min oppgave.

Det kan sies at jeg like gjerne kunne ha benyttet meg av termen 'økolandsby', for som Jackson (u.å.:10) påpeker, så overskrider konseptet dikotomien urban/rural, ettersom det handler om å tilpasse seg til det eksisterende naturlige miljøet. I likhet med Jackson (ibid)

uttrykker også Torp (2011) dette, der han skriver at «Økolandsbymodellen kan tilpasses de fleste forhold og situasjoner. Den fungerer i nord og sør, i øst og vest, i byer/urbane strøk og på landet» (s.117). Det har ingen hensikt å snakke om en urban økologi i motsetning til en rural økologi ifølge Jackson (u.å.:10). Denne meningen slutter jeg meg til, ettersom 'økologi' forstås som «[...] vitenskapen om levende organismers forhold til naturmiljøet» (Universitetet i Bergen & Språkrådet, 2016), og det samme naturmiljøet kan være bakgrunnen for fremveksten av en by så vel som en landsby. Men som jeg tidligere har forsøkt å vise, fungerer likevel ikke begrepet 'økolandsby' like samlende for konseptet som 'økosamfunn'. Dette er fordi: 1.) Det er mulig å snakke om 'økogrend' som noe annet enn en 'økolandsby'. 2.) Ikke alle økosamfunn regner seg som økolandsbyer. 3.) Utrykket 'landsby' fremkaller gjerne mer rurale enn urbane forestillinger. Det siste faktumet er et viktig poeng, selv om det ikke har så mye å si for min undersøkelse, som omfatter to prosjekter som begge er i rurale strøk. Grunnen til at det er et viktig poeng, er at med utgangspunkt i det valgte uttrykket, 'økosamfunn', så fremstår konseptet som like relevant for bærekraftig stedsutvikling i byområder så vel som i mer landlige strøk.

1.4 Oppgavens struktur

Det neste kapittelet, kapittel 2, omhandler teoretiske perspektiver på sted, stedstilknytning og stedsidentitet. Perspektivene jeg legger fram her, vil fungere som verktøy for å forstå de empiriske funnene som seinere vil presenteres og analyseres. I kapittel 2 vil jeg også argumentere for hvorfor jeg har valgt kvalitativ metode som metodisk tilnærming i oppgaven, og diskutere forskningsetiske utfordringer ved metoden.

I kapittel 3 presenteres geografiske og historiske fakta om kommunene Osterøy og Hyllestad, så vel som bygden Bruvik og grenden Eide. I dette kapitlet redegjøres det også for fremveksten av økosamfunn, Hurdal Økolandsby, og planene for Bergen økologiske landsby og Eide økogrend. Opplysningene i dette kapitlet er ment å danne en bakgrunn som kan bidra til en videre forståelse for de to undersøkelsesfeltene.

De to neste kapitlene er analysekapitler. I det første analysekapitlet, kapittel 4, vil jeg studere hvilken stedstilknytning BØL og Osterøy kommune har til Bruvik, gjennom å peke på hvilke stedskvaliteter og hva slags steder aktørene snakker om, ved bruk av teoretisk perspektiv. Det samme vil være gjeldende for kapittel 5, som tar utgangspunkt i Magnar Eide og Hyllestad kommune sin opplevelse og fremstilling av planene for Eide økogrend.

I kapittel 6 gis en avsluttende diskusjon og sammenligning av funnene i de to

analysene. Jeg vil også peke på hva som eventuelt kunne vært gjort annerledes i arbeidet med oppgaven, og si noe om hvordan det bør forskes videre innen dette temaet.

Kapittel 2: Teori og metode

«Det er metodebeskrivelsen som bygger bro mellom teori og empiri»

(Cruickshank & Lysgård, 2013:81-82)

2.1 Innledning

Det innledende sitatet understreker viktigheten av å benytte seg av en metode som danner en sammenheng mellom teori og funn ifra undersøkelsesfeltet. I dette kapitlet vil jeg først presentere de teorier og begreper som er relevant i forhold til å besvare oppgavens problemstillinger i de påfølgende analysekapitlene. Så vil jeg gi en beskrivelse av kvalitativ metode og legge fram fordeler og utfordringer ved bruk av metoden i mitt prosjekt.

2.2 Begreper og teoretiske perspektiver

2.2.1 Bærekraftig stedsutvikling

Med uttrykket 'bærekraftig stedsutvikling' mener jeg, som nevnt i kapittel 1, at overlevelsessevnen hos nåværende og kommende generasjoner tas hensyn til gjennom at steder for bosetting, næringer, samferdsel og naturmiljø skapes gjennom miljøvennlige og sosiale prosesser og tiltak. Hva de miljøvennlige og sosiale prosessene og tiltakene som skaper bærekraftige steder bør være, mener jeg at tidligere forskning på emner nært beslektet med 'bærekraftig stedsutvikling' kan gi et bilde av. Jeg vil derfor trekke frem *Helhetlig boligplanlegging* (Norsk Institutt for By og Regionforskning, 2015 ref. hos Høgskolen i Oslo og Akershus [HiOA], 2016), første del av det nasjonale prosjektet *Framtidens bygger* (Bull-Hansen et. al. 2014) inkludert St.meld. nr. 25 (2008-2009) om distrikts- og regionalpolitikken, og tekster av de samfunnsvitenskapelige forskerne Bregnballe (2014), Cruickshank (2014) og Lysgård & Vasstrøm (2015).

Norsk Institutt for By og Regionforskning sin rapport fra 2015 om hvilke elementer som inngår i en helhetlig boligplanlegging i plandokumentene til ni kommuner i Norge, peker på at bærekraft er et viktig element (HiOA, 2016). Dette elementet knytter seg til en stedsavhengig faktor som bokvalitet, som handler om mer enn bolig (ibid). Kvaliteter ved å bo på et sted kan skapes gjennom at kommuneplanene tilrettelegger for miljø og klimamessig bærekraft ved gang- og sykkelveier, kollektivtransport, konsentrert bebyggelse og nærhet til sentrum. Sosial bærekraft kan kommuneplanene tilrettelegge for ved å skape (tilgang til) utearealer og møteplasser som stimulerer til sosial kontakt og deltakelse. Derfor kan en med andre ord si at helhetlig tilrettelegging for fysiske bomiljøer i kommuneplaner, omfatter enkelte av de miljømessige prosessene og sosiale tiltakene som kan skape bærekraftige steder.

Kommunal og moderniseringsdepartementet støttet prosjektet *Framtidens bygder*, som hadde som mål å sette fokus på lokal verdiskapning for å skape attraktive bygdesamfunn og heve den lokale kompetansen om bærekraftig stedsutvikling (Jensen, ref. i Bull-Hansen et al. 2014). Prosjektet ble også finansiert av Husbanken og Innovasjon Norge, og var et initiativ fra Norske Arkitekters Landsforbund [NAL], informasjonsselskapet TreFokus og miljøstiftelsen Zero. Disse tre initiativtakerne bistod syv kommuner fra sør til nord i Norge i pilotprosjekter for ulike plan- og utviklingsprosesser og byggeprosjekter i en bygd. Prosjektene viser at landskapet setter premisser for hvilke bo- og næringsmiljøer som preger et sted, og å forstå samspillet mellom menneske og natur er derfor helt sentralt i en bærekraftig stedsutvikling. En målsetting for prosjektet *Fremtidens bygder* var å «[...] utvikle energieffektive bygg med tre eller andre miljøvennlige materialer og ta i bruk kortreist fornybar energi og fossilfrie energiløsninger» (Bull-Hansen et al. 2014) og å utvikle et godt sykkel- og gangsystem og mer konsentrerte bygdesentrum med gode møteplasser (ibid). Ut ifra de syv pilotprosjektene i *Fremtidens bygder* (ibid) vil jeg si at prosjektene viser at de miljøvennlige og sosiale tiltakene og prosessene som skaper bærekraftige steder må ta utgangspunkt i det enkelte steds eksisterende kvaliteter og behov. Å bygge videre på stedets egenart i forhold til å utvikle nye bomiljøer, miljøvennlige energikilder eller næringsvirksomheter, var sentralt i pilotprosjektene for bygdene i de syv kommunene. Men om stedenes egenart ble avgjort i medvirkning fra lokalbefolkningen i bygdene eller kun av hovedaktørene i pilotprosjektene; prosjektansvarlig for den enkelte kommune, NAL, TreFokus og Zero, er noe uklart i presentasjonen av *Framtidens bygder* (ibid). Det eneste pilotprosjektet som vitner om at innbyggernes tanker om stedet var viktig for utviklingsplanen som ble laget for bygden, er pilotprosjektet for bygda Norddal ("Dalsbygda") i Norddal kommune i Møre og Romsdal. Der ønsket innbyggerne at bygden skulle representere et alternativ til den urbaniserte og konsumpregede byen, noe som resulterte i boligprosjektet Verdsarvbustaden (ibid).

Av § 5-1 i Plan- og bygningsloven (2008) fremgår det at kommunen har et ansvar for å sikre medvirkning i planprosesser. Og om helhetlig stedsutvikling i St.meld. nr.25 (2008-2009) står det at «Gode stadutviklingsprosesser krev mobilisering, medverknad og dialog med både innbyggjarar, næringsliv og utbyggjarinteresser» (s.33). Medvirkning ifra lokalsamfunnet i planer for en bærekraftig utvikling er viktig for å lykkes med å skape et bærekraftig samfunn, dette kommer frem i tekstene til både Bregnballe (2014), Cruickshank (2014) og Lysgård & Vasstrøm (2015).

Hvordan medvirkning og tolkningen av bærekraftig utvikling styres i kommunale planprosesser kan ha noe å si for de tiltak som er ment å tilrettelegge for en bærekraftig

utvikling, dette viser Bregnballe (2014) sin studie av "Grønne familier", som fra 1996-1999 var et delprosjekt i Miljøverndepartementet og syv kommuners pilotprosjekt "Bærekraftige lokalsamfunn". Studien problematiserer konklusjonen til prosjektet som var at det hadde vært en suksess, med det unntak at norske borgere var vanskelig å motivere og lite interessert i globale spørsmål (Bregnballe, 2014:262). Og at i det videre arbeidet burde derfor «[...] ledere i kommuner, bedrifter og organisasjoner inspirere forbrukerne til å iverksette målbare og økonomisk lønnsomme husholdningsendringer» (ibid). Kort fortalt viser Bregnballe (2014) sin artikkel om studien at de sentrale ideene i prosjektet ikke ble realisert i prosjektets praksiser fordi tiltakene var styrt ovenfra og ned, og dialog med de deltakende borgerne i prosjektet var mangelfull. Borgerne fikk ikke delta i prosessene med å utforme problemformuleringer og tiltak i prosjektet, og dette resulterte i en svak medvirkning. Den svake medvirkningen skyldtes også deltakernes skuffelse over at praksisene i prosjektet ikke var preget av den samme sterke fortolkningen av bærekraftig utvikling som i prosjektets målsetting.

I sin tekst om å planlegge for en bærekraftig utvikling viser Vasstrøm og Lysgård (2015) at det er behov for en bred folkelig debatt om konseptet bærekraft i det politiske felt og planleggingsprosesser, ettersom konseptet omfatter en rekke av ulike paradigmeforståelser av natur og samfunn og deres tilknytning. Vasstrøm og Lysgård (ibid) argumenterer for at samfunnsborgere kan bidra med et hverdagslivsorientert perspektiv i planlegging, som gir viktig kunnskap om relasjonen mellom natur og samfunn.

I sin diskusjon av hvordan vi skal planlegge for gode og bærekraftige steder i fremtiden, skriver Cruickshank (2014) at «[...] god stedsutvikling kan ikke måles bare med økonomisk vekst og folketall, man må også spørre hvem sin utvikling det er» (s.9). Planleggingen av lokalsamfunnet blir stedsblind dersom en ikke ser hele den kompleksiteten stedet består av; hverdagslivet, aktører, nettverk og økonomiske drivkrefter (Cruickshank, 2014:7). Det er derfor helt nødvendig at planleggere har kunnskap om hverdagslivet til folk i lokalsamfunnet. Slik kunnskap er som regel ikke en mangel hos planleggerne i små lokalsamfunn, utfordringen ligger mer i å la denne "tause kunnskapen" informere styringen av samfunnet (Cruickshank, 2014:9). I planlegging av bærekraftige steder er det derfor viktig at planleggeren ser alle drivkreftene som påvirker utviklingen på det enkelte sted, og mobiliserer disse inn i kollektiv handling på vegne av stedet.

Ut fra disse kildene vil jeg si at de miljøvennlige og sosiale tiltakene og prosessene som skaper bærekraftige steder bør være demokratiske og tilpasse seg de sosiale og fysiske strukturene som eksisterer på stedene. Det er viktig at de miljøvennlige og sosiale prosessene

og tiltakene som skaper bærekraftige steder er forankret i det fysiske stedet så vel som i hverdagslivet til aktørene i lokalsamfunnet, fortrinnsvis innbyggerne, men også andre aktører. Majoritetsbefolkningen mange steder er blitt en minoritet etter hvert som ny-innflyttede, og ikke-permanente innbyggere slik som inn-pendlere og turister, inntar steder. Som Cruickshank (2014:7-9) gjør oppmerksom på er det mange aktører som vil være med i kampen om å definere et lokalsamfunn, og kommunen må sette seg i sentrum av denne prosessen. Dette innebærer også at kommunen for å lykkes med bærekraftig utvikling er bevisst sitt ansvar for å sørge for en reell nedenfra-opp medvirkning fra lokalsamfunnet i planprosesser, slik Bregnballe (2014) sin studie har avdekket.

«En demokratisk og bærekraftig utvikling avhenger av at vi er i stand til å forstå drivkreftene som påvirker steder, og hvordan disse spiller sammen» (Aure et al. 2015:11). Med utgangspunkt i dette mener jeg at teorier om sted, stedstilknytning og stedsidentitet er relevant for å forstå funnene i min undersøkelse, som dreier seg om på hvilken måte stedstilknytning har en funksjon som drivkraft i aktørenes arbeid med å utvikle bærekraftige steder gjennom etableringen av økosamfunn.

2.2.2 Sted, stedstilknytning og stedsidentitet

Feltet for min undersøkelse knytter seg til stedene Bruvik og Eide, så vel som kommunene Osterøy og Hyllestad som er på Vestlandet. Bruvik betegnes gjerne som en 'bygd' og Eide både som 'bygd' og 'grend', og disse kategoriene forteller noe om stedene. *En grend* betegner en samlet gruppering av gårder eller boliger hvor eksempelvis skog og utmark skiller grupperingen fra lignende grupperinger (Grend, 2009). *En bygd* vil ofte sikte til et område uten bymessig bebyggelse preget av næringer som jordbruk, skogbruk og fiske, og/eller det sosiale og kulturelle fellesskapet som et lokalsamfunn representerer (Solerød, 2012). Forskjellen mellom kategoriene dreier seg i hovedsak om størrelsesforhold, fordi 'grend' gjerne betegner et mindre område enn 'bygd'. Kategoriernes fellestrekk er at de ofte knytter seg til det rurale.

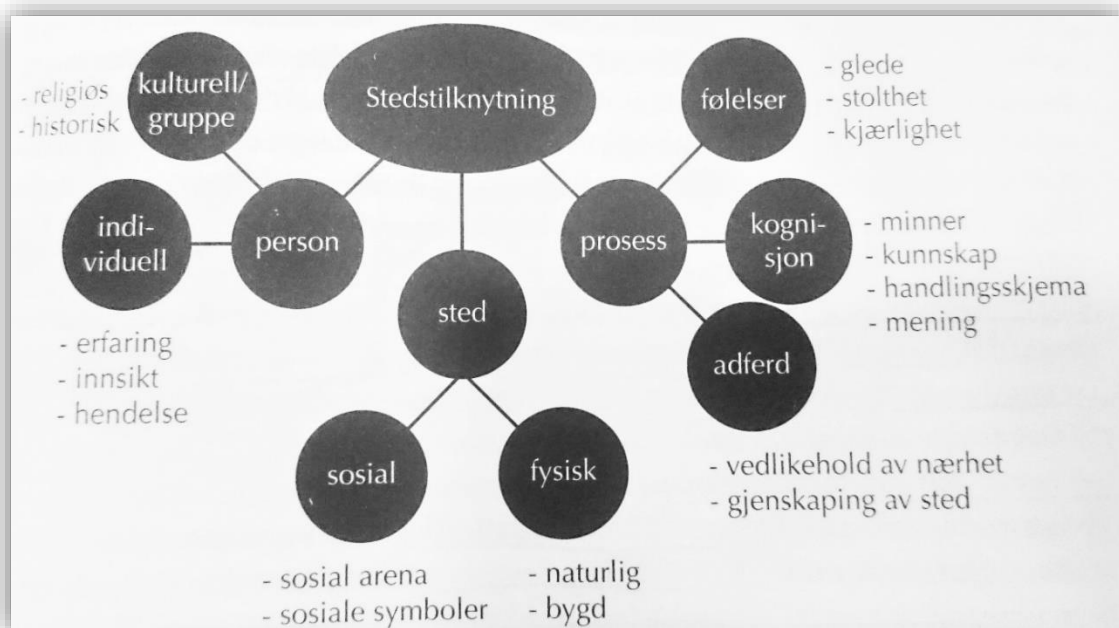
Selv om de er av større skala enn bygden Bruvik og grenden Eide, kan Osterøy, Hyllestad og Vestlandet også sies å være steder. Dette mener jeg fordi både kommunene og landsdelen/regionen betegner områder noen kan si at de kommer fra eller føler seg hjemme i, noe 'sted' kan forstås som (jf. Henningsen & Vestby, 2012:95). Men "et område noen kommer fra eller føler at de hører hjemme i" kan ikke fungere som en universell definisjon for 'sted', ettersom det åpenbart ikke er dét 'sted' betegner til i alle sammenhenger. Så hva er et sted?

Med utgangspunkt i teorien til Agnew (1987, ref. i Berg & Dale, 2004:41-46) vil jeg

kortfattet peke på tre hovedforståelser av sted: 1.) Sted som lokalisering. 2.) Sted som opplevelse 3.) Sted som sosial kontekst. Den første forståelsen innebærer at stedet forstås som «[...] de ytre, objektive, fysiske og materielle betingelsene som det sosiale og økonomiske liv foregår innenfor rammen av» (Berg & Dale, 2004:41). Opplevelsen av sted er en annen forståelse, som forklarer et sted som noe som først blir til når det geografiske rom tillegges mening av individer som relaterer seg til det. Den tredje forståelsen ser sted som en integrert del av sosial interaksjon, ettersom «[...] steder endres kontinuerlig som følge av menneskers aktiviteter, samtidig som stedet også påvirker aktivitetene» (Berg & Dale, 2004:44).

'Sted' er ikke bare en ting i verden, men en måte å forstå verden på (Cresswell, 2004:11, ref. i Aure et al. 2015:15). Spørsmålet om hva 'sted' er og hvordan 'sted' kan forstås er derfor sammenvevd (ibid). Dessuten er steder i tilblivelse, de er ikke bare noe som er eller som forstås, men som Selberg (2007) så fint uttrykker det: «[steder] skapes av de hendelser og aktiviteter som har funnet – og stadig finner *sted*» (s.19).

Ifølge Aure et al. (2015:16) er det umulig å formulere en definisjon for 'sted' som er både rimelig dekkende og rimelig kortfattet, og derfor ender de fleste opp med å identifisere hvilke dimensjoner som kan inngå i stedsbegrepet. I likhet med Aure et al. (2015:196) har jeg derfor valgt 'stedstilknytning' som et overordnet begrep som betegner dimensjoner av tilknytning mellom individer og deres meningsfulle omgivelser. Denne forståelsen av begrepet bygger på Scannel & Gifford (2010:1-2 ref. i Aure et al. 2015:196) og deres tredelte stedstilknytningsmodell (se Figur 2.1).



Figur 2.1: Den tredelte stedstilknytningsmodellen

Modellen på s.18 i figur 2.1 deler stedstilknytning inn i tre deler: Person, sted og psykologiske prosesser. Persondelen viser at stedstilknytning «[...] kan være individuell og gruppebasert, ha historisk og religiøst grunnlag og være basert på erfaringer, innsikter og spesielle hendelser» (Aure et al. 2015:198). At steder ikke bare er fysiske materialiteter men også sosiale arenaer viser delen om sted i modellen. Aure et al. (2015:198-199) mener at det er problematisk at Scannel & Giffords stedstilknytningsmodell gjør mennesker og steder til faste, stabile objekter heller enn dynamiske aktører, fordi sted konstitueres i et nettverk av materialiteter og mening (Jf. Law, 1999; Massey, 2005 ref. i Aure et al. 2015:198). Forfatterne peker derfor på at prosessdelen som forklarer relasjonen mellom persondelen og steddelen i modellen, egentlig ikke burde være utskilt som en egen kategori fordi det gjør at «[...] stedstilknytning fremstår som en variabel heller enn et fenomen som skapes gjennom et nettverk av handlinger» (Aure et al. 2015:199). I prosessdelen forklares relasjonen mellom mennesker og steder ved å peke på tre psykologiske prosesser: 1.) Affektive; utslag i følelser. 2.) Kognitive; erkjennelsen av minner, kunnskap, planer og mening. 3.) Adferd; handling som gjensker steder og vedlikeholder nærhet til sted.

Stedstilknytningsmodellen jeg har valgt å benytte meg av kan kritiseres fordi den utskiller prosessene i en egen kategori, men modellen er fortsatt nyttig for min undersøkelse fordi den på en oversiktlig måte viser mange av de ulike dimensjonene ved stedstilknytning. Jeg vil framstille forholdet/prosessen mellom dimensjonene i stedstilknytning ved hjelp av de teoretiske perspektiv på stedsrelasjoner som Vestby (2015) presenterer i sin tekst *Stedsutviklingens råstoff og resultat: Funksjonelle og emosjonelle relasjoner mellom mennesker og steder*. 'Stedsrelasjon' har jeg valgt å tolke som synonymt med 'stedstilknytning' på bakgrunn av min relasjonelle forståelse av sistnevnte begrep. Vestby (ibid) viser hvordan en gjennom en todelt forståelse av begreper om stedsrelasjon i emosjonelle/symbolske dimensjoner (stedsidentitet) og funksjonelle/instrumentelle dimensjoner (stedsavhengighet), kan gjøre synlig hvordan stedstilknytning har ulik betydning.

'Stedsidentitet' er et aktuelt begrep i min undersøkelse fordi stedstilknytning kan handle om prosessen med å identifisere seg med sine omgivelser og/eller å identifisere sine omgivelser. Med utgangspunkt i Relph (1976, ref. i Vestby, 2015:166) mener jeg at 'stedsidentitet' omfatter: 1.) 'Stedets identitet' (Identity of place); stedets egenart, særpreg og karaktertrekk. 2.) 'Menneskers stedsidentitet' (Identity with place); følelser for og tilhørighet til et sted. Det er det sistnevnte som er mest aktuell for min undersøkelse, fordi det er aktørenes uttalelser vedrørende deres tilknytning til sted som blir analysert for søke svar på hvorledes stedstilknytning har en funksjon i deres prosjekt med å etablere økosamfunn. Men

slik Vestby (2015:167) påpeker så utgjør de grunnleggende dimensjonene ved stedsfølelser også 'stedets identitet', og de er derfor ikke to uavhengige kategorier. Hva er så de grunnleggende dimensjonene ved stedsfølelser?

Vestby (ibid) deler de grunnleggende dimensjonene ved stedsfølelser inn i tre kategorier: 1.) Natur og landskap. 2.) De fysiske omgivelsene og det bygde miljøet. 3.) Sosiale og lokalkulturelle forhold. Stedstilknytning forstått ut ifra stedsfølelser handler om folks opplevelse av å tilhøre eller være hjemme et eller flere steder, og denne følelsen kan knyttes til én eller flere av de tre nevnte kategoriene. Folks individuelle eller felles opplevelse av stedstilhørighet kan eksempelvis basere seg på følelsen av å høre hjemme i et landskap, den sosiale arenaen som det bygde miljøet representerer og/eller likhet og samhørighet basert på felles verdier og preferanser for sosialt nabolagsfellesskap, hverdagslivsaktiviteter og livsstil. Denne følelsen av å høre hjemme er noe som gjerne er sterkt forbundet med opplevelsen av hvem en er, noe som Vestby (2015:169) mellom annet viser ved å peke på at en gjerne identifiserer seg med en viss type steder pga. barndommens sansebaserte opplevelse av natur, bygde miljøer og/eller lokalmiljø. Følelsen av å tilhøre et sted kan folk knytte til flere ulike sosiale og territoriale dimensjoner: «[...] opplevelsen av et "vi her" kan dreie seg om alt fra "vi her i grenda" eller "vi her i Ringerike kommune" til "vi østfoldinger" eller "vi nordmenn"» (Henningsen & Vestby, 2012:58).

'Stedfølelse' forstått som opplevelsen av tilhørighet til sted er et aspekt ved stedstilknytning som Vestby (2015) plasserer som en emosjonell og symbolsk dimensjon ved stedsrelasjoner. Disse to dimensjonene ved stedsrelasjoner viser også Vestby (ibid) at kan dreie seg om følelsene av å ikke tilhøre et sted, pga. én eller flere av de tre tidligere nevnte grunnleggende dimensjonene ved stedsfølelser. Dette impliserer at en unnlater å relatere seg til et sted fordi den sosiale arenaen, det fysiske miljøet og/eller det felleskapet stedet representerer, ikke er noe som passer med hvem en er.

'Stedsavhengighet' knytter seg til de funksjonelle og instrumentelle dimensjonene ved stedstilknytning, ettersom begrepet sikter til at individet (fysisk) knytter seg til stedet gjennom å være avhengig av eller å foretrekke det fysiske stedet for å realiserer bestemte rekreasjonsformål (Vestby, 2015:171). Eksempelvis fungerer stedet for individet som det mest egnede området for fjellturer, fiske, jakt eller andre aktiviteter og opplevelser tilknyttet det fysiske miljøet på stedet (ibid). Men stedsavhengighet kan også ha en symbolsk dimensjon ifølge Vestby (2015:172), ettersom det fysiske stedet også kan ha en symbolsk og meningsskapende funksjon for individets opplevelse av egen identitet.

Den funksjonelle/instrumentelle dimensjonene ved stedstilknytning er i større grad

utbyttbare enn de emosjonelle/symbolske dimensjonene, fordi de samme aktivitetene kan utføres andre steder (Vestby, 2015:172). Det er ikke dermed slik at de funksjonelle og emosjonelle dimensjonene ved stedstilknytning er å forstå som to atskilte dimensjoner, for som Vestby (2015) sier så kan ett og samme sted representere begge dimensjoner eksempelvis «[...] om en bor, arbeider, handler, tilbringer fritiden sin og har sosial omgang med så vel familie som venner og kjente på det stedet man er vokst opp på eller har bodd i lang tid» (s.173). Likevel er det ofte slik at menneskers stedsrelasjoner i vårt tid kan sies å være nokså mobile, med fremveksten av teknologi og transport som gjør avstandene mindre. Som et resultat av dette relaterer vi oss derfor gjerne til flere steder, som vi knytter oss til av lignende så vel som ulike grunner. Eksempelvis vil gjerne stedstilknytningen til hjemstedet knytte seg mer til den emosjonelle/symbolske dimensjonen, mens et sted en pendler til for jobb, handel eller service trolig vil ha en mer instrumentell dimensjon.

Så langt har jeg vist at tilknytningen til steder varierer. Det er ikke gitt at et sted en bor er det stedet en opplever som sitt hjemsted, ettersom følelsen av å være hjemme og opplevelsen av tilhørighet ikke nødvendigvis kan knyttes til det fysiske bostedet. Likevel er det opplagt at en vil være tilknyttet det fysiske miljøet en bor eller oppholder seg innen, enten det er på et emosjonelt eller et funksjonelt plan eller en kombinasjon av de to dimensjonene.

Det er mulig å si at alle aktørene i denne undersøkelsen har minst én form for tilknytning til Vestlandet, fordi det er ett av stedene de bor og arbeider innenfor. I så måte forstås landsdelen som en funksjonell region. Men som tidligere nevnt har jeg i denne oppgaven valgt å fokusere på Vestlandet som en kulturell identitetsregion. Dette har bakgrunn i at planene for økosamfunnene aktualiserer klyngetun (se kapittel 3: Bakgrunn, s.40 og 50), og denne eldre boformen og byggeskikken kan kanskje si noe om aktørenes tilknytning til Vestlandet. Austad (et al. 2007, 2011, ref. i Austad et al. 2012:341) mener at stedsidentitet kan utvikles og forsterkes ved å bruke tradisjonelle klyngetun som forbilder i moderne boligbygging. For å skape forståelse for hvorfor klyngetun kan benyttes som forbilder i moderne boligbygging og til å utvikle stedsidentitet, da især på Vestlandet, vil jeg videre presentere hva som kjennetegner byggeskikken klyngetun. Jeg vil også gi en karakteristikk av byggeskikken grindbygg siden den forekom i klyngetun og er nevnt i ett av økosamfunnenes planer (se kapittel 3: Bakgrunn, s.41).

2.2.3 Klyngetun og grindbygg

I sin tekst med fokus på regionale kulturtradisjoner på Vestlandet viser Brekke (2006) at i en større kulturgeografisk kontekst kan en snakke om et kulturgeografisk skille mellom den vestlige og den østlige delen av Norge. I kulturgeografi ser en på hvordan menneskenes kultur manifesterer seg materielt og preger landskapet, og Brekke (ibid) viser mellom annet hvordan den eldre byggeskikken med klyngetun og grindbygg har preget Vestlandet og danner en kulturgeografisk grense mot Østlandet. Men Brekke (ibid) påpeker at «Vi må visa stor varsemnd i karakteristikkar av kva som er spesifikt vestnorsk [...]» (s.124) blant annet fordi byggeskikken med grindbygg også var vanlig på Færøyene (Brekke, 2006:137). Dessuten er mange av klyngetunene fra begynnelsen av 1800-tallet en videreutvikling av rekketun; en byggeskikk som har hatt størst utbredelse på Østlandet (Brekke, 2006:122-124).

Et annet viktig poeng er at Brekke (2006:123) skriver at klyngetunene foruten sin utbredelse på Vestlandet, også var utbredt i Nord-Norge. Klyngetunene kan med andre ord ikke sies å bare ha vært karakteristisk for Vestlandet, men byggeskikken kan likevel sies å være en viktig materiell markør i den vestnorske kulturgeografien fordi den ifølge Brekke (2006:124) markerer et skille mot byggeskikken på Østlandet og i Trøndelagsbygdene. I den sammenheng er relevant å nevne at 'Vestlandet' i Brekke (2006:124) sin fremstilling er regnet som et område med utstrekning fra Vest-Agder til Sunnmøre, mens det er mer vagt hvorvidt han med 'det vestnorske' sikter til Vestlandet eller det området som strekker seg langs den vestvendte kyststripen fra sør til nord i Norge. Uansett viser Brekke (ibid) at klyngetun så vel som grindbygg kan trekkes frem som materielle markører typiske for Vestlandet, fordi disse bygningsteknikkene var vanlige i regionen i hundrevis av år og helt frem til det store hamskiftet på 1800-tallet.

Folkeøkningen etter middelalderen førte til at gårdene ble delt for å gi plass til flere brukere, og ledet slik til fremveksten av klyngetunene (Brekke, 2009:323). Det store hamskiftet markerer endringen fra et førindustrielt samfunn til et industrielt samfunn, hvor jordbruket endres markant som følge av nye redskaper og maskiner. Jordskiftelovene som kom fra år 1821 og utover medførte at strukturen med klyngetun gradvis ble oppløst, fordi den gamle inndelingen i blandede jordteiger opphørte (Brekke, 2006). Byggeskikken i regionen endret seg i takt med de endringer i handel og samferdsel som skjedde parallelt med utskiftingen av jordteiger (ibid:147).

I vår tid er det få intakte eksempler på klyngetun igjen (Austad et al., 2012:340). Men et forslag til en moderne form for klyngetun vises på neste side i Figur 2.2, som er en modell for Bergen Økologiske Landsby fra arkitektfirmaet Opaform.



Figur 2.2: Områdestruktur og hustypologi utviklet for Bergen Økologiske Landsby

Havråtunet på Osterøy og *Agatunet* i Ullensvang er de to mest autentiske klyngetunene som er igjen på Vestlandet (Brekke, 2006:124). Disse vernede tunene gir et historisk bilde av det kollektive prinsippet som kjennetegner byggeskikken (ibid). Bildet under i Figur 2.3, tatt i 2006 av Frode Inge Helland, viser *Havråtunet*. Det er mulig å peke på visse likheter mellom denne figuren og Figur 2.2, slik som tett bebyggelse, skrå hustak, vegger i trepanel og en tilpasning av husene i forhold til landskapsbildet. Med tilpasning mener jeg at husene ikke er store kontraster i forhold til natur- og kulturmiljøet omkring, men at de glir inn som en naturlig del av det.



Figur 2.3: Havråtunet på Osterøy

'Klyngetun' er fellestun (som ofte var store), og det kollektive prinsippet gjenspeiles i deres struktur; hvor enkelte av husene er bygget sammen og/eller er felles for gårdbrukerne, og jord er fordelt mellom gårdene i et lappeteppe av teiger (Brekke, 2006). Strukturen med hus i klynger var sjelden tilfeldig, bak den lå en gjennomgående organisering med låver i utkanten eller på nedsiden av tunet, og innhus samlet mens sengeloftene ofte lå enkeltvis (ibid:132). Bruken av bygninger som låver, ildhus, kvernhus og naust var delt mellom de ulike gårdbrukerne i tunet (ibid). Det at de delte på bruken av hus sier noe om evnen til sosialt samliv (Brekke, 2006:133). I tillegg ble viktige sosiale møteplasser og plassdannelser skapt av plasseringen og utformingen til de fleste bygningene i de gamle fellestunene (Austad et al. 2012:340-341). Antall gårdsbruk og bygninger i klyngetunet varierte, men statistisk sett var det historiske vestlandske klyngetunet en hussamling med 30-35 bygninger (Brekke, 2006:125). Enten det var mange eller få gårder i tunet, var det kollektive prinsippet det samme (Brekke, 2006:124).

Moderne boligbygging kan bruke klyngetunets tette og organiske bygningsstruktur og kollektive prinsipper som et forbilde og en inspirasjonskilde (Vigestad, 2003 ref. i Austad et al. 2012:341). Det er behov for å utvikle utbyggingsprinsipper som imøtekommer det sosiale behovet som de fleste mennesker har, især i distrikter uten massive bykjerner (Austad et al. 2012:341). Dette behovet uttrykkes til dels også i Fylkesmannen i Sogn og Fjordane sin rapport *Det moderne klyngetun – buplass for fleire enn bønder* (Dvergsdal, 2005), hvor det at bosetningen øker i bykjernene i distriktene blir sett på som en medvirkning til avfolkning på bygdene. Rapporten slår fast at å tilrettelegge for klyngetun på gårdsbruk kan skape bolyst som styrker bomiljøet på bygdene, og ikke kommer i konflikt med landbruksdrift (ibid:21-22).

Brekke (2006:129) omtaler klyngetunet som en mangfoldig arena for sosial samhandling og kollektivt entreprenørskap, når han forteller om hvordan et fellestun som lå på Godøya i Sunnmøre frem til etter 2. Verdenskrig var organisert. I dette klyngetunet, *Gøygarden*, delte gårdene på store vannhjul som stod i de to elvene som rant gjennom tunet. Disse vannhjulene produserte kraft til tresking av korn. Dessuten delte de på torven som ble samlet inn som brensel. I vekslende grad var fellestunet «[...] eit lite lokalsamfunn basert på eit tilnærma, om ikkje fullt, naturalhushaldningsprinsipp [...]» (Brekke, 2006:127). Dette tilsier at det å være selvforsynt/selvberget på mat og andre varer store deler av året, var vanlig i det vestlandske klyngetunet.

Like viktig som kunnskapen om gårdsdrift og god utnyttelse av naturressursene, var kunnskapen om viktige lokaliseringsfaktorer, bygningsmaterialer og teknikker i de gamle

fellestunene (Austad et al. 2012:341). Klyngetunenes struktur og plassering av bygninger var ofte tilpasset topografi og byggegrunn samt landskapet og lokale værforhold (Brekke, 2006:126). For å spare på åkerjord eller verne tunet mot skred eller flom, var ofte bruket og bygninger samlet på et lite areal i klyngetunet (Brekke, 2006:127). Å konsentrere bebyggelse i forhold til økt fare for ras og flom, og ikke bare i forhold til dyrket mark, er noe som også er svært viktig på Vestlandet i nyere tid (Austad et al. 2012:341).

Det er mange forhold som har gjort seg gjeldende for plasseringen av og fellesskapet om hus i det vestnorske klyngetunet: funksjon, trygghet, økonomi, sedvane og overtro; å bygge opp igjen på gamle tufter (Brekke, 2006:132). Det at bygninger stod i klynger minsket behovet for både energi til oppvarming og bygningsmaterialer. Dette vitner om en nøktern materialøkonomi, noe som også kommer til syne i klyngetun hvor laftede og stavbygde komponenter fra tidligere bygninger ble gjenbrukt i nye konstruksjoner (Brekke, 2006:133). 'Grindbygg' er et eksempel på et stavbygd hus, og også en byggeskikk fra vikingtiden med røtter i stolpebygde hus (Brekke, 2006:142). Bygningsteknikken i grindbygg kjennetegnes av en tversgående bjelke som binder sammen to staver til en grind, låst sammen av skråstivere som føyer sammen stolpene (ibid). Figur 2.4 viser et av grindbyggene som i nyere tid har blitt oppført langs en av turløypene på byfjellene i Bergen.

Forskjellen på stolpebygde og stavbygde hus er at de stolpebygde er jordgravde konstruksjoner, mens de stavbygde står på syllsteiner for å minske råteproblemet (ibid).

Stolpebygde hus «[...] representerer ein samanhengjande bygningstradisjon som går 4000 år tilbake på vestkysten [...] og varer ved i den grindbygde huskonstruksjonen [...]»

(Brekke, 2006:141). Grindbygde hus er en hovedtype for Vestlandet helt frem til 1900-tallet, og byggemåten var særlig egnet for lagerbygninger som låver, sjøhus og naust (ibid). I den forbindelse kan det nevnes at 11 av låvene og et ildhus i klyngetunet på Havrå er grindbygg (Schjelderup & Storsletten, 1999:56). Ildhuset er trolig fra 1500-tallet og et av de eldste kjente grindbygde hus i Norge (ibid).



Figur 2.4: Grindbygg på Fløyen i Bergen

2.3 Kvalitativ metode

Kvalitativ metode kan bestå av deltakende observasjon så vel som intervju og dokumentanalyse. Denne metoden handler, i motsetning til kvantitativ metode, om å fortolke eller forstå betydningen folk tillegger opplevelsene, erfaringene og begivenhetene i sin

tilværelse. I så måte egner metoden seg til mer enn å beskrive hvordan noe er, da den også egner seg til å søke svar på hvorfor. Kvalitativ metode kjennetegnes av en nær tilknytning til feltet og individene det forskes på, fordi en som forsker deltar i utarbeidelsen av empiri (Alver & Øyen, 1997:130-131).

Det som karakteriserer et godt kvalitativt intervju er ifølge Kvale & Brinkmann (2009:175) at de meninger som kommer frem både kommuniseres, tolkes og verifiseres av forskeren i samarbeid med informantene, i løpet av intervjuet. Kvale & Brinkmann (2009) kaller det kvalitative intervju for et livsverdensintervju og sier at det er et mål "Å få frem betydningen av folks erfaringer og å avdekke deres opplevelse av verden, forut for vitenskapelige forklaringer [...]" (s.21). Derfor var det kvalitative intervju et nyttig verktøy for meg i min søken etter å forstå på hvilken måte aktørenes stedstilknytning har en funksjon som drivkraft i arbeidet med å etablere økosamfunn.

Dokumentanalyse kan benyttes for å fortolke meningsinnholdet i skriftlige kilder av relevans for en undersøkelse. Dokumenter kan fungere som empiri alene eller sammen med andre kilder. I min undersøkelse ble dokumentanalyse benyttet i kombinasjon med intervju, fordi de ulike kildetyperne tilsammen brakte et mer helhetlig bilde av det jeg ville undersøke.

Deltakende observasjon fremstod som lite hensiktsmessig for min undersøkelse. Det å forsøke å observere aktørenes stedstilknytning ved å være tilstede med dem på tomteområdet hvor de skal etablere økosamfunn, ville vært lite formålstjenlig. Dette er både fordi aktørens tilknytning til 'sted' for etablering kanskje ikke lar seg avgrense til eksempelvis tomteområdet eller bygden Bruvik og grenda Eide som sådan, og fordi økosamfunnene foreløpig ikke er etablert som fysiske steder.

2.3.1 Gjennomføring av metodisk opplegg

Jeg var ikke kjent med innholdet i prosjektene til Eide Økogrend og BØL da jeg bestemte meg for at de skulle være mitt undersøkelsesfelt, så jeg gjorde derfor litt forarbeid ved å studere informasjonen på nettsidene deres. Da jeg hadde bestemt tema og formål med undersøkelsen meldte jeg prosjektet til NSD (i henhold til lov om personopplysninger). Etter godkjenning av mitt prosjekt tok jeg kontakt med de ulike aktørgruppene per e-post. I eposten forklarte jeg hva henvendelsen gjaldt, og la ved et informasjonsskriv med samtykkeskjema (se Vedlegg 2, s.94-95). Initiativtakerne til de to økosamfunnene, BØL og Magnar Eide, var raske til å respondere. Randi Brodersen fra BØL svarte per epost at hun og Herman Gerritsen gjerne ville stille. Av Magnar Eide mottok jeg en epost med ja til å delta i studien og et signert samtykkeskjema.

Når det gjaldt de to kommunene så lot tilbakemelding på forespørselen om å delta i studien, vente på seg. Dette skyldtes trolig at jeg først sendte forespørselen til postmottaket i Hyllestad og Osterøy kommune, i håp om at de ville sette meg i kontakt med riktig(e) person(er). Når denne strategien ikke fungerte, ringte jeg sentralbordene i kommunene for å spørre hvem jeg burde snakke med. Jeg fikk navnet på et knippe personer i kommunen som jeg tok kontakt med, både per e-post og telefon. Likevel viste det seg at en del av disse ikke hadde vært involvert i arbeidet med å etablere økosamfunn. Heldigvis endte jeg opp med å få kontakt med to aktuelle aktører: Joakim Systaddal, som hadde vært involvert i prosjektet i rollen som prosjektleder i Hyllestad kommunes omstillingsorganisasjon. Og Jostein Førre som er rådmann i Osterøy kommune og har behandlet BØLs sak om å få kjøpe tomteområdet på Bruvik. Disse to aktørene samtykket også i å delta i undersøkelsen, og jeg kunne lettet forlate min bange anelse om å måtte utelate kommunene som aktørgrupper i undersøkelsen av mangel på representant(er) for de to aktuelle kommunene.

Den første forberedelsen for min undersøkelse var litteratursøk på temaene bærekraftig stedsutvikling og økosamfunn, herunder økolandsby. Som nevnt tidligere er det skrevet lite om bærekraftig stedsutvikling, så det meste av litteraturen jeg fant dreide seg om økosamfunn. Dette skriftlige materialet var engelskspråklige artikler og bøker, samt norske avhandlinger innen ulike utdanninger, og disse er oppgitt i litteraturlisten. Ikke alle er benyttet som referanse i oppgaveteksten, men de er likevel viktige fordi de ble en inngang til min forståelse for temaet. Gjennom dette forarbeidet stiftet jeg kjennskap til ideologien bak økosamfunn og aktørenes referanserammer. Kunnskapen jeg etablerte hos meg selv ved litteratursøk og lesning om prosjektene på deres hjemmesider, gav meg en forforståelse i forhold til feltet og gjorde det lettere å formulere spørsmål til intervjuguiden (se Vedlegg 3, s.96-97). Da jeg utformet intervjuguiden var det med intensjonen å forstå aktørenes drivkrefter for å satse på økosamfunnene ut fra deres egne perspektiver. Derfor var guiden for intervjuet semistrukturert; den gav intervjusamtalen en viss retning gjennom å sirkle inn bestemte tema, med forslag til aktuelle spørsmål. Slik Kvale & Brinkmann (2009:47) forklarer det har en slik intervju-utforming den funksjonen at intervjuet verken blir for åpent eller ender opp som en lukket spørreskjemasamtale.

Når så avtaler om intervjuer med de enkelte aktørene var kommet på plass, var det aktørene/informantene selv som hadde valgt hvor intervjuene skulle foregå (se Vedlegg 5, s.100). Mine to informanter ifra BØL ville gjerne stille til et intervju sammen, i utendørs omgivelser fordi været tillot det. Gruppeintervjuet gikk bedre enn forventet, ettersom informantene var flinke til å gi hverandre rom til å uttale seg og de bidrog til ulike, så vel som

felles, perspektiver omkring intervjuguidens aktuelle tema. Ulempen med at det var flere enn én person som ble intervjuet, var at arbeidet med å følge opp den enkeltes uttalelser med spørsmål noen ganger ble avbrutt og bortglemt, fordi samtalen fløt slik at informantene avløste hverandre med synspunkter.

Det var mindre utfordrende å komme med oppfølgende spørsmål i mitt intervju med informanten Joakim Systaddal. Dette skyldtes trolig at ordvekslingen kun var mellom to personer, og at både han og omgivelsene for intervjuet gav inntrykk av at vi hadde god tid. Jeg opplevde det dessverre som at jeg hadde dårligere tid til å intervju informantene Magnar Eide og Jostein Førre, fordi intervjuene foregikk på deres arbeidsplasser i arbeidstiden. Dette medførte at jeg i ettertid synes at jeg dessverre stilte for få oppfølgende spørsmål ved enkelte utsagn fra dem. Men hvert intervju med de fire aktørgruppene varte i snitt omtrent like lenge per person, og materialet ble rikt selv om jeg i etterpåklokskapens lys kunne ha tenkt meg å stille flere oppfølgingsspørsmål.

Alle informantene gav meg tillatelse til å ta opp intervjuene, og dette lettet arbeidet med å få frem deres uttalelser fra intervjusituasjonen; hvor jeg også noterte underveis. Etter å ha intervjuet aktørene og transkribert materialet, så jeg behov for å avgrense området for min undersøkelse. Problemstillingen ble derfor justert til å dreie seg om hvilken funksjon stedstilknytning har som drivkraft i arbeidet med å utvikle bærekraftige steder.

2.3.2 Bruken av empiri

Fordi jeg besluttet å justere problemstillingen min slik at undersøkelsen ble avgrenset til å dreie seg om stedstilknytning, strukturerte jeg materialet ved hjelp av de underordnede problemstillingene som ulike kategorier. Dette hjalp meg også å sortere aktørenes utsagn på ulike spørsmål under en samlende kategori, og å knytte empirien til teori.

I mitt arbeid med å transkribere intervjuene valgte jeg å gjengi informantene i en ordlyd som er preget av deres ulike språk og dialekter, av den grunn at enkelte ord og uttrykk blir mer autentiske (og kanskje også mer meningsladede) når uttalelsene fremgår nær sagt slik lydopptaket fanget at de ble sagt. Likevel er det umulig å få transkripsjonen til å fange alle nyansene som farger et intervju, da eksempelvis kroppsspråk og toneleie ikke frem av tekstliggjøringen av intervjusamtalen. Kvale & Brinkmann (2009) sier at "Transkripsjoner er kort sagt svekkede, dekontekstualiserte gjengivelser av direkte intervjusamtaler"(s.187), noe som handler om at det skriftlige intervjumaterialet er en kunstig fremstilling av reelle uttalelser, ført i pennen av den som transkriberer. Alver & Øyen (1997:105-106) viser at det å gjengi en informant på dialekt i utskriften av intervju, kan være gjort i beste mening fra

forskerens side, men kan likevel medføre at informanten føler seg banalisert og støtt. Nettopp derfor var det viktig for meg at min fremstilling av aktørenes uttalelser var noe de også kunne stå inne for. Den aktuelle transkripsjon ble sendt til informant(e) den gjaldt, slik at de ble gitt muligheten til å gi tilbakemelding dersom det var noe de ville ha endret ved fremstillingen av uttalelser. Ingen av dem kom med tilbakemeldinger om at de ikke ville bli gjengitt slik transkripsjonen viste. Det eneste jeg fikk tilbakemelding på var et dansk ord som måtte endres slik at rettskrivingen skulle bli korrekt.

2.3.3 utfordringer ved bruk av metoden

Ved bruk av dokumentanalyse oppstod en utfordring ved metoden, ettersom jeg fikk en forforståelse som kan farge min oppfatning, gjennomføring og fremstilling av undersøkelsen. Men kunnskap som gjør at en fortolker andres ytringer eller handlinger på en viss måte, er uunngåelig da en alltid vil ha et kunnskapsgrunnlag som danner en kontekst for hvordan en forstår betydninger (Kvale & Brinkmann, 2008:70). Det er jeg som fortolker aktørenes utsagn, men ved å ha satt meg inn i dokumenter som gir et bilde av deres referanseramme har jeg en bedre forutsetning for å forstå hva aktørene mener. Dessuten har jeg spurt aktørene hva de mener, når noe de har fortalt ikke gav meg mening.

Et etisk problem i forhold til det kvalitative intervju er slik Birch et al. (2002:1, ref. i Kvale & Brinkmann, 2009:80) påpeker at beskrivelser fra menneskers privatliv gjøres offentlig gjennom forskningen. På bakgrunn av dette, samt punkt 8 i *Forskningsetiske retningslinjer* (2006) om at de som er gjenstand for forskning skal: «[...] få all informasjon som er nødvendig for å danne seg en rimelig forståelse av forskningsfeltet, av følgene av å delta i forskningsprosjektet og av hensikten med forskningen»(s.12), at informantene mottok brev med informasjon om undersøkelsen og samtykkeskjema (se Vedlegg 2, s.94-95). I brevet ble aktørene mellom annet informert om at deltakelse i undersøkelsen var frivillig og at de hadde mulighet til å trekke seg fra undersøkelsen frem til transkripsjonen var godkjent. Jeg gav aktørene mulighet til å komme med tilbakemeldinger på transkripsjonene, nettopp fordi det var viktig for meg å forsikre meg om at jeg ikke publiserte informasjon ifra dem som de ønsket å trekke tilbake. Dessuten valgte jeg i transkripsjonene å anonymisere tredjeparter nevnt informantene, av den grunn at tredjepartene ikke hadde godkjent å delta i min studie.

Studien min er ikke av sensitiv karakter, og å anonymisere eller aidentifisere i en oppgave som dreier seg om å forstå hvorfor aktørene ønsker å etablere to økosamfunn på to bestemte steder ville trolig ha virket mot sin hensikt. Å aidentifisere eller anonymisere aktørene i undersøkelsen fremstod som umulig, da det også ville ha måttet innebære å endre

fremstillingen av aktørenes roller og planer for økosamfunnene for å gjøre informantenes identiteter usporbare. Aktørene jeg har intervjuet har alle samtykket i at personidentifiserbare opplysninger vil fremgå av masteroppgaven. Hva angår publisering av sensitive personopplysninger som jeg mener kan skade aktørene eller tredjeparter, er disse i tilfelle utelatt fra min fremstilling av hensyn til den eller de det måtte gjelde.

2.4 Oppsummering

I første del av dette kapitlet har redegjort for begreper som knytter seg til mitt undersøkelsesfelt, og presentert de teoretiske perspektiv som vil benyttes for å besvare problemstillingen gjennom analysen av empiri.

Videre i kapitlet har jeg begrunnet mitt valg av kvalitativ metode i form av såkalte livsverdensintervju. En slik type intervju egner seg godt i forsøket på å forstå på hvilken måte aktørenes stedstilknytning har en funksjon som drivkraft i deres arbeid med å etablere bærekraftige steder, fordi den skaper innblikk i deres opplevelser, erfaringer og meninger om hva som knytter dem til der de skal etablere økosamfunn.

Kapittel 3: Bakgrunn

«Levedyktige lokalsamfunn treng deltakande innbyggjarar, men det er kommunen sitt ansvar å leggja til rette for det gjennom arealplanleggjinga»

(Osterøy kommune, 2011:33)

3.1 Innledning

At det er viktig å legge til rette for medvirkning fra innbyggere i kommunal arealplanlegging understreker sitatet ovenfor, som er hentet fra Osterøy kommune (2011) sin planskildring for *Kommuneplanen sin arealdel 2011 – 2023*. Arbeidet med å skape levedyktige lokalsamfunn forutsetter at ikke alt ansvaret for planleggingen overlates til kommunene, for det vil eksempelvis ha liten hensikt å planlegge boligområder hvor ingen vil bygge og bo. Dette kapitlet vil mellom annet belyse økosamfunnsutbyggerenes planer for sine liv som innbyggere, og kommunene Osterøy og Hyllestad sine gjeldende planer for fremtidig utvikling og bruk av arealer. Men først vil jeg gi en konsis beskrivelse av den geografiske fremveksten av økosamfunn, og mer grundig presentere det som kanskje er en av Norges mest kjente økolandsbyer; Hurdal økolandsby. Denne økolandsbyen er å regne som en sentral inspirasjonskilde og ressurs for norske økosamfunn i etableringsfasen, og derfor er litt historie og fakta om Hurdal Økolandsby av relevans.

Bærekraftig stedsutvikling handler om hvordan planleggere, enten det er kommune eller utbyggere, legger til rette for prosesser og tiltak som sikrer en bærekraftig utvikling av steder. Disse prosessene og tiltakene kan dreie seg om areal- og boligplanlegging og næringsutvikling som tar hensyn til både det naturmessige og kulturmessige ressursgrunnlaget og behovene som finnes på stedet, med sikte på å utvikle et livskraftig lokalsamfunn hvor folk vil og kan bygge og bo i uoverskuelig framtid. I dette kapitlet vil jeg derfor rette fokus på kommunene Osterøy og Hyllestads geografi, demografi og planer for arealbruk, boligutvikling og næringsutvikling, og introdusere bygden Bruvik og grenda Eide, samt planene for økosamfunnene som skal etableres der.

I dette kapitlet presenterer jeg funn fra dokumentanalyse, for å skape en større forståelsesramme for mitt undersøkelsesfelt. Det som presenteres her er ment å fungere som en bakgrunn som danner et kunnskapsgrunnlag for de to undersøkelsesfeltene før analysekapitlene.

3.2 Om fremveksten av økosamfunn og Hurdal Økolandsby

Det er beregnet at det finnes omkring 673 registrerte økosamfunn i verden, fordelt på 86 land, hvorav nesten halvparten er etablert i europeiske land (Miller & Torp, 2013:8). Med etablert mener jeg at økosamfunnene eksisterer som fysiske strukturer så vel som sosiale og forestilte, og at de i så måte gjerne kan oppfattes som steder. En rimelig kjent økolandsby i Europa er *Findhorn Ecovillage* i Skottland, som har mottatt en rekke miljøpriser etter sin etablering tidlig på 80-tallet (Ørbo, 2013).

Til nå er det etablert 12 økosamfunn her i Norge (se Vedlegg 4, s.98). Mest allment kjent av alle etablerte økosamfunn i Norge er muligens *Hurdal Økolandsby* (tidligere Hurdalssjøen Økologiske Landsby), i Hurdal kommune i Akershus fylkeskommune. Økolandsbyen i Hurdal blir gjerne omtalt som "Norges første økolandsby" (se Ørbo, 2013; Langvad, 2015:18; Nyheim, 2015a; Hurdal Økolandsby, u.å.a) eller "den eneste økolandsbyen i Norge" (se Hansen, 2013), men dette er egentlig ikke tilfellet. For det første vil jeg få bemerke at det å leve som et lite landsbysamfunn samlet om en bestemt intensjon som eksempelvis selvforsyning ved å drifte en gård økologisk, ikke var uvanlig før industrialiseringen av jordbruket. Økolandsbyer har sannsynligvis eksistert lenger enn selve termen 'økolandsby' her i Norge. For det andre har Camphill-bevegelsen i Norge en lenger historie med økolandsbyer enn Hurdal Økolandsby (Se Jacobsen, 2001:56, Bang, 2005; Stærnes & Woldstad, 2010:29; Norsk permakulturförening, 2016).

I 1966 ble *Vidaråsen Landsby*, den den første landsbyen til Camphill-bevegelsen i Norge, grunnlagt i Vestfold (Camphill Vidaråsen, 2016). Bevegelsens utgangspunkt er et tilbud om eksempelvis terapi, arbeidstrening og opplæring ved økologiske gårdsmiljø, med det antroposofiske som en overordnet ramme (Jacobsen, 2001:56). I den sammenheng vil jeg få bemerke at Camphill-bevegelsens landsbyer i praksis er å regne som økolandsbyer, men at bevegelsen ikke profilerer dem som økolandsbyer. Camphill Norge har i dag 6 økolandsbyer fordelt utover Norge, hvorav én i Rogaland på Vestlandet (se Vedlegg 4, s.98-99).

Av alle eksisterende økolandsbyer i Norge er trolig økolandsbyen i Hurdal den som har fått mest medieomtale de ti siste årene. Eksempelvis ble *Økolandsbyen* (2015), en tv-serie på fire episoder om Hurdal Økolandsby, vist av NRK i fjor høst. Tv-serien fremstiller hvor utfordrende det kan være å samle de involvertes ulike forventninger omkring det langsiktige og tidkrevende prosjektet det å skape en økolandsby er. *Økolandsbyen* (2015) viser også positive aspekter, som for eksempel Hurdal kommunes velvilje i møte med prosjektet. Hurdal Økolandsby springer ut av *Stiftelsen Kilden Økosamfunn* [Kilden], som siden

grunnleggelsen i 1998 var på utkikk etter et sted å etablere økolandsby i Norge (Hurdal Økolandsby, u.å.a). I 2001 slo en gruppe personer i stiftelsen til på tilbudet fra Hurdal kommune om å få kjøpe og etablere seg på *Prestegården Gjøding*, som kommunen eide (ibid). Hurdal kommune "[...] var positive til ideene om et konsept der boligutbygging, økologisk gårdsdrift og lokal næringsvirksomhet ville gå hånd i hånd" (ibid).

Gruppen fra Kilden stiftet samvirket *Hurdalssjøen Økologiske Landsby* i 2002 (ibid), og det ble i perioden som fulgte, oppført 16 midlertidige, selvbygde boliger i gårdstunet (Torp & Miller, 2013:23). I 2006 lyktes det gruppen å få omregulert områdene rundt gården i reguleringsplanen til 'spesialområde økolandsby' (Hurdal Økolandsby, u.å.a). Dette gav Hurdalssjøen Økologiske Landsby større frihet til å utforme området med boliger, felleshus, verksteder og så videre (ibid).

I 2012 ble medlemmene av Hurdalssjøen Økologiske Landsby kjøpt ut av et eiendomsutviklingselskap for økosamfunn, som i dag heter *Filago AS* (ibid; Filago AS, u.å.a). Dette skyldtes at en så at det var nødvendig å forlate modellen med selvbygde hus, for bedre å kunne utvikle bærekraftige elementhus og oppføre en hel landsby (Hurdal Økolandsby, u.å.a). Bak Filago AS stod noen av de krefter og ressurser som ønsket å realisere Hurdal Økolandsby (Filago AS, u.å.b), deriblant Simen Torp som ofte omtales som en av grunnleggerne til Hurdal økolandsby (Se Langvad, 2015; Nyheim, 2015a). Filago AS har hovedsamarbeidspartnere i arkitektfirmaene *Gaia prosjekt* og *Stilla utvikling*, som utvikler 'Aktivhus' (Filago AS, u.å.a). Enkelt forklart er *Aktivhus* boliger i tre og andre naturmaterialer med et godt inn klima og nyskapende energiløsninger, hvor klimanøytralitet er en viktig målsetting både i produksjon og drift (Torp, 2011:121; Filago AS, u.å.a). Ved og sol står for energiforsyningen i Aktivhusene, og den anvendte miljøteknologien som ligger i husene, dokumenteres av NTNU, Sintef og ENOVA (Filago AS, u.å.b). Økolandsbyen er det stedet i Norge hvor det finnes flest solcellepaneler samlet i et boligområde, og for å kunne ta imot overskuddsstrømmen som produseres i Hurdal Økolandsby, har strømmettet blitt opprustet av energiselskapet Hafslund (Langvad, 2015:28).

Økolandsbyen består i dag av 71 boenheter i *Huldra økogrend*, som er det første ferdigstilte boligstunet i Hurdal Økolandsby av totalt fem planlagte (Langvad, 2015:18-28).

Figur 3.1 viser et bilde av noen av de ferdigstilte aktivhusene i Hurdal Økolandsby.



Figur 3.1: Bilde fra Hurdal Økolandsby

Når økolandsbyen er ferdigstilt vil den telle omkring 200 boenheter (Offergaard, 2015; Filago AS, u.å.b). Hurdal var en kommune med en nokså beskjedne befolkningsvekst (Torp ref. i Langvad, 2015:24), men har prosentvis opplevd et av Norges høyeste befolkningsvekst etter at folk bosatte seg i økolandsbyen i 2015 (Offergaard, 2015). Folk har fått øynene opp for Hurdal og flytter til stadig flere kanter av kommunen som en følge av økolandsbyen (Bålsrud ref. i Offergaard, 2015).

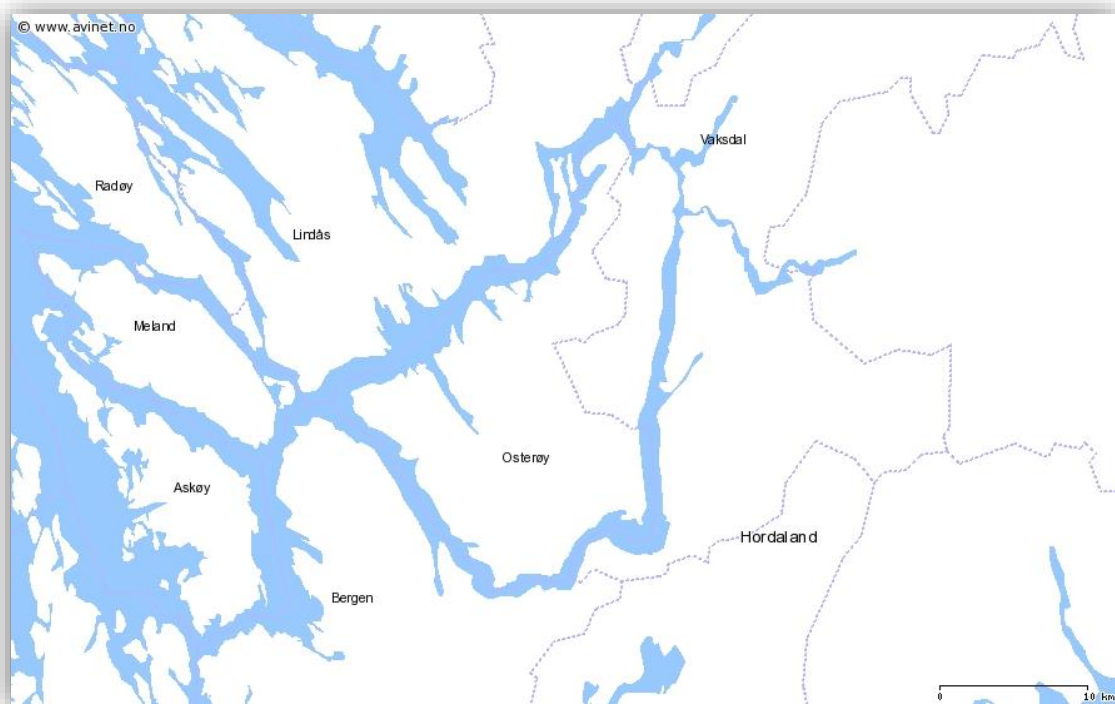
Ordfører i Hurdal, Runar Bålsrud, uttaler til *Nationen* (Offergaard, 2015) at det er den spissede grønne profilen som gjør kommunen spesiell, og virker tiltrekkende på folk som flytter dit. Ordfører Bålsrud råder andre distriktskommuner til å lære av Hurdal; de bør forsterke den identiteten de tenker gjør dem unike og som kan bidra til at folk ønsker å flytte dit (ibid). 'Bærekraftsdalen' er det Hurdal profilerer seg på etter økolandsbyens fremvekst i kommunen, og siden etableringen har et unisont kommunestyre vedtatt å arbeide for at kommunen skal være karbonnøytral innen 2025 (Hurdal Økolandsby, u.å.b). Om sommeren samles nå både innbyggere, politikere, næringslivsledere og andre folk til den årlige *Bærekraftkonferansen* og *-festivalen* som arrangeres i Hurdal. "Bærekraftig urban landsby" er arbeidstittelen på kommunens utvikling av Hurdal sentrum hvor det skal opprettes et såkalt bærekraftakademi, og folkehøgkolen i Hurdal skal få en egen bærekraftlinje (Langvad, 2015:32). Det satses med andre ord stort under banneret 'Bærekraft' i kommunen hvor Norges mest kjente økolandsby i dag holder til, og ifølge Bang (2015:36) er det en regional plan at 'bærekraftsdalen' Hurdal skal fungere som en grønn inkubator for innovasjoner til en bærekraftig fremtid.

Kanskje vil en etter hvert få se lignende effekter av at flere økolandsbyer vokser frem i kommuner over vårt langstrakte land? Rapporten *10 økosamfunn på 10 år* (2013) som arkitekt Frederica Miller og Simen Torp laget med støtte fra Miljøverndepartementet, ønsker i hvert fall å medvirke til at det utvikles minst 10 økosamfunn i Norge innen 2023. Så langt er det registrert 33 økosamfunn i planleggingsfasen her i Norge (se vedlegg 4). At de er i planleggingsfasen betyr at de i stor grad er forestilte steder, og enda ikke er fysisk etablert som sosiale bomiljøer, selv om planene (med visjoner og mål) for økosamfunnene knytter seg til geografiske og fysiske steder. Av de planlagte økosamfunnene i Norge er 8 situert på Vestlandet; Alvastien Telste, Bjerkreim økolandsby, Lindås Økologiske Landsby, Omega Senteret økolandsby, Vanaheim natursamfunn og Åsgård Økoverk, samt Bergen Økologiske Landsby og Eide økogrend som denne oppgaven vil dreie seg om.

3.3 Osterøy kommune

På en av Nord-Europas største innlandsøyer ligger Osterøy kommune (Eikeland, 2013b). *Osterøy* betyr trolig 'den høye' eller 'den store øyen' (Thorsnæs, 2016). Øyen er omgitt av fastland på alle kanter, og har bro- og fergetilknytning til nabokommunen Bergen (Eikeland, 2013c). Naturbildet på øyen varierer der det strekker seg fra bare fjell, til bygder og daler med godt jordsmonn (IDEFIX, u.å.).

Osterøy kommune ble dannet i 1964, og ligger nordøst for Bergen, i Nordhordaland, i Hordaland fylke (Thorsnæs, 2016). Kommunesenteret er i *Lonevåg* (Eikeland, 2013a). I dette området renner *Loneelven*, som er rik på laks og sjøørret (Fishbooking.com, u.å.). Kommunen har dessuten ca. 40 fiskevann, og fiskeoppdrett er en vanlig næring i fjordene rundt øyen (IDEFIX, u.å.). Osterfjorden mot nordvest, Sørfjorden mot sør og vest og Veafjorden mot øst, omkranser øyen (ibid).



Figur 3.2: Kart over Osterøy kommune og tilgrensende kommuner

Figur 3.2 viser Osterøy kommune og tilgrensende kommuner, atskilt av fjorder, sjø og stiplede kommunegrenser. Av øyens areal tilhører 253 km² Osterøy kommune, de resterende 76 km² av øyen tilhører Vaksdal kommune (Eikeland, 2016b).

Den største kilden til klimagassutslipp i Osterøy kommune, er vei- og transportsektoren (Enova, 2015a). Norconsult (2011) har på oppdrag for Osterøy kommune, utarbeidet *Kommunedelplan : Energi og klima 2012-2016*. Målet for denne planen er at

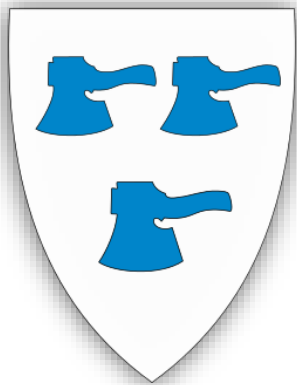
kommunens utslipp av klimagasser skal være 30-40% lavere innen 2020 (Enova, 2015a). Det vil kreve nasjonal innsats, og ikke bare kommunal, å redusere utslippet fra veitrafikk i kommunen (Norconsult, 2011:45-46). Det kommunen selv kan gjøre for å minske klimagassutslippet, er å sørge for en samordnet transport- og arealutvikling lokalt, og innfase klimavennlig motorteknologi og biodrivstoff (ibid).

Innbyggertallet i kommunen er stigende (Eikeland, 2013c), og ligger på omkring 7957 viser tall fra SSB (2016 ref. i Thorsnæs, 2016). Osterøy kommune (2011:11) sine vedtatte arealstrategier for planperioden 2011-2023, legger opp til en årlig befolkningsvekst på 0,75% i kommunen. Men prognoser fra 2014 viser at kommunen kan forvente en langt høyere befolkningsvekst (Lid, 2014). Skal Osterøy kommune de kommende årene imøtekomme den forventede befolkningsveksten på 2,2%, behøver kommunen å få oppført rundt 80 nye bosteder i året (ibid). For å lykkes med dette, kreves «[...] eit samarbeid mellom dei med investeringsmoglegheiter og kommunen som tilretteleggjar» (ibid), uttalte daværende rådmann i kommunen, Odd Ivar Ødegård, til lokalavisen *Bygdanytt* i 2014.

Det er særlig i tettstedene *Lonevåg*, *Valestrand* og *Hauge* på Osterøy, at kommunen forventer økt folketallsvekst (Osterøy kommune, 2011:13). Dette har sammenheng med at disse områdene har kort reisevei til fastlandet (Osterøy kommune, 2011:12-13). Framtidig økonomisk og samfunnsmessig utvikling i kommunen avhenger mye av etablering av rammer for næringsutvikling i Osterøy (Osterøy kommune, 2011:18). Mange av øyens innbyggere pendler til jobber på fastlandet, og det er derfor grunnlag for å etablere nye arbeidsplasser i kommunen (Skår, 2013). *Espevoll Næringsområde* er kommunens storsatsning på areal for nærings- og forretningsvirksomhet (Osterøy kommune, u.å.:15). Her vil det være rom for mellom 500-800 nye arbeidsplasser i kommunen (ibid). Arbeidet med etableringen er et samarbeidsprosjekt, mellom Osterøy Entreprenør AS og Osterøy kommune (Skår, 2013).

Osterøy kommune har virksomheter innen havbruk, og bedriften *Lerøy Fossen* kan skilte med å eksportere ørret til 35 land i verden, samt å være den største i Norden på røkt ørret (Osterøy kommune, u.å.:14). Jordbruk og skogbruk preger også næringslivet i kommunen (Enova, 2015a). Typisk for jordbruket i Osterøy er storfe- og sauehold (ibid). Dessuten er kommunen den eneste i Nordhordland med geitehold i gårdsdrift (Thorsnæs, 2016). Skogavvirkningen i Osterøy kommune, er den største i Nordhordland (ibid).

Næringsvirksomheten i Osterøy kommune kjennetegnes av mange små, lokalt eide familiebedrifter, særlig innen transport, bygg- og anlegg. (Skår, 2013). Bygningsarbeid



Figur 3.3: Osterøys kommunevåpen

har lange tradisjoner på øyen, og Osterøys kommunevåpen (se Figur 3.3) illustrerer derfor dette i sitt motiv, som viser tre blå økser foran en sølvfarget bakgrunn (Brekke, 2009:322; Thorsnæs, 2016).

Eldre bevart bebyggelse og elementer i områdene rundt dem, utgjør et kulturlandskap som er en viktig del av Osterøy sin identitet og historie (Osterøy kommune, u.å.:4). Et av de viktigste kulturminner i kommunen er Havråtunet, som ligger "I det solrike, brattlendte fjordlandskapet langs Sørfjorden på austsida av Osterøy [...]" (Brekke, 2009:323).

Havråtunet som består av 8 gårdsbruk (Austad et al. 2012:346), er et av de best bevarte klyngetunene i Norge i dag (Lodberg-Holm, 1989; Skre, 1994, ref. i Austad et al. 2012:340). Stiftelsen Museumssenteret i Hordaland driver dette fredede tunet som museumsgård (Museumssenteret i Hordaland, 2013a, b).

I forbindelse med Havråtunet kan det også nevnes at Osterøy kommune (2011:36) bruker det at de er dette kulturminnets hjemkommune, som et argument for at Osterøy er spesielt godt egnet for bosetning i klyngetun. Osterøy kommune (ibid) ønsker å tilrettelegge for klyngetun i områder avsatt til LNF-spredd bosetning i sin arealplan for perioden 2011-2023. Osterøy kommune (2011) skriver eksempelvis at "Tuna kan styrkje busetjinga i ei grend eller bygd, og skape gode bukvalitetar for born og vaksne. Fortetting i nærleiken av eksisterande bygningar kan sikre samanhengande jordbruksområde og kulturlandskap" (s.36). Disse synspunktene er trolig grunnen til at kommunen ønsker å legge til rette for en slik boform i landbruks-, natur- og friluftsområder [LNF-områder] for spredd bosetning.

Selv om det er i tettstedsområdene Osterøy kommune (2011:12) forventer økt folkevekst, legger ikke kommunen skjul på at bosettingsmønsteret i Osterøy kjennetegnes av mange bygder og mindre grender. I 2013 bodde 44% av kommunens befolkning i tettsteder, mot 82 prosent i Hordaland (Thorsnæs, 2016). På bakgrunn av dette kan en gjerne si at bygdene og grendene i Osterøy fortsatt er viktige områder for bosetting i kommunen. For å sikre at bosettingen i bygdene opprettholdes, har Osterøy kommune «[...] i kommuneplanen [for 2011-2023] sikra tilgjengelege bustadareal og gode oppvekst- og lokalmiljø» (Osterøy kommune, 2011:13). Én av bygdene Osterøy kommune har arbeidet for å sikre tilgjengelige boligareal i er Bruvik (se Røynestad, 2007a).

Fordi Bruvik ikke hadde ledige boligtomter, regulerte Osterøy kommune i 2007 et planområde på 238 dekar i den østlige delen av Bruvik sentrum, med det formål å legge til

rette for utbygging av et attraktivt bomiljø for alle aldersgrupper (Røynestad, 2007a:1-2). Innenfor dette området eide Osterøy kommune med flere grunneiere et tomtefelt, som i perioden 2009-2012 lå ute for salg (Osterøy kommune, 2015). De andre grunneierne ble kjøpt ut av Osterøy kommune i 2012 (ibid; Bertelsen, 2015).

Boligområdet består for det meste av løvskog og et par furutrær, samt et lite areal beitemark (Røynestad, 2007a:3). Bestemmelsene for tomtefeltet sier at de boliger som skal oppføres der må være eneboliger, hvorav enkelte kan være i rekke (Se Røynestad, 2007b:2). Disse bestemmelsene har trolig å gjøre med at tomtefeltet (se Osterøy kommune, 2007) inngår i et LNF-område, fordi slik det fremgår av planskildring for arealdel av kommuneplanen til Osterøy kommune (2011:36), ønsker kommunen at det i områder avsatt til LNF-spredd bosetning legges til rette for klyngetun. Dessuten viser *Kommuneplanen sin arealdel 2011-2013 : Planskildring* (Osterøy kommune, 2011:32-33) at nye byggefelt skal legge lokal byggeskikk til grunn, når det gjelder bruken av landskapet. Dette gjenspeiles til dels i reguleringsbestemmelsene for den østlige delen av Bruvik sentrum, hvor det er nevnt at spesielt to av tomteområdets boliggrupper må ta hensyn til landskapet gjennom form, størrelse og materialbruk (Se Røynestad, 2007b:3).

3.3.1 Bygden Bruvik

Lengst øst på Osterøy ligger bygden Bruvik (Bruvikbygda.no, u.å.a). Bygden Bruvik ble del av Osterøy kommune i 1964 (Bruvik, 2015). Før den tid hadde bygden siden 1870 tilhørt Bruvik kommune, som også bestod av en del av det fastlandet som i dag tilhører Vaksdal kommune (ibid). Bygden utgjør et område mellom fjord og fjell, i et rikt utvalg av natur, med skog, mark og fjære (Bruvikbygda.no, u.å.c). I Bruvikdalen er det jordbruksland, hyttegrend og turterreng (Bruvikbygda.no, u.å.a). Bruviknipa, på 822 meter, er det nest høyeste fjellet på Osterøy (Visit Osterøy – Osterøy reiselivslag, u.å.:3).

Stedsnavnet *Bruvik* har antakelig opprinnelse i det norrøne ordet for fjellbryn; 'brún', og har ut ifra dette betydningen 'viken ved fjellbrekken' (Bruvik, 2015). Sentrum av bygden er konsentrert rundt den offentlige kaien, hvor det ligger en butikk, et bedehus og en kirke (Røynestad, 2007a:3). Kirken er en hvit trekirke ifra 1867, men det har ligget kirke i Bruvik helt tilbake til 1340 (Bruvikbygda.no, u.å.d). Bygdens sokneråd er en av flere organisasjoner eller lag, som til sammen utgjør *Bruvik Grenderåd* (Bygdenbruvik.no, u.å.b). Grenderådet har som formål «[...] å driva informasjonsutvikling, samarbeid og fellestiltak som styrker samhold og utvikling av bygda» (ibid). De deltar også aktivt i kommunale saksprosesser

(ibid). *Knausane Ungdomslag* skaper liv i bygden ved å bidra til arrangement som bygdekino og Bruvikdagen i august (Facebook.no, 2016c). *Bruvikdagen* er en markedsdag i bygden, hvor det selges ulike varer, tilbys helikoptertur og andre aktiviteter, samt holdes utlodning og dans (ibid).

I bygden Bruvik bor det i dag nesten 400 innbyggere (Bruvikbygda.no, u.å.a). Cirka 1,0 km utenfor sentrum av bygden ligger det en idrettsplass, et kulturhus og en [nedlagt] barneskole (Røynestad, 2007a:3). Barneskolen, *Bruvik skule*, som åpnet i 1999 ble nedlagt av kommunestyret høsten 2013, til tross for motstand fra lærere, foreldrerådets arbeidsutvalg og grenderådet (Bruvikbygda.no, u.å.c). Frem til skolen ble nedlagt, hadde det vært barneskole i bygda helt fra 1742 (Flatås, u.å. ref. i Bruvikbygda.no, u.å.c). Nå må barna i Bruvik reise langs en rasfarlig vei til stedet Haus, for å gå på skole (Lid, 2015b). Frykten dette skaper, og det at en slik situasjon gjør det mindre lukrativt for barnefamilier å bosette seg i bygden, medvirket til at over 300 personer skrev under på et opprop om å gjenåpne Bruvik skule (ibid). Håkon Svåsand, barnefaren som stod bak underskriftskampanjen, uttalte til *Bygdanytt* (ibid) at bygden vil forgubbes og dø ut, dersom den ikke kan tilby en skole i nærområdet. Det som må til for at skolen skal gjenåpnes er en økning i barnetall i Bruvik (Bergen Økologiske Landsby [BØL] sin prosjektgruppe, 2015:9).

3.3.2 Bergen Økologiske Landsby [BØL]

En artikkel i *Bygdanytt* (Lid, 2013) viser at Bergen Økologiske Landsby begynte å forhandle med Osterøy kommune om kjøp av tomteområdet på Bruvik i 2013. I sin helhet bestod dette tomteområdet av omtrent 46 mål utmark (BØL sin prosjektgruppe, 2015:9). Etter to år fikk BØL i mai 2015, kjøpe 38 mål av tomteområdet fra Osterøy kommune (Brodersen, 2015:28; Bergen Økologiske Landsby [BØL], 2016a). Innenfor denne delen av tomteområdet ønsker Bergen Økologiske Landsby å etablere en økolandsby med plass til omkring 100 mennesker (BØL, 2016d).

I samråd med Osterøy kommune ble det besluttet at den sør-vestlige delen av tomteområdet, med et areal for 5 eiendommer, ikke skulle tilfalle BØL (Osterøy kommune, 2015a). Opptil flere personer hadde lenge stått på venteliste for å få kjøpe seg tomt i det aktuelle området, og disse ville føle seg urettferdig behandlet av Osterøy kommune dersom BØL fikk kjøpe hele området, ifølge daværende leder av *Bruvik Grenderåd*, Jan Hesjedal (Lid, 2013). Det er derfor ikke helt utenkelig at dette hadde sammenheng med beslutningen om å la noen areal innenfor tomteområdet forbli ledige for kjøp av andre utbyggere. I tillegg har BØL uttrykt at det er viktig for dem at landsbyen deres har et godt samarbeid med

befolkningen i Bruvik (Bergen Økologiske Landsbys prosjektgruppe, 2015:7). BØL kan dessuten kanskje lett kjenne seg igjen i andres ønske om å kjøpe en tomt, for Toporowska (2011:3) fremstiller det ihvertfall som at BØL ikke opplevde det som særlig enkelt, da de i 2006 ønsket å etablere økolandsby på Haukåsmyrene i Bergen kommune. Dette danner også grunnlag for å si at BØL har arbeidet med å utvikle økolandsby, lenge før de i 2015 fikk kjøpt et tomtefelt for etablering av den.

Bergen Økologiske Landsby ble opprettet den 1.mars 2005, og er en frivillig organisasjon med vel 11 medlemmer organisert i et samvirkelag, som ledes av et styre (BØL, 2005; Brodersen, 2015:28; BØL sin prosjektgruppe, 2015:15; BØL, 2016b). En slik økonomisk organisasjonsform innebærer at «[...] de som driver produksjonen eller drar nytte av den, også skal lede den, slik at overskuddet ikke tilfaller utenforstående kapitaleiere» (Torp & Miller, 2013:28). Produksjonen vil i BØLs tilfelle dreie seg om å skape en økolandsby, med det formål å ha «[...] plass til et mangfold av mennesker, boligformer, arbeidsplasser og aktiviteter hvor vi lever gode liv med omsorg for hverandre og naturen, preget av fellesskap, deling og rettferdig fordeling» (BØL sin prosjektgruppe, 2015:3). Men å snakke om et prosjektarbeid i stedet for en produksjon vil kanskje være mer riktig, fordi en kan mene at en økolandsby er under skapelse hele tiden og ikke vil ende i et ferdig produkt. BØLs prosjekt ledes av en styringsgruppe, og har en prosjektgruppe med ansvar for å fullføre det praktiske og administrative arbeidet med prosjektet (BØL sin prosjektgruppe, 2015:15).

Å være en del av organisasjonen Bergen Økologiske Landsby forutsetter et medlemskap (BØL, 2016c). Medlemskapet i BØL trer først i kraft ved aksept for organisasjonens formål, og etter en prøvetid på 6 måneder med deltakelse på minst to av organisasjonens møter eller arrangementer (ibid). Når en er tatt opp som medlem betaler man en andel på 200 kr, samt en årskontingent på 1200 kr, til organisasjonen (ibid). Det er mulig å søke om å jobbe dugnad 72 timer per år, fremfor å betale årskontingent (ibid). Som medlem får en innflytelse og fordeler i arbeidet med å etablere økolandsbyen (BØL sin prosjektgruppe, 2015:16). Eksempelvis vil en som medlem få mulighet til å påvirke valg av løsninger i byggeprosjektet, og ut i fra ansiennitet få forkjøpsrett til tomt innen boligområdet (ibid).

BØLs tomteområde ligger like ved Sørfjorden, i et lunt og solrikt område med fiske- og bademuligheter (BØL sin prosjektgruppe, 2015:9). Her ønsker BØL å tilrettelegge for selvforsyning med mat, ved at det kan anlegges kjøkkenhager, drivhus og mindre dyrkningsområder (BØL sin prosjektgruppe, 2015:11). Osterøy kommune (2015a) har i sin salgskontrakt (Osterøy kommune og Bergen økologiske landsby, 2015:2) dessuten forpliktet

seg til å forhandle frem en avtale med BØL, om å leie eller eventuelt selge dem et hagebruksareal. På dette hagebruksarealet ønsker økolandsbyen blant annet å etablere parsellhage og frukt-, bær- og skoghage (BØL sin prosjektgruppe, 2015:11).

På tomteområdet har BØL planlagt å bygge ett felleshus og 39 boenheter, fordelt på 8 boliggrupper inspirert av klyngetun (ibid; Brodersen, 2015:28). Felleshuset skal blant annet huse «[...] kafé, bibliotek, møte- og aktivitetsrom, gjesterom, vaskerom og kontor» (BØL sin prosjektgruppe, 2015:5). En artikkel i *Bergens Tidende* (Brodersen & Helland, 2005) viser at inspirasjonen fra klyngetun var noe BØL hadde alt før tomten på Bruvik var en del av planen for økolandsbyen. Tilfeldigvis sammenfalt denne ideen med Osterøy kommunes regulering av området til klyngetun. I prospektet for økolandsbyen begrunnes klyngetunsideen med at det «[...] er areal- og kostnadsbesparende, reduserer naturinngrep og byggeperioden konsentreres» (2015:5). Videre skriver BØL sin prosjektgruppe at de, sammen med mellom annet arkitekt Espen Folgerø, vil «[...] bidra til utvikling av en miljøvennlig, bærekraftig stedsidentitet [...]» (2015:5).

Kort oppsummert mener BØL sin prosjektgruppe (ibid) at en 'bærekraftig og miljøvennlig stedsidentitet', dreier seg om å legge vekt på lokal byggeskikk, innordne seg etter stedets natur og klima, og bygge hus av stedsnære og økovennlige materialer. I tillegg til at det utvikles energibesparende løsninger for hus med livsløpsstandard, som har miljøvennlige løsninger for vann- og avløpshåndtering (BØL sin prosjektgruppe, 2015:5). 'Livsløpsstandard' betyr at et hus utformes slik at det er tilrettelagt for bevegelsehemning, og dermed muliggjør det å bli boende der store deler av livet (HIBA HUS, 2016). Dette handler eksempelvis om at trappetrinn ikke får hindre rullestolbrukeres atkomst til boligen (ibid). For å lage hus som er tilpasset den enkeltes behov, består modellene for hus i den planlagte økolandsbyen av valgfrie moduler (Nyheim, 2015b). Dette betyr at det vil være mulig å velge mellom ulike element på innsiden av husene; som ellers vil se like ut på utsiden (Brodersen, ref. i Nyheim, 2015b). Husmodellene (se Figur 2.2 på s.23 og Figur 4.1 på s.53) er utformet av arkitektfirmaet Opaform, og er grindbygghus utformet som både eneboliger og rekkehus (Nyheim, 2015b).



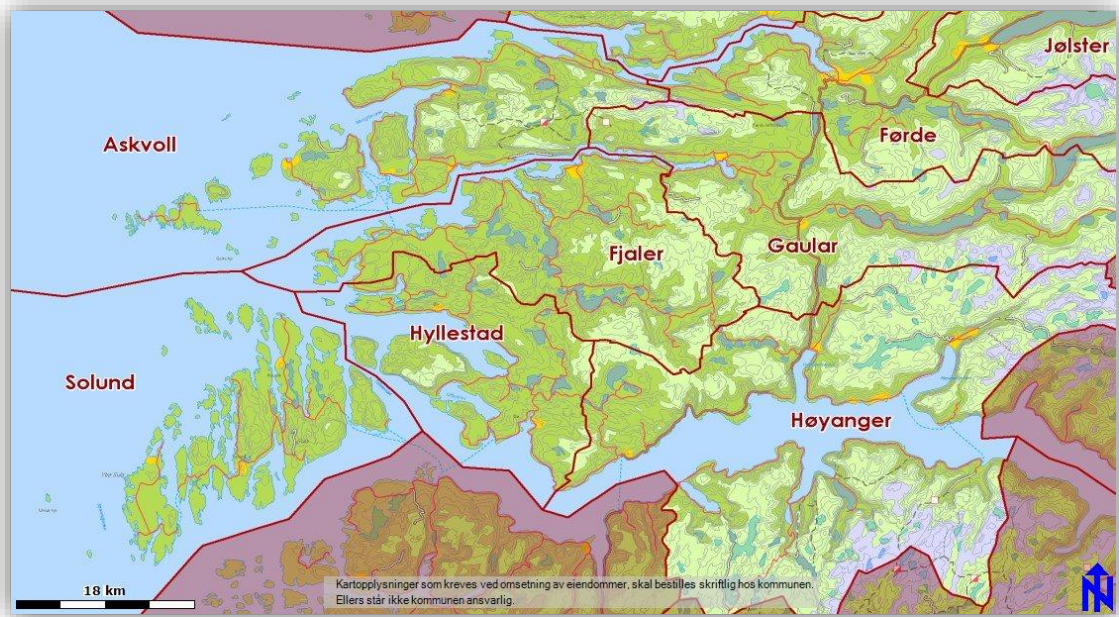
Figur 3.4: Planskisser over Bergen Økologiske Landsby

I den venstre delen av Figur 3.4 vises et utsnitt av planskissen, for plassering av boliger på BØLs tomteområde. De gule feltene er regulert til bebyggelse (BØL sin prosjektgruppe, 2015:9). Første del av utbyggingen vil være av området fra boliggruppe 1 til 5 (ibid). Arealene rundt en bolig vil disponeres, men ikke eies, av husets eier (BØL sin prosjektgruppe, 2015:13). Den høyre delen av Figur 3.4 viser Osterøy kommune (2007) sin reguleringsplan for området BØL etablerer seg innenfor. De øverste gule feltene i planen tilsvarer utsnittet i den venstre del av Figur 3.4. Reguleringsplanen kan studeres nærmere i Geomatikk IKT AS (2016) sitt planregister braPLAN. Av reguleringsplanen (Osterøy kommune, 2007) fremkommer det blant annet informasjon om at alle felter med nyanser av grønt innenfor planområdet er LNF-områder. De mørkegrå linjene i plankartet (ibid) er bilvei, mens de lysegrå linjene er gangvei. Det brune området i reguleringsplanen (ibid) er forbeholdt en skole, og det røde tilfaller et grendehus.

3.4 Hyllestad kommune

'Det vennlige' eller 'det rolige stedet' betyr trolig *Hyllestad*, med utgangspunkt i det norrøne ordet 'hylli' (Thorsnæs & Askheim, 2016). Kommunen Hyllestad som ble dannet i 1861 og har et areal på 259 km², ligger i Ytre Sogn, på nordsiden av Sognefjorden, i Sogn og Fjordane

fylke (ibid). Figur 3.5 viser Hyllestad kommunes areal og tilgrensende kommuner.



Figur 3.5: Kart over Hyllestad kommune og tilgrensende kommuner

Når man ankommer Hyllestad kommune via sjøveien, fra der Sognefjorden munner ut i havet, møtes en gjerne av synet av *Lihesten*. Dette fjellpartiet utgjøres av Hyllestads to høyeste fjell; *Gygrekjeften* og *Risnesnipa*, som ruver mer enn 700 meter over havet (Thorsnæs & Askheim, 2016). Ellers er landskapet i kommunen for det meste lavlendt, og har en kystlinje på 118 km (Hyllestad kommune, 2009a:4). Sognefjorden og Åfjorden strekker seg utover kommunen med sine fjordarmer, og deler Hyllestad opp i en del halvøyer (Thorsnæs & Askheim, 2016). Kommunen omfatter dessuten de to relativt store øyene *Skorpa* og *Risnesøy*, samt *Sakrisøy* (ibid). Med tanke på bosettingsmønster i kommunen er bebyggelsen spredt, fordelt utover flere bygder (Hyllestad kommune, 2009a:5-8).

Hyllestad kommune (2009a:8) skriver at de i kommuneplanleggingen bør tenke "kommune" framfor "bygd", fordi den offentlige innsatsen lokalt foregår på kommunenivå. Dette har sammenheng med at «Det klart geografisk avgrensa bygdelivet er [...] iferd med å bli bytt ut med lokalsamfunn med flytande grenser» (Hyllestad kommune, 2009a:8), fordi «Dagleglivet til folk, med arbeid, skule, barnehage, leik og lagsliv, føregår over eit stadig veksande geografisk område, og med ulike grenser frå den eine aktiviteten til den andre» (ibid). Hva det innebærer for kommuneplanleggingen å tenke "kommune" fremfor "bygd", utover det at en planlegger kommunen som helhet og ikke ut ifra de enkelte boområder, utdyper ikke Hyllestad kommune (2009a). Det at det ikke står noe skrevet i *Kommuneplan 2009 – 2020* (Hyllestad kommune, 2009a) om medvirkning fra innbyggere eller lokalsamfunn

i kommuneplanlegging, og at det påpekes at den offentlige innsatsen lokalt foregår på kommunenivå, gjør at det fremstår som om Hyllestad kommune ikke søker å forankre sine kommunale (areal)planer lokalt, hos innbyggerne i kommunen. Men det er ikke dermed sagt at dette er praksis i Hyllestad kommune.

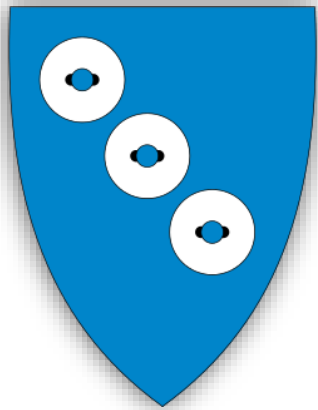
Innerst i Hyllestadfjorden, som er én av Åfjordens armer, ligger kommunesenteret på plassen *Hyllestad* (Thorsnæs & Askheim, 2016). Dette stedet og *Leirvik* og *Sørbøvåg* er de tre tettbebygde områdene i kommunen (ibid). Men i den forbindelse bør det sies at med 'tettbebygde områder' så menes det områder med sentrumsfunksjoner og fellestjenester, for «I folketal-statistikken er ingen av bygdesentra i kommunen rekna som tettbygde strøk [...]» (Hyllestad kommune, 2009a:5). Før var det flere bygder i kommunen som hadde sentrumsfunksjoner og fellestjenester, men dette har endret seg i takt med vegutbygging og transportmuligheter, samt økt arbeidspendling og nedgang i befolkningsvekst (Hyllestad kommune, 2009a:8).

De største kildene til klimagassutslipp i kommunen er transport og primærnæring (Enova, 2015b). Målene i Hyllestad kommune (2008) sin kommunedelplan *Energi og miljøplan for Hyllestad kommune* er ikke bare å redusere klimagassutslipp, men også sikre lokal energiproduksjon så vel som å redusere samlet energibruk, gjennomføre klimatilpasninger, og å påvirke holdningene til både næring og privathusholdning for å oppnå en bærekraftig utvikling med tanke på energi og miljø. Hyllestad kommune (2008) vil påvirke holdningene hos innbyggerne i en bærekraftig retning mellom annet ved å «Auke fokus på energi- og miljøvenlige bustadar gjennom etablering av attraktive bustadsområder med lågenergibustadar og "passivhus"» (s.21). Passivhus er lavenergibosteder, men det er omdiskutert hvor miljøvennlige de er, mellom annet på grunn av lite kunnskap om innneklimaet i disse null-utslipp husene som gjerne produseres i materialer som er lite bærekraftige (Se Brochmann, 2016).

I dag bor det 1395 innbyggere i kommunen (SSB 2016 ref. i Thorsnæs & Askheim, 2016), som har vært preget av befolkningsnedgang siden 50-tallet (Thorsnæs & Askheim, 2016). En stor del av den eksisterende boligbyggingen i kommunen er spredt, og det er i dag flere ledige tomter i regulerte kommunale boligfelt, så vel som private boligfelt, i Hyllestad kommune (Hyllestad kommune, 2009a:5). Fordi kommunen har behov for økt bosetning, er Hyllestad kommune positivt innstilt til spredt boligbygging i LNF-områder (Hyllestad kommune, 2009a:12). Men bygging innenfor 100-metersbeltet i strandsonen, vil kommunen innskrenke mulighetene for (ibid). Bygninger som oppføres skal følge byggeskikken i området, hva angår størrelse, form og farge, og plasseres slik at de harmonerer med

landskapet, forteller arealdelen av *Kommuneplan 2009 – 2020* (Hyllestad kommune, 2009a:17). Ettersom det ikke står noe skrevet om byggeskikk i planen, og Hyllestad kommune (2009a:5) påpeker at tre fjerdedeler av kommunens innbyggere bor i boliger bygd etter 1961, så siktes det trolig til byggeskikken ved eksisterende bebyggelse.

Av kulturhistorisk bebyggelse i Hyllestad er det mellom annet restaurert en grindbygd



Figur 3.6: Hyllestads kommunevåpen

vannsag og fem laftede kvernhus på stedet Skor (Nordstrand, 2012). I kvernhus ble det malt mel ved hjelp av kvernstein, som har blitt et sentralt kulturminne i Hyllestad. Nettopp derfor illustrerer kommunevåpenet til Hyllestad (Se Figur 3.6) møllesteinsproduksjon og jordbruk, i den symbolske form av tre kvernstener i sølv, mot en blå bakgrunn (Thorsnæs & Askheim, 2016).

Kvernsteinsproduksjon var en viktig industri i Hyllestad fra 700-tallet og frem til 1930 (Håland & Knagenhjelm, 2008:2). Kvernstein ble brukt til å tilvirke håndkvern og vannkvern, som var viktige verktøy i produksjonen av mel til brød (HOLSTDESIGN, u.å.) Arkeologiske funn spredt over en strekning fra Hyllestad til øst i Polen viser at kvernsteinen fra Hyllestad så langt tilbake som i vikingtiden, var en viktig handelsvare (Håland & Knagenhjelm, 2008:2). I 2009 stiftet Hyllestad kommune og Sogn og Fjordane fylkeskommune *Norsk Kversteinssenter*, som siden 2013 har vært en avdeling innen *Musea i Sogn og Fjordane*. Museet *Kvernsteinsparken* er situert litt utenfor sentrum av Hyllestad, og tilbyr omvisning i de gamle steinbruddene, og aktiviteter som brødbaking av eget kvernet mel (HOLSTDESIGN, u.å.). Det arrangeres *Kvernsteinsmarknad* der i juni, hvor det selges ulike håndarbeider og lokalmat og det er underholdning både for liten og stor (ibid).

Noe annet som har en lang historie i Hyllestad og som fortsatt er en viktig næring er landbruk (Hyllestad kommune, 2009a:6). Jordbruket domineres av husdyrhold av storfe og sau (ibid), og knytter seg også i mange tilfeller til den reiselivsnæringen som de siste tiårene har vokst frem, i form av utleie av ferieboliger (Hyllestad kommune, 2009a:7). Kommunen er rik på skogressurser, og bare omkring en femtedel av den tillatte mengden skog har blitt tatt ut de siste årene (ibid). Havbruk har vært en viktig næring i Hyllestad kommune i flere tiår, gjerne i form av oppdrettsanlegg for laks (ibid). Dette er fortsatt en viktig næring, men antallet oppdrettsvirksomheter i kommunen har sunket drastisk de siste 10 årene, og nå er det kun to store fiskeoppdrettere igjen i Hyllestad kommune (ibid). Mesteparten av næringslivet i kommunen er det industrien ved Skipsverftet *Havyard Leirvik AS* som sørger for (Hyllestad

kommune, 2009a:6).

At næringslivet i kommunen i stor grad avhenger av én enkelt bedrift, vitner om et ensidig og lite robust næringsliv, og var bakgrunnen for at Hyllestad kommune fikk status som omstillingskommune (Hyllestad kommune – omstillingsorganisasjonen, 2015:11). Å ha status som 'omstillingskommune' innebærer at kommunen i en periode på inntil 6 år, mottar midler fra fylkeskommunen til nyskappings- og omstillingsarbeid (Innovasjon Norge, u.å.). Det nasjonale kompetansesenteret *Innovasjon Norge* kan veilede kommuner i arbeidet med omstilling (ibid). Hyllestad kommune var omstillingskommune fra 2009 - 2015, noe som medførte at kommunen i samarbeid med Sogn og Fjordane fylkeskommune og Innovasjon Norge, la ekstra ressurser i å styrke utviklingen i kommunen, med hovedvekt på næringsutvikling, for å snu folketallsutviklingen (Omstillingsorganisasjonen i Hyllestad kommune, u.å.; Systaddal, 2013).

Enkelt forklart var Hyllestad kommunes omstillingsorganisasjon organisert slik, at kommunens ordfører stod oppført som prosjekteier og -ansvarlig for det overordnede omstillingsarbeidet i kommunen (Hyllestad kommune – omstillingsorganisasjonen, 2015:3). Den daglige driften og oppfølgingen av det overordnede prosjektet, var det én prosjektleder som var ansvarlig for (ibid). Prosjektleder for perioden år 2009 – 2013 var Terje Nilsen, mens (min informant) Joakim Systaddal var prosjektleder for resten av kommunens periode som omstillingskommune (Systaddal, 2013). Slik det fremgår av *Utviklingsplan for næringsarbeid 2014 – 2015* (Hyllestad kommune – omstillingsorganisasjonen, 2014:4), var det overordnede prosjektet for omstillingsarbeidet å skape en utvikling i retning av økt befolkningsvekst og større sysselsetting i Hyllestad kommune.

Omstillingsorganisasjonen til Hyllestad kommune har utarbeidet og revidert en rekke utviklingsplaner for næringsarbeid, med bestemte programområder som danner utgangspunkt for omstillingsarbeidet. Utviklingsplanene fungerte som grunnlag for de styringsdokumenter som organisasjonen utarbeidet i handlingsplaner. Organisasjonens siste styringsdokument *Handlingsplan 2015* (Hyllestad kommune - omstillingsorganisasjonen, 2015) bestod av to programområder: *Meir robust næringsstruktur* og *Attraktiv kommune*. Disse inneholdt til sammen ni ulike prosjekt, som var ment å skape flere arbeidsplasser, bidra til befolkningsvekst, eller å styrke kommunens gode omdømme for å danne grunnlag for nytt næringsliv og bosetting (ibid). Administreringen av hvert enkelt prosjekt var fordelt mellom kommunen, diverse lag og organisasjoner, Hyllestad Utviklingspark AS og Hyllestad Næringsråd (ibid).

3.4.1 Grenda Eide

En 15 minutters kjøretur unna kommunesenteret Hyllestad, vel 1 time og 20 minutter fra bykommunen Førde og cirka 3 timer fra Bergen, ligger stedet Eide (Eide økogrend, 2015f). Ifølge *Store Norske Leksikon* (Eid, 2009) betegner 'eid' et sted hvor ferdselen går over land fordi en båtreise må avbrytes, eksempelvis en landstripe mellom fjord og innsjø. Eide ligger midt mellom Åfjorden og Eidevatnet (Eide økogrend, 2015f), og stedsnavnet *Eide* har dermed opprinnelse i betegnelsen 'eid'. Stedet heter dessuten *Eid* i arealdelen av Hyllestad kommune (2009b) sin kommuneplan for 2009-2020. Før i tiden gikk det rutebåt langs Åfjorden og inn til Eide, hvor det mellom annet lå et båtbyggeri (Eide økogrend, 2015f).

Stedet Eide omtales både som en grend og en bygd på nettsiden til Eide økogrend (2015f). Hva 'bygd' og 'grend' betegner er tidligere omtalt på s.17 i kapittel 2. Tidligere var det gårdsdrift i Eide, så vel som fiske, et postkontor, en butikk og et kloggeverksted (Eide økogrend, 2015f). 3 km fra Eide ligger tettstedet Sørbøvåg og butikk (ibid). Det er i dag lite aktivitet i Eide, og fra å ha vært en grend med rundt 30 beboere, bor det nå under et titalls personer i den fraflyttingstruede grenden (ibid; Hope, 2015).

Eide er markert som et område for landbruk, natur og friluft, samt havn, i arealdelen av kommuneplanen for 2009-2020 (Hyllestad kommune, 2009b). Det er altså i henhold til den gjeldende kommuneplanens arealdel (ibid), ikke planlagt som et område for utbygging. Det fremgår dessuten i et saksdokument fra Hyllestad kommune (2014b), at området ligger innenfor 100-metersbeltet i strandsonen (jf. pbl. §1-8).

3.4.2 Eide Økogrend

Prosjektet *Eide økogrend* ledes av Magnar Eide, som søker minst tre personer for å videreutvikle og organiseres om økogrenden (Aven, 2014; Eide økogrend, 2015c, 2016a). Magnar Eide er oppvokst på Eide, hvor han er med i Hyllestad Reiselivslag, og sammen med familien leier ut tre ferieboliger i sjøkanten (Aven, 2014). Han er bosatt og jobber som rådgivende ingeniør i bedriften Stracon AS, på øyen Sotra i Hordaland fylke (ibid). Det er derfor grunnlag for å mene at Eide økogrends prosjektleder har førstehåndskjennskap til stedet Eide, og erfaring ifra arbeid med byggeplanlegging.

Magnar Eides idé om en økogrend på Eide oppstod for mer enn ti år siden (Eide økogrend, 2015b). Tanken om et levesett i tråd med naturens premisser, hadde prosjektlederen derimot hatt enda lenger (Eide økogrend, 2015g:4). Opprinnelig var lokalitet for økogrenden øyen Skorpa, som ligger tvers ovenfor Eide, på andre siden av Åfjorden (Eide økogrend, 2015b). Det at det dukket opp en mulighet med tilgang til et gårdsbruk på Eide, var

utslagsgivende for at drømmen om en økogrend gikk over i mer konkret planlegging (ibid). En målsetting for økogrenden er «[...] å skape eit nytt næringsgrunnlag og ny busetting på Eide innanfor rammer og prinsipp av ei økogrend / ein økolandsby» (Eide økogrend, 2015c). Rammene og prinsippene for Eide økogrend går frem av *Strategi- og tiltaksplan for Eide økogrend* (Eide økogrend, 2015g), og går kort fortalt ut på å skape en bærekraftig livsstil i et sosialt fellesskap, ved hjelp av løsninger og næringsgrunnlag som eksempelvis økologisk jordbruk, miljøvennlige hus og økoturisme (ibid:3-12). Planen påpeker at det vil være mulig for økogrenden å ta selvstendige vurderinger av hva som reelt sett er mest miljøvennlig og bærekraftig for Eide økogrend (Eide økogrend, 2015g:8).

Prosjektlederen håper at 50 til 150 personer vil bosette seg i Eide økogrend (Gudvangen & Grimeland, 2015). En målsetting for utbyggingen av økogrenden er boliger til minst 50 nye innbyggere på Eide (Eide økogrend, 2015g:10). For å få til ny aktivitet og nye boligtomter på Eide, vil det være nødvendig å ta i bruk strandsonen til boligformål, ettersom Eide i sin helhet ligger i 100 meters beltet fra strandsonen, uttaler Hyllestad kommune (2014b) i sin vurdering av søknad om oppstart av reguleringsplan for Eide økogrend. *Varsel om oppstart av privat planarbeid i Hyllestad kommune* (Stracon, 2014:1) viser at Hyllestad formannskap i januar 2014, fattet vedtak om at Magnar Eide kunne starte opp arbeidet med å utvikle en privat detaljreguleringsplan for Eide økogrend.

Planen for Eide økogrend omfatter et område med et nedlagt gårdsbruk, med tilhørende gårdseiendommer og utmark (Eide økogrend, 2015e). Den stiplede formen i Figur 3.7 viser planområdet for Eide økogrend, som ifølge Stracon AS (2014:4) har et areal på vel 71 dekar inkludert areal i sjø. De små gule, oransje og blå firkantene i Figur 3.7 er eksisterende bebyggelse i området. De rosa linjene i figuren er vei.

Som tidligere nevnt utgjør Eide, og dermed planområdet for økogrenden, et LNF-område i strandsonen. Derfor påpeker Fylkesmannen i Sogn og Fjordane (2014) i et brev til Hyllestad kommune vedrørende oppstart av detaljreguleringsplan for området, «[...] at utlegging av nye område for næring og bustader primært bør avklarast i overordna plan, slik at kommunen får sikra ei

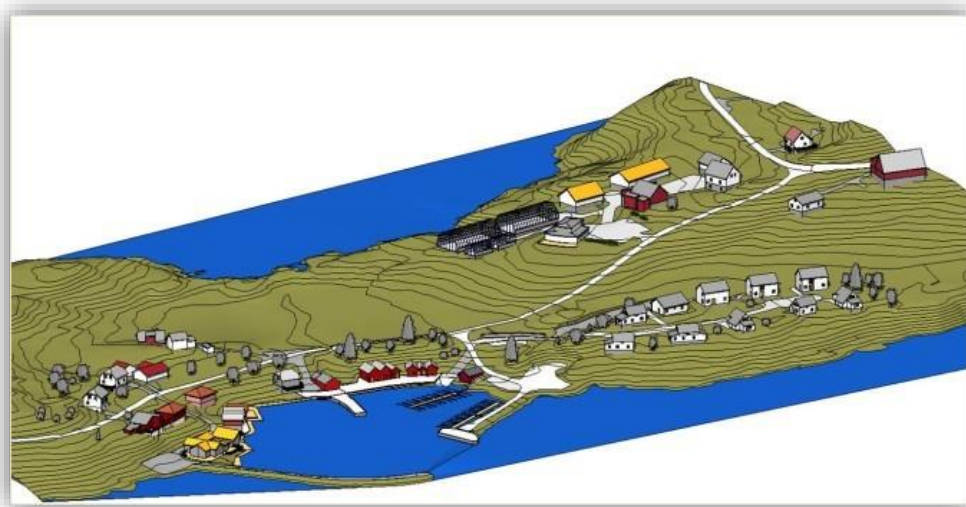


Figur 3.7: Skisse for planavgrensing av Eide økogrend

heilskapleg vurdering av utbyggingsmønster og forvaltning av areala i kommune[sic]» (s.1). Dette impliserer at for at prosessen med reguleringsplanen for Eide økogrend skal fortsette videre, bør Hyllestad kommune endre planformål for dette området fra LNF-område til byggeområde. Dersom formålet for områdeplanen for Eide endres, må risiko- og sårbarhetsanalysen for området oppdateres, poengterer Fylkesmannen i Sogn og Fjordane (2014:2-3), og gjør oppmerksom på at analysen må vurdere konsekvenser av klimaendringer som eksempelvis økte nedbørmengder, havnivåstigning og kraftigere vind.

Av saksopplysninger om reguleringsplan for Eide økogrend, offentliggjort på nettsiden til Hyllestad kommune (u.å.), fremgår det at det ikke har vært noen markant utvikling i prosessen med reguleringsplan for Eide økogrend siden 2014. Dette betyr ikke dermed at Magnar Eides arbeid med å utvikle en detaljreguleringsplan for området har stanset. Planarbeidet har tatt tid, fordi det har vært behov for å bruke god tid og gjøre vurderinger og undersøkelser underveis, skriver Magnar Eide i *Eide økogrend : Referat frå orienteringsmøte/grendamøte. Møtedato 31.01.16 – referat dato 12.02.16* (Hyllestad kommune, 2016).

Det pågående arbeidet med å utvikle reguleringsplan for Eide økogrend, bygger på detaljregulering for etablering av Eide økogrend, utarbeidet av Presthus mfl. (2013) i deres bacheloroppgave i byggfag ved Høgskolen i Bergen (Eide økogrend, 2015e). I Figur 3.8 vises en modell av plan for utforming av Eide økogrend. Her kan en se forslag til plassering av økogrendens bygninger på Eide. Men hva er egentlig planene for Eide økogrend? Hvilke bygninger skal økogrenden bestå av? Hvilke funksjoner skal de ha?



Figur 3.8: 3D-modell av Eide Økogrend

Eide økogrend sin *Strategi- og tiltaksplan* (2015g) forteller at «Planar for økogrenda omfattar rehabilitering av eksisterande gardshus, etablering av nye bygningar for ulike funksjonar samt nye bustader for temporær og permanent busetnad» (s.9). I gardstunet på tomteområdet er det tenkt at økogrendens administrasjon skal holde til i våningshuset (Eide økogrend, 2015g:9). Men i første omgang vil dette huset tilbys som bosted for de som vil etablere seg i økogrenden (ibid). For å snarest mulig kunne tilby kurs og aktiviteter, og la folk prøve å bo i grenden for en periode, er boliger for midlertidig opphold et prioritert område (Eide økogrend, 2015g:10).

Å utvikle næringsvirksomhet er en viktig del av planene for Eide økogrend. Låven på området skal fortsette å ha en funksjon i gårdsdrift, men kan på sikt bli rehabilitert til eksempelvis et forsamlingslokale for kursvirksomhet (Eide økogrend, 2015g:9). Kursvirksomhet med utgangspunkt i livet i Eide økogrend, er tenkt som en del av økogrendens viktigste inntektskilde; kunnskapsutvikling og kunnskapsformidling vedrørende bærekraft og økologi (Eide økogrend, 2015g:11). Prosjektleder for Eide økogrend har erfaring med kunnskapsutvikling og kunnskapsformidling på Eide, viser en artikkel av Aven (2014) hvor det går frem at Magnar Eide i 2013 hadde et undervisningsopplegg for United World College, i samarbeid med organisasjonen Oikos – Økologisk Norge og Sogn Jord- og Hagebruksskule.

I tillegg til kursvirksomhet vil økogrenden arbeide for at det på Eide kan lokaliseres forskning/pilotprosjekter innen energiløsninger, husbygging, avløpshåndtering og matproduksjon av tang (Eide økogrend, 2015g:12). Andre deler av arbeidet med kunnskapsutvikling og –formidling i økogrenden, kan være *Inn på tunet* og *Økoturisme* (Eide økogrend, 2015g:11). 'Inn på tunet' betyr at en gård tilbyr et godkjent tjenestetilbud for brukergrupper som barn og unge, eldre, funksjonshemmede og rusavhengige (Matmerk, u.å.) Dette tjenestetilbudet kan for eksempel bestå i arbeid med hagebruk, bruk av dyr i terapi og mestring av konkrete oppgaver på gården (ibid). 'Økoturisme' er naturbaserte opplevelser som aktivt bidrar til natur- og kulturvern, tar hensyn til lokal kultur, gir noe tilbake til lokalsamfunnet, formidler miljøbevissthet og følger miljøprinsipp i virksomheten (FN, u.å., ref. i Eide økogrend, 2015g:11). En idé om at økogrenden kan opparbeide en vikinglandsby for turistnæring på andre siden av Eidevatnet kan sammenstilles av Eide økogrend (2015d) og Hope (2015) sine fremstillinger av hvordan livet i Eide økogrend kan arte seg. Det fremgår også i Hope (ibid) og Volle (2013) at en annen idé for økogrendens turistnæring, er at de kan frakte turister ut til øyen Skorpa, hvor turistene får lære om livet til de som bodde på øyen før i tiden.

Økogrenden skal arbeide med å skape en årlig konferanse eller festival, under banneret "Sustainable fjord" (Eide økogrend, 2015g:12). Gjennom et slikt initiativ ønsker Eide økogrend å rette fokus på spørsmål omkring bærekraftige og økologiske løsninger, og forsøke å nå sitt mål om å inspirere til flere økogrender i regionen (ibid). For å tilrettelegge for sosiale og miljøskapende tiltak, er det tenkt at grenden vil få en kafé/pub, gjerne i kombinasjon med et bakeriutsalg (Eide økogrend, 2015g:11).

Det vil etter hvert som økogrenden utvikles, bli oppført ulike drivhusløsninger for å sikre matproduksjon (Eide økogrend, 2015g:9). Magnar Eide håper at beboerne vil være nesten selvberget med grønnsaker og kjøtt i økogrenden (Gudvangen & Grimeland, 2015). Matvarer produsert i økogrenden, kan selges i gårdsutsalget som skal opprettes for å sikre et greit inntektsgrunnlag på Eide (Eide økogrend, 2015g:10). Å se på løsninger med å tilby andeler i økogrendens landbruksdrift til folk utenfor økogrenden, er aktuelt (Eide økogrend, 2015g:12).

Nettsiden til Eide økogrend (2015e) og et referat (Hyllestad kommune, 2016:2) fra Magnar Eides møte med beboere på stedet Eide, vitner om at boligplanene for økogrenden foreløpig ikke er ferdig utformet. Men møterefateret (ibid), strategi- og tiltaksplanen (Eide økogrend, 2015g:10) og Magnar Eides presentasjon (Eide økogrend, 2016b:19-25), viser at husene skal ha miljømessig og tradisjonsrik utforming, og at klyngetun er tenkt som boform. I presentasjonen er dette mellom annet illustrert ved hjelp av Figur 5.1 s.64, og bilder av husmodeller for Hurdal økolandsby og Bergen Økologiske Landsby. I den sammenheng kan det også nevnes at forsidebildet (Magnar Eide, 2016) på denne masteroppgaven er et forslag til hvordan Eide økogrend kan se ut.

Har omstillingsorganisasjonen i Hyllestad kommune hatt en rolle i arbeidet med Eide økogrend? Av handlingsplanene (Hyllestad kommune – omstillingsorganisasjonen, 2012, 2015) fremgår det ikke at Eide økogrend var et av prosjektene i løpet av Hyllestad kommunes periode som omstillingskommune. Men i et intervju om Eide økogrend av NRK Sogn og Fjordane (Gudvangen & Grimeland, 2015) om Eide økogrend, stod det å lese at «I fråflyttningsprega Hyllestad omfavnar kommunen prosjektet». I denne saken (ibid) uttaler prosjektleder for omstillingsorganisasjonen i Hyllestad, Joakim Systaddal, at én av de strategiene som de har tenkt skal gi Hyllestad en positiv folketallsutvikling, er det å ta i bruk små lokalsamfunn som har masse ressurser i seg, men som ikke nødvendigvis er aktivt i bruk lenger. Sist, men ikke minst, går det frem av en artikkel av Hope (2015), at tre representanter fra Hyllestad kommune i august 2015, hadde planer om å lage en strategi for Eide økogrend.

3.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist at økolandsbyen Hurdal har vært en suksess for Hurdal kommune med tanke på befolkningsvekst og muligheten til å skape en identitet for Hurdal rundt det å være bærekraftig. Men det viktigste dette kapitlet har vist med tanke på den videre analysen, er det som skaper en forståelse for stedene for etablering av de to økosamfunnene.

Det er interessant at Osterøy kommune har et stigende innbyggertall som skaper behov for flere bosteder, så vel som arbeidsplasser. Et sted i kommunen som behøver befolkningsvekst, i hvert fall hvis barneskolen skal gjenåpnes, er Bruvik. Dette er bygden hvor BØL har kjøpt tomt. Av bakgrunnskapitlet kommer det dessuten frem at både Osterøy kommune og BØL har tanker om klyngetun i sine planer for bostedsutvikling. Planene BØL har for økolandsbyen handler kort sagt om utvikling av et sosialt bomiljø med dyrkningsmuligheter.

Hyllestad kommune er preget av befolkningsnedgang og har vært omstillingskommune, noe som innebar at en har arbeidet for næringslivsutvikling og økt tilflytting til kommunen. Grenden Eide, hvor Magnar Eide vokste opp og ønsker å etablere Eide økogrend, er fraflyttingstruet. Planene prosjektlederen har for økogrenden dreier seg i stor grad om å få på plass et grønt næringsliv i grenda som skaper grunnlag for ny bosetting der.

Kapittel 4: Stedstilknytning som drivkraft i BØLs prosjekt

«[...] vi har brug for en base, og et sted som er fast. Og det er så for meg; Osterøy»

(Randi Brodersen, BØL).



Figur 4.1: Områdestruktur og hustypologier utviklet for Bergen Økologiske Landsby

4.1 Innledning

Det innledende sitatet er fra en informant, som i mitt intervju med henne og Herman Gerritsen ifra Bergen Økologiske Landsby [BØL], mellom annet fortalte hva de så på som viktig ved stedet hvor de skal etablere en økolandsby. Intervjuene med BØL og rådmann i Osterøy kommune, Jostein Førre, dreide seg ikke i hovedsak om deres stedstilknytning men generelt om deres motivasjon for å satse på etableringen av et økosamfunn i Bruvik og Osterøy. Materialet jeg sitter med etter intervjuene om Bergen Økologiske Landsby er vidt, og min spesifikke hovedproblemstilling avgrensar analysen til å dreie seg om på hvilken måte aktørenes stedstilknytning har en funksjon som drivkraft i arbeidet med å utvikle et bærekraftig sted.

Dette kapitlet handler altså om BØL og Osterøy kommunes arbeid med å etablere en økolandsby, med hovedfokus på aktørenes stedstilknytning som en drivkraft i arbeidet. I den forbindelse stiller jeg også de underordnede spørsmålene: Hvilke kvaliteter (fysiske, sosiale, symbolske, emosjonelle) ved stedet trekker aktørene frem når de snakker om stedet hvor økosamfunnet skal etableres? Hva slags sted snakker aktørene om?

I dette kapitlet vil jeg først presentere mitt møte med aktørene og bildet de gav av seg

selv. Med dette tegner jeg et bilde av hvem de er og hvor de hører hjemme med tanke på bosted, yrke og interesser. Dette er noe som trolig også kan si noe om deres tilknytning til Bruvik, så vel som andre steder, fordi bosted, yrke og interesser gjerne er stedlig forankret. Siden vil jeg ved hjelp av de to sistnevnte underordnede spørsmål komme mer inngående inn på hva funnene sier om aktørenes stedstilknytning som en drivkraft i deres arbeid med bærekraftig stedsutvikling i Bruvik.

4.2 Om mitt møte med aktørene og deres tilholdssteder

Mitt intervju med Bergen Økologiske Landsby [BØL] var det første intervjuet i min undersøkelse. Jeg møtte mine informanter ifra BØL, Herman og Randi, for første gang i anledning det avtalte intervjuet, i lokalene til *Framtiden i våre hender* på Bryggen i Bergen. Der holdt de på å rydde vekk etter et spirekurs de hadde holdt. 'Framtiden i våre hender' er en norsk miljø- og solidaritetsorganisasjonen etablert i 1974, som arbeider for global rettferdighet, økologisk balanse og en løsning på verdens fattigdomsproblemer (Framtiden i våre hender, 2016). Kort sagt med informant Hermans ord: «En organisasjon som jobber for miljø og rettferdig fordeling».

Intervjuet skulle etter ønske fra informantene foregå utendørs i muséhagen ved Universitetet i Bergen. Så etter at det var ryddet ferdig i lokalet til Framtiden i våre hender, dro vi til muséhagen hvor vi fant en benk å sitte på i vårsolen. Intervjuet startet med at informantene begynte å fortelle litt om hvem de er og dermed også hva som opptar dem. Herman Gerritsen kommer fra Nederland og slo seg først ned i Norge da han i sin ungdom var på motorsykkeltur i Nord-Norge. Han forteller at han har «[...] vokst opp på... på alle sider av jordkloden... USA og over Europa... Ehm... Ja, no i Norge, då», hvor han i dag jobber som tømrer og museumsformidler for Bymuseet i Bergen ved Gamle Bergen museum. Herman knytter altså sin oppvekst og derav seg selv til flere steder (i betydningen nasjoner), han er altså tilknyttet flere steder.

Videre i samtalen forteller Herman at det at han er oppvokst flere steder gjør at han har innsett at han savner slikt som eksempelvis tilhørighet: «Da har jeg liksom fått... Eh... se hva jeg savner da. Og det er at det er tilhørighet for eksempel, da». Dette utsagnet kom Herman med når vi snakket om (hvorfor) fellesskapet i en økolandsby var av betydning for informanten. Han går ikke inn på om tilhørigheten han savner knytter seg til det å tilhøre et bestemt sted, men sier videre at en formes av sine kontakter og aktiviteter og «[...] egentlig er du det du er sammen med, sant». Tilhørigheten han snakker om dreier seg mer om å tilhøre et fellesskap enn et bestemt sted. Det er altså den sosiale arenaen økolandsbyen representerer

som fellesskap og forestilt sted, som trolig appellerer til ham, og ikke Bruvik som sådan. Men som jeg seinere vil vise, appellerer Bruvik til ham som et sted i en annen stedsdimensjon.

Randi Brodersen, som kommer fra Danmark, arbeider med akademisk skriving og formidling i jobben som språkforsker ved Universitetet i Bergen. Foruten dette forteller Randi at hun driver med yoga og birøkting, og at hun arbeider som meditasjonsinstruktør ved Studentsamskipnaden i Bergen [SiB]. Randi forteller at SiB nylig har innført meditasjonstimer og at «Det er sikkert det eneste treningscenter i Bergen og i Vest-Norge som har meditations-timer». Dette uttrykker hun at hun synes er helt fantastisk ettersom det hver uke gir studentene i Bergen mulighet til å gå til meditasjonstime. I den forbindelse kan det hun uttrykker om SiBs treningscenter tolkes som at hun føler en tilknytning til Bergen og Vest-Norge på grunnlag av én av de (fantastiske) muligheter stedene muliggjør for andre så vel som henne.

Begge informantene fra BØL er aktive medlemmer av Framtiden i våre hender, som BØL har vokst frem av ifølge Randi: «Framtiden i våre hender er våres utgangspunkt. Eller vi er udsprungen av Framtiden i våre hender [...]». Videre grunngir Randi dette med at hun og de to andre kvinnene som startet prosjektet Bergen Økologiske Landsby i 2004 var og er medlemmer av Framtiden i våre hender. Randi sier at dette forklarer hvorfor BØL alltid har hatt et nært samarbeid med Framtiden i våre hender, og forteller videre at «De første år a' BØLs eksistens da holdt vi fast til, der nede på loftet, da hadde vi våres møder der nede, og alt foregik der nede». Loftet hun sikter til er i et av trehusene langs bryggen i Bergen, hvor lokallaget til Fremtiden i våre hender holder til. Ifølge Randi er det nå slutt på at BØL bruker loftet, men hun legger til at BØL «[...] har stadigvæk tæt samarbeid med Framtiden i våre hender». Aktørene fra BØLs samarbeid med lokallaget til Fremtiden i våre hender, knytter dem til Bergen.

Herman er med i Framtiden i våre henders hagegruppe, *Fremtidshagen*, som han forteller at eksperimenterer med forskjellige permakultur-metoder som en del av arbeidet med å undersøke muligheten for at de som bor i urbane strøk skal kunne dyrke sin egen mat. Randi uttaler at hun har hatt kurs for Fremtiden i våre hender i alle år og «Mindst ett eller to kurser hvert år. Som det vi hadde i dag, med å så urter eller... å gå ud i naturen og finde vilde planter. Lage måltider av vilde planter sammen. Spise sammen. Lave spire. Spire-kurs, det har jeg haft mange a'». Hun forteller videre at det variere hvor mange som kommer på kursene, men at det viktigste med kursene er å formidle det som er viktig for dem; «Det her med å dele; Kundskab. Erfaringer. Viden. Eh... Oplevelser». At det å dele er både en viktig tanke og gjerning for Randi så vel som BØL, er noe som kommer frem flere ganger i løpet av

intervjuet. For det første ville begge informantene gjerne dele den medbrakte maten og teen sin med meg under intervjuet, og for det andre trakk Randi fram det å dele som noe helt sentralt for henne, ved flere av spørsmålene jeg stilte. Når hun forteller om seg selv sier Randi at yoga for henne er «[...] så'n en måte å dele noget, som er egentlig en form for, ja, selvomsorg og det å være tilstede hvor vi er». Det å dele er altså noe som opptar Randi. «Det er dels det her med å dele. Det er lidt enklere å dele når vi er flere... om å producere noe, så kan vi dele sammen. Og så kan vi dele med andre som ikk' har en del i det» sier Randi når hun grunngir "dele-tanken" som én av grunnene til at felleskap er et viktig aspekt ved økolandsbyen, for henne. Dessuten er en av hennes visjoner for økolandsby-prosjektet i tillegg til det å forbruke mindre det å «Producere lidt mer som vi kan dele». Og på spørsmål om hun er politisk engasjert, avsluttet hun med å konstatere at «[...] det der dele-princip, det er for meg det helt afgørende», etter å ha snakket om at rettferdig fordeling av klodens ressurser for henne er et universelt men upolitisk budskap. Det å dele fremstår som en sentral drivkraft ved selve prosjektet. Denne drivkraften knytter seg til Bruvik og Osterøy ved at disse stedene representerer en sosial arena og fysisk ramme hvor økolandsbyen kan realisere slikt som det å dele, mellom annet ved å produsere noe på stedet.

Sist av alle intervjuer i undersøkelsen var mitt intervju med Jostein Førre, rådmann i Osterøy kommune. Jeg møtte Jostein på hans arbeidsplass ved kommunesenteret i Lonevåg, og intervjuet ham i et ledig møtelokale han hadde ordnet for anledningen. Intervjuet startet med at han fortalte litt om seg selv, som at han kommer fra Førre i nærheten av Haugesund og nå er bosatt med familie i Åsane, hvor han er aktiv som speiderleder i en speidergruppe.

Jostein har vært ansatt i Osterøy kommune i nesten syv år, hvor han det siste året har fungert som rådmann. Som rådmann i Osterøy har han mellom annet ansvar for å samle den kommunale administrasjonen om planlegging og økonomistyring. Forbindelsen hans til BØLs prosjekt er at han var saksbehandler på deres kjøp av tomt i 2015 (Se Osterøy kommune, 2015a). På sett og vis er det opplagt på hvilken måte hans stedstilknytning har en funksjon som drivkraft i arbeidet med å etablere økosamfunn, ettersom han i sin profesjonelle rolle ikke skal la eventuell personlig tilknytning til Bruvik være rådende i arbeidet med at det etableres en økolandsby der. Likevel vil jeg påstå at Jostein i sitt yrke automatisk vil være tilknyttet kommunen han jobber i og for, og det er derfor interessant å undersøke på hvilken måte hans stedstilknytning har en funksjon som drivkraft i kommunens arbeid med å tilrettelegge for bærekraftig stedsutvikling.

Ingen av aktørene jeg har introdusert her er bosatt eller jobber i Bruvik, og aktørene fra BØL holder ei heller til i Osterøy men er tilknyttet Bergen. Det er ikke dermed sagt at de

ikke føler tilknytning til stedet for etablering, og jeg har alt pekt på at Bruvik og Osterøy representerer en sosial arena og fysisk ramme som aktørene fra BØL kan realisere sitt prosjekt innenfor. Hvorfor de har valgt å arbeide for å realisere sitt prosjekt på akkurat disse stedene er noe jeg vil undersøke i fortsettelsen her, hvor jeg ved hjelp av oppgavens underordnede problemstillinger ser på hva slags sted aktørenes drivkraft knytter seg til.

4.3 Hva slags sted knytter drivkraften seg til?

For å finne ut av på hvilken måte stedstilknytning har en funksjon i aktørenes arbeid med å etablere økosamfunn, vil jeg se på hva slags sted drivkraften knytter seg til gjennom å belyse hva slags sted de snakker om og stedskvaliteter de vektlegger ved området for etablering. Hva slags sted aktørene snakker om i forbindelse med etableringen av økosamfunnet, kan fortelle noe om hvilket sted de knytter seg til, enten det gjelder skalanivå av sted eller fysisk, sosialt og/eller forestilt sted.

Med 'stedskvaliteter' så sikter jeg til Vestby (2015) sine tre grunnleggende dimensjoner ved stedstilknytning: 1.) Natur og landskap. 2.) De fysiske omgivelser og det bygde miljø. 3.) Sosiale og lokalkulturelle forhold. Disse tre dimensjonene representerer til sammen ulike kvaliteter ved sted, kvaliteter som kan forklare hvorfor en knytter seg til et sted gjennom å identifisere seg med dét og/eller ved å identifisere stedet. Hvilke kvaliteter aktørene vektlegger ved stedet de ønsker å etablere et økosamfunn, forteller noe om hvordan de opplever stedet og muligens også hvorfor de ønsker å bosette seg der. Dette er noe som igjen kan tegne et bilde av deres stedstilknytning og hvilken funksjon den har som drivkraft i økosamfunnsprosjektet.

Når Randi fra BØL grunnlagt tre synspunkter på BØLs valg av sted for etablering av økosamfunnet, pekte hun på kvaliteter ved Osterøy. Hun starter med å grunnlegge valget av sted med at:

«Osterøy kommune... henvendte seg til os [i BØL] og hadde et... et område. En stor tomt som var regulert til en klyngetunbebyggelse, som passet til våres formål [...] det var lidt som å få en gave, da vi hadde et møte og Osterøy kommune henvendte seg til os med det her klyngetun-prosjekt, at vi opplevde at nogen a' os, altså i hvert fald jeg opplevde sterkt at; *Det her, det er det vi skal! Det er dét der er våres prosjekt*».

Når hun forteller dette blir jeg interessert i å vite hvorfor klyngetunbebyggelse passet til BØLs formål, og før hun raskt går over til å fortelle om andre grunner til at BØL valgte Osterøy som sted for etablering av økolandsbyen, forklarer Randi: «Asså, [tomten] er regulert som klyngetun, og vi [i BØL] hadde tenkt at vi sku' ha et klyngetun-inspirert prosjekt... så'n for å

knytte an til noen vestnorske tradisjoner. Havråtunet, for eksempel. Ehm...».

Ut ifra det som her fortelles i de to sitatene av Randi, kan en si at stedet Osterøy ble valgt som en følge av at Osterøy kommune tilbød BØL å kjøpe en tomt, men at minst én kvalitet som knytter seg til tomten også var utslagsgivende for valget; ideen om klyngetun. Som en forklaring på hvorfor BØL ønsker å etablere seg i Osterøy peker Randi på den felles idéen begge aktørgruppene har hatt om klyngetunbebyggelse. Det at klyngetun-ideen også anses å være av verdi for kommunen, er noe som kanskje også kan ha gjort at BØL følte en sosial tilhørighet til Osterøy. Det å dele verdier med mennesker på et sted, bidrar til å skape en sosial ramme som kan gi en følelse av tilhørighet til stedet. Det er altså mulig at den felles ideen begge aktørgruppene har hatt om klyngetun, gjorde at BØL lettere kunne relatere sitt prosjekt til Osterøy. Dermed kan en i så fall kan si at BØL valgte stedet for etablering blant annet som en følge av stedsfølelsen som oppstod for Osterøy i kjølvannet av klyngetunsideen.

Randi begrunner BØLs idé om klyngetunbebyggelse med at de ønsker å knytte økologisk byprosjektet til noen vestnorske tradisjoner, og som et eksempel trekker hun frem det bygde kulturmiljøet som eksisterer på Osterøy i form av klyngetunet på Havrå. Dette idévalget viser at aktørene fra BØL knytter sitt prosjekt til Vestlandet, så vel som til Osterøy. Hvorfor BØL ønsker å ha et klyngetun-inspirert prosjekt forklares på s. 41 i bakgrunnskapitlet, og dreier seg kort sagt om at de vil bidra til en bærekraftig og miljøvennlig stedsidentitet. Denne 'stedsidentiteten' må forstås som stedets identitet; det som særpreger stedet, ettersom bakgrunnskapitlet viser at BØL knytter begrepet til den fysiske utformingen av stedet. Men stedsidentiteten kan også forstås ut ifra at klyngetunbebyggelse symboliserer noe vestnorsk som aktørene fra BØL identifiserer seg med, muligens også på grunnlag av det sosiale fellesskapet som strukturen i boformen representerer. Det at BØL knytter prosjektet sitt til den vestnorske tradisjonen med klyngetun, tolker jeg som et tegn på at de har en kollektiv stedstilknytning til Vestlandet, som har både en funksjonell og symbolsk dimensjon ved seg.

Når jeg spør rådmann Jostein Førre om hva han tenker om at BØL har planer om klyngetunbebyggelse, sier han:

«Ja, kommunen har jo regulert det området té klyngetun [...] At det sko' byggas so' klyngetun. Så... det é veldig flott. Mé har óg andre nye reguleringsplanar på Osterøy, som é nyare enn dinna, so' o' é inspirert av Havråtunet, med klyngetun. So... kommunen like' veldig godt den tanken om klyngetun. Spesielt der en ikkje ønske' så konsentrert bebyggelse.»

Dette utsagnet viser i likhet med Osterøy kommunes argument for klyngetun nevnt på s.37 i

bakgrunnskapitlet, at Osterøy kommune knytter klyngetun-ideen til Osterøy, og ikke til Vestlandet. Dette er heller ikke så overraskende ettersom Havråtunet på Osterøy, representerer et kulturmiljø som gjerne er like identitetsskapende for kommunene som regionen. Uttalelsen fra Rådmannen får dessuten fram at klyngetunbebyggelse er spesielt ønskelig der kommunen ønsker spredt bebyggelse. Slik bakgrunnskapitlet viser så er Bruvik er et sted hvor Osterøy kommune ønsker spredt bebyggelse. Dette bringer meg over på rådmannens svar på hvorfor kommunen satser på etablering av et økosamfunn i Bruvik.

Jostein Førre svarte at det er fordi Osterøy kommune:

«[...] ønske' befolkningsvekst. Og mé ønske' at det ska' bli... økt befolkning... der man legge til rette for det. Og det betyr i bygder... og tettsteder. Og på Bruvik har man jo detta feltet. Og da trengs jo innbyggjarar for å kunna, på en måta, løfta en sånn investering. I tillegg så... Denna gruppå med... [...] som é engasjert i Bergen Økologiske Landsby... é jo veldig... ressurssterke folk. Som é... Mé ser på... som... vil bidra veldig positivt té Osterøy kommune sin utvikling [...] Og de ønske en plass å bo, og Bruvik kan tilby noe av det dei etterspør [...] Og då é det vår jobb å... Asså, me legge til rette for at folk kan få bo.»

Svaret på at Osterøy kommune ønsker etableringen av et økosamfunn velkommen i Bruvik er altså at kommunen ønsker befolkningsvekst der, så vel som i kommunen.

Når Randi fortsetter å begrunne BØLs valg av sted for etablering av økosamfunnet, sier hun at: «Og så er Osterøy, a' en eller anden grund, så er Osterøy så tæt på byen, tross alt, at man... At man fint kan bo der, og arbejde i byen.» En kvalitet ved Osterøy er altså at det er mulig å pendle fra stedet for å arbeide i eksempelvis Bergen, som det er nærliggende å tro er det Randi mener med 'byen' i dette sitatet. Veier er fysiske forbindelser som muliggjør pendling fra bosted til arbeidssted, og derfor vil jeg karakterisere pendling som en fysisk kvalitet ved stedet. For noen kan pendling kanskje også representere en sosial kvalitet. Uansett vitner Randis utsagn om at BØLs tilknytning til stedet har en funksjonell dimensjon, da det er én av stedets fysiske (og muligens også sosiale) kvaliteter; pendling, som gjør stedet godt egnet for etablering av økosamfunnet.

Muligheten for pendling er ikke noe rådmann Jostein Førre synes å mene er en kvalitet ved valget av sted for etablering av økosamfunnet, for på spørsmål om hvordan en kan unngå belastning på miljøet i forhold til pendling sa han: «Det med jobbar og lokalisering av boligfelt, det é vel kanskje det... den... styste minuset med lokaliseringå. Atte det é langt té... té arbeidsmarkedet». Men han legger til at han mener at pendling kan være bra, dersom tanken BØL har hatt om å kjøre båt over fjorden for å ta toget til Bergen realiseres, eller det

benyttes biler som ikke går på bensin og diesel i transport. Det at folk må pendle til jobb, kan en mene er mindre bærekraftig for et steds utvikling, både fordi transporten det krever kan medføre utslipp som skader miljøet og fordi det kan forhindre næringslivet i å utvikle seg på et sted. Det var med denne tanken i bakhodet at jeg stilte BØL spørsmålet om hvorvidt de synes det er bærekraftig at de som bosetter seg i økolandsbyen på Bruvik kan måtte belage seg på å pendle til arbeid. Randi svarte meg på dette spørsmålet med å først fortelle at den offentlige transportforbindelsen med tog til Arna og buss derfra til Bruvik, var en fin mulighet for pendlere. I den forbindelse vil jeg legge til at rådmann Jostein Førre er noe uenig på dette punktet, for han gav uttrykk for at kollektiv-tilbudet til Bruvik ikke er så veldig godt, og bussavgangene til og fra stedet er få: «Kollektiv-tilbudet é... Det é'tkje så voldsomt godt [...] Det går bussar, ja. Men itkje så ofte».

Videre svarte Randi, på spørsmålet vedrørende hvorvidt pendling kan sies å være bærekraftig, ved å fortelle om måter beboere i økolandsbyen kan redusere forurensningsutfordringen transport ved pendling medfører:

«[...] man [kan] forestille seg at man har en bil-delering der ude, som man kører sammen, i en lille bus. Hvis ikk' den der offentlige bus passer, og man har brug for å komme lill' bit smule fort til... Men der er nesten ingen forskel på den offentlige bus [...] Og en privat-bil... tur. Og så kan man så'n, ha lidt i baghovedet, at måske er det mulig å få tilbake en ferje-forbindelse til Vaksdal, og så kan man reise med toget ind [til Arna eller Bergen] hvis man har brug for det. Og så kan vi forestille os at om nogen år så har nogen a' os... en del a' os... virke lokalt. Sånn at vi måske ikk' ska' reise ind... hver dag. Men måske én, to, tre, fire dager... Og så blir der lidt mer balanse. Fordi det er nok også en proces... at vi har ikk' nye arbeidspladser til... de mennesker der kommer der ud... lige fra starten a'»

Dette sitatet viser at Randi ser for seg noen muligheter BØL har ut ifra stedet de skal etablere et økosamfunn, og også ut ifra steder omkring slik som Vaksdal. Hun har forestillinger om stedet, og disse forestillingene viser at stedet hun knytter seg til ikke bare er noe fysisk men også én visjon.

Med tanke på stedsutvikling så er det kanskje unødvendig å fokusere ensidig på pendling som noe som ikke er bærekraftig, fordi det å pendle kan være det som gjør det mulig for folk å fortsette å bo og etablere seg på mindre steder med lite eller intet næringsliv. Skjønt det trolig vil være bærekraftig dersom folk kan bo og arbeide på samme sted, og dette bringer meg over på spørsmålet jeg stilte de to aktørgruppene om hvilke jobbmuligheter som eksisterer og kan utvikles på stedet. På dette spørsmålet svarte Rådmann Jostein Førre at: «På

Bruvik é det jo veldig lite jobbar per i dag [...] Sånn at... hvis man ønske meir stedlige jobbar på Bruvik. Så é nok det noe så... noe så... BØL... eller folket der, må ta tak i sjøl'». Videre forteller han at det er litt vagt for ham hvilke planer BØL har for næringsutvikling på stedet, men at BØL sikkert kan få i stand noen småvirksomheter. Jostein Førre sier at «[...] hvis de får på plass, detta med boligar. Og får folk til å flytta der. So vil på en måte ti'o visa litte granne... Eh... Ka arbeidsplassar ein får té, og sånt». Ut ifra dette virker det som at utvikling av næringer i Bruvik ikke er en drivkraft for Osterøy kommune i at det etableres et økosamfunn. Svaret som Randi fra BØL gav meg på det samme spørsmålet som rådmannen her over svarte på, var:

«Asså, det som vi har snakket om, sånn helt konkret, det er det her med å dyrke... Eh... En del mad. Asså... Eh... Bare sånn som å holde høns og selge æg... til de lokale supermarkeder. Eller å... Å selge våres bær. Dyrket... Selge dem og spise dem lokalt. Eh... Omsætte dem lokalt [...] Så madproduksjon... Eh... Og inklusiv matproduksjon; tangproduksjon. Det har vært en tangproduksjon tidligere på Osterøy. Så der, der vil vi så gripe fatt i en tradition som findes, som er brudt, men som findes [...] Og så er der sikkert en del... fri-erhverv... Altså... Du kan vær' kunstner og arkitekt, og språgforsker og journalist, uansett hvor i verden du er,- nesten. Så... Så at for meg, så vil det ikk' være vanskelig å forestille meg, at noen a' de her frie-erhverv, kunde udføres på stedet. Samtidig med at det er noen... erhverv som er knyttet til lokalt... til... produksjonen a' mad... Eller... Eller tjenester, for eksempel. Kursusvirksomhed. Øko-turisme har vi snakket lidt om, på våres seminar her nylig. At det er naturligt. Og det gør mange økosamfund; tar imod... gæster, turister, skoler [...] Vi så har... rundvisning. Fortelle lidt om hva' øko... øko... en økologisk landsby er... Hva' økologi er... Hvorfor det er viktig. Og eh... hvordan vi så i verden kan bidrage... og inspirere hinanden.»

Dette viser at aktøren fra BØL har tanker om næringsutvikling på stedet, og at noen av disse knytter seg til naturressursene som finnes på stedet. Men dette med muligheten til å dyrke og drive med produksjon av tang knytter ikke Randi opp mot næringsutvikling, når hun peker på den tredje grunnen til hvorfor BØL valgte å etablere seg på Osterøy. Denne forteller Randi at har å gjøre med:

«[...] stedets... lokale kvaliteter. Beliggenheden. Altså den fysiske, geografiske, beliggenheden, med vandet. Du kan fiske, du kan... Vi kan producere tang... Eh... Der er et område hvor der er veldig fint dyrkningsareal. Så der er veldig... Der er en infrastruktur, der er noen lokale kvaliteter, som gør det stedet veldig egnet.»

Dette sitatet dreier seg nok mer spesifikt om Bruvik enn om Osterøy, selv om det var Osterøy

Randi snakket om. Grunnen til at jeg mener dette er at hun snakker om beliggenheten ved vannet og nevner et dyrkingsareal, noe som kjennetegner Bruvik og tomteområdet mer enn Osterøy som helhet med sitt varierte landskapsbilde. På bakgrunn av Randis uttalelse, vil jeg si at hun peker på beliggenheten, det naturlige ressursgrunnlaget og de rekreasjonsmuligheter det skaper som kvaliteter ved stedet for etablering. Dette er fysiske kvaliteter ved stedet, og det gjør det derfor naturlig å si at dette representerer en funksjonell dimensjon av hennes tilknytning til stedet. Det at det er de fysiske kvalitetene som vektlegges, gjør at en kan snakke om en stedsavhengighet, ettersom mulighetene til å realisere slikt som fiske, tangproduksjon og dyrking avhenger av det fysiske miljøet på stedet. Dette utelukker likevel ikke at det for aktøren også kan ligge en symbolsk dimensjon ved tilknytningen til stedet, for det fysiske miljøet kan også representere noe aktøren identifiserer seg med.

Beliggenheten til stedet hvor økolandsbyen skal etableres er noe også Herman ser som en kvalitet. På spørsmålet om hvorfor Bruvik ble valgt som sted for etablering av økosamfunnet svarte Herman:

«Jeg hadde sett... Ej visste at det va'... sånn på gang da... Bergen Økologiske Landsby hadde en plan. Og ej visste at på det første stedet, med den gården. Men den. Den, syntes jeg va', beliggenheten ikke va' noe heldig med, med den store motorveien og... Så da, da var jeg ikke så veldig interessert. Men når jeg da fikk høre nu, at det skulle være på Osterøy... et fantastisk plass, sted med idyllisk, og ja, alt ligger til rette for... Ja. Så da måtte jeg bare være med. Dette var så ideelt».

Det første stedet for mulig etablering av økolandsbyen som Herman her snakker om, er Haukås gård i Åsane. Han uttrykker at den fysiske kvaliteten på dette stedet med en stor motorvei like ved, ikke appellerte til ham og kontrasterer på et vis Haukås i forhold til Osterøy som han mener er idyllisk. Hva han mener er idyllisk ved Osterøy, og mer spesifikt Bruvik, kommer dessverre ikke frem av svaret, men det er betimelig å tenke at det er det fysiske ved stedet ettersom dette er det som gjorde Haukås uaktuelt for ham. Det som gjør dette svaret interessant er at Herman identifiserer seg mer med landskapet på Osterøy enn på Haukås. Tilknytningen hans til stedet for etablering representerer derfor en funksjonell så vel som en emosjonell dimensjon.

4.5 Oppsummering

I analysen av hvilken funksjon stedstilknytning har som drivkraft i aktørenes arbeid med å etablere økosamfunn har jeg funnet at for BØL så er det deres tilknytning til det forestilte økosamfunnet som et sted i Osterøy, som gjør at en kan si at stedstilknytning har en funksjon

som drivkraft i deres arbeid. Men forestillingene om økosamfunnet knytter seg også til fysiske kvaliteter ved området for etablering. Aktørene fra BØL tilknytning til stedet har både en emosjonell og en funksjonell dimensjon ved seg, men den funksjonelle er mest fremtredende ettersom det i hovedsak synes å være de fysiske kvaliteter ved Bruvik, eller Osterøy, som gjør at de valgte dette som et sted for etablering. Hvilket nivå av sted de snakker om varierer, i blant dreier det seg om bygden Bruvik, men stort sett dreier det seg om Osterøy.

Hva angår Osterøy kommune og på hvilken måte stedstilknytning har en funksjon som drivkraft i arbeidet med bærekraftig stedsutvikling gjennom økolandsbyprosjektet, så kan stedstilknytning her ses som en drivkraft i forbindelse med at kommunen ønsker at det utvikles flere bosteder i kommunen, blant annet på Bruvik hvor BØL har kjøpt tomt av kommunen. Denne stedstilknytningen knytter seg til en funksjonell dimensjon.

Kapittel 5: Stedstilknytning som drivkraft for Eide Økogrend

«Vi skulle no ha funne' på nokke meir, her på Eide!» (Magnar Eide, Eide Økogrend).



Figur 5.1: Modell av Eide Økogrend

5.1 Innledning

Sitatet over av informant Magnar Eide som er prosjektleder for Eide Økogrend, er hans gjengivelse av en setning som en sambygding sa til ham en gang. Magnar uttalte at setningen siden har "[...] klinge' i... bakhaue', for å sei da sånn, då". Idéen om å skape noe på Eide er altså noe som har fulgt prosjektlederen for Eide økogrend i tankene hans en stund. I mine intervju med Magnar Eide og Joakim Systaddal fortalte de om motivasjonsgrunnlaget for å etablere en økogrend på stedet Eide og i Hyllestad. Den spesifikke hovedproblemstillingen avgrensner bruken av intervjumaterialet, ved at analysen fokuserer på hvilken funksjon aktørenes stedstilknytning har som en drivkraft i arbeidet med å utvikle et bærekraftige sted.

Dette analysekapitlet dreier seg om funksjonen Magnar Eide og Joakim Systaddals stedstilknytning har som en drivkraft i deres arbeid med økosamfunnsprosjektet Eide økogrend. Jeg undersøker dette ved hjelp av de underordnede spørsmålene: Hva slags sted snakker aktørene om? Hvilke kvaliteter (emosjonelle, fysiske, sosiale, symbolske) ved stedet trekker aktørene frem når de snakker om stedet hvor økosamfunnet skal etableres?

Bosted, interesser og yrke er gjerne stedlig forankret, og derfor kan opplysninger om dette tilknyttet aktøren trolig si noe om deres relasjon til steder som eksempelvis Eide og Hyllestad. For å gi et bilde av hvem aktørene er og hvor de hører hjemme med tanke på bosted, yrke og interesser, vil jeg starte med å gi et innblikk i mitt møte med aktørene. Så vil

jeg komme mer grundig inn på hva funnene sier om aktørenes stedstilknytning som en drivkraft i deres arbeid med bærekraftig stedsutvikling, ved hjelp av de to underordnende spørsmålene som tidligere er nevnt her.

5.2 Om mitt møte med aktørene og deres tilholdssteder

Mitt intervju med initiativtakeren til Eide økogrend, Magnar Eide, fant sted i et møtelokale hos bedriften Stracon, på Straume i Fjell kommune rett utenfor Bergen. Informanten jobber som rådgivende ingeniør i firmaet som «[...] er en aktør med bred erfaring innen prosjektering, arealplanlegging og prosjektadministrasjon» (Stracon,AS, 2016). Magnar er bosatt i Fjell kommune, men kommer ifra grenden Eide i Hyllestad kommune i Ytre Sogn. Stedet for etablering av økogrenden er altså et sted informanten har en nær forbindelse til, i og med at han vokste opp der. Magnar flyttet i sin tid fra hjembygden for å gå på Bergen Ingeniørskole, og har siden 1978 arbeidet som rådgivende ingeniør. Han forteller at han og familien eier noen ferieboliger i Eide, som de driver utleie av. På spørsmål om han er aktiv i noen organisasjoner, svarer Magnar at han har forsøkt å aktivisere seg i Hyllestad kommune og at der er: «Først og fremst i reiselivslaget, for det at det é veldig nærliggande å tenke... tenke i forhold til aktivitet [i Eide]».

Ut ifra det som kommer frem her mener jeg at prosjektlederen for Eide økogrend har en nær relasjon til stedet for etablering av økogrenden, både fordi han er oppvokst der og fordi han er aktivt tilknyttet stedet gjennom utleievirksomhet og reiselivslaget. Magnar Eide er også tilknyttet stedet hvor han nå bor og jobber, som er i en annen kommune enn Hyllestad.

Jeg tok båt ifra Bergen til Hyllestad for å intervju min andre informant, Joakim Systaddal, på hjemplassen hans Leirvik i Hyllestad kommune. Informanten har tidligere jobbet som prosjektleder i omstillingsorganisasjonen i Hyllestad kommune, med næringsutvikling og samfunnsutvikling, og uttaler at han: «[...] ha' vel egentleg et sånn... grunnleggande engasjement for lokalsamfunn... i botten». I sitt svar på spørsmål om hvilke politiske saker som han mener er viktig, går det frem at miljø, klima og rettferdig fordeling av ressurser engasjerer ham, men at lokalsamfunnet er av størst betydning: «Ja, asso... det é mange sake' so' é viktig for meg. Og lokalsamfunnsutvikling é kanskje den viktigaste, då». Videre uttaler han at dette er én årsak til at han engasjerte seg som kommunepolitiker.

Joakim har vært kommunepolitiker i Hyllestad en liten periode og varaordfører ifra valget i 2011, til han startet i jobben som prosjektleder i omstillingsorganisasjonen i 2013. Det var i rollen som prosjektleder i omstillingsorganisasjonen i Hyllestad kommune, at Joakim samhandlet med Magnar Eide om Eide økogrend i forbindelse med å lage en strategi og

tiltaksplan for økosamfunnet. I sin profesjonelle rolle som prosjektleder burde nok ikke Joakim la eventuell personlig tilknytning til Eide, være styrende for at kommunen gjennom omstillingsorganisasjonen deltok i noe av arbeidet med at det etableres en økolandsby der. I så måte kan en gjerne si at stedstilknytning ikke burde ha en funksjon for hans drivkraft i arbeidet. Men i likhet med rådmann i Osterøy kommune, så er det opplagt at Joakim i jobben for og i kommunen også var tilknyttet kommunen som et sted. Dessuten sier han, som tidligere nevnt, at lokalsamfunnsutvikling er viktig for ham; og både Eide og Hyllestad kan betegnes som lokalsamfunn. Det er derfor interessant å studere hvilken funksjon Joakims stedstilknytning har hatt som en drivkraft i hans involvering i økosamfunnsprosjektet, gjennom sin jobb i og for Hyllestad kommune.

Joakim er arbeider ikke lenger som prosjektleder i omstillingsorganisasjonen, da Hyllestad kommunes periode som omstillingskommune var over etter 2015. Nå er han aktiv i gründervirksomheten *Corokia*, hvor han forteller at han jobber med: «[...] utviklings... oppgåve mot offentlig- og privat sektor. Pluss reiseliv». Joakim sitter dessuten i styret i Hyllestad næringsråd, har tidligere vært engasjert i en lang rekke lag og organisasjoner i Hyllestad, men han har «[...] slanka porteføljen litt [...] Akkurat no so har eg prøvd å... å berre gjere ting som ha med det eg skal oppnå som gründer å gjere... so eg ikkje havna på alle mulege arenaer på ein gong» (Joakim Systaddal).

Aktøren som representerer Hyllestad kommune, Joakim Systaddal, er altså ikke lenger involvert i prosjektet med å etablere en økogrend i Eide, men han har vært det og han både var og er tilknyttet Hyllestad med tanke på jobb og bosted, samt verv.

5.3 Hva slags sted knytter drivkraften seg til?

Jeg vil her se på hva slags sted drivkraften knytter seg til for å besvare på hvilken måte stedstilknytning har en funksjon i aktørens arbeid med bærekraftig stedsutvikling. Dette gjør jeg ved å peke på hva slags kvaliteter de vektlegger ved stedet de skal etablere en økogrend, og ved å vise hva slags sted de snakker om. Med 'steds-kvaliteter' sikter jeg, i likhet med på s. 57 i kapittel 4, til Vestby (2015) sine tre grunnleggende dimensjoner ved stedstilknytning. Stedlige kvaliteter som natur og landskap, sosiale og lokalkulturelle forhold og de fysiske omgivelser og det bygde miljø, kan til sammen danne grunnlaget for en stedsidentitet som sier noe om hvorfor en knytter seg til stedet. Hvilket sted aktørene knytter seg til kan også forstås ut ifra hva slags sted de snakker om: Er det et forestilt sted? Er det et fysisk sted? Er det en bygd? Er det en kommune?

Ganske tidlig i mitt intervju med Magnar Eide ble det klart at stedene Eide og

Hyllestad var en viktig drivkraft for å etablere en økogrend der. Etter å ha fortalt meg at for ham er økosamfunn noe som er tuftet på bærekraft, svarte Magnar dette på mitt spørsmål om hvorfor han ønsker å etablere et økosamfunn:

«Hvis det va' kun dét [med bærekraft] så hadde eg... like godt vært med i Bergen Økologiske Landsby på Oster... på Bruvik. Sant. Hvis det va' lissom kun den... denne økosamfunns-tanken. Og eg kunne... godt tenkt meg og tatt meg en periode på Findhorn, for den del [...] Asså, lissom bare vært i et økosamfunn [...] Men kjernen i dét é nok... é nok drømmen og fantasien om åsså skape nokke oppe i Hyllestad, på Eide. Det é driv... Det é en del ut av drivkrafta i dét. Sant.»

Dette utsagnet viser at visjonen om å utvikle noe på stedet Eide i Hyllestad er en drivkraft for prosjektlederen for Eide økogrend, og at det derfor dreier seg vel så mye om stedene Eide og Hyllestad kommune som idéen om å skape et økosamfunn der. Om hva som gav han lyst til å satse på etableringen av et økosamfunn på Eide, sa Magnar at det hadde med muligheten for tilgjengelighet å gjøre og forklarte:

«For asså, sku'... sku' vi lissom ha skapt et økosamfunn ute på Skorpa, som é... é langt mer einbølt, for å bruke det uttrykket då. Og mye mer som måtte bygges opp... Pluss at du måtte ha tilbygg.. folk med... fraktet folk bort der med båt... og så videre [...] Men så kom eg i samtale med de som har dette gårdsbruket på Eide. Og... det har på en måte utvikla seg over tid... Og eg har. Eg ha'kkje kjøpt gården endå. Så det é klart at der ligg det jo en kostnad òg... Men eg har... Eg har på en måte fått lov til å opptre som om eg har... hånd om gården [...] Og det é jo den sentrale delen av Eide, dette gårdsbruket her. Og det va' der.. Det va' der butikken va'. Det va' der postkontoret va'. Det va' der.. det va' anløp av fylkesbåtane. Altså de gamle damp... rutebåtane. Fram til Eide. Det va'... det va'... Et. Det va' et eldorado dét... når eg vaks opp [...]»

Valget av Eide som sted for etablering av økogrenden har altså å gjøre med lokaliseringen til stedet på fastlandet, så vel som med muligheten som ble tilgjengelig på stedet; gårdsbruket. Videre gir Magnar Eide uttrykk for at hjembygda Eide var et eldorado i oppveksten, etter å ha pekt på noe av den fysiske infrastrukturen som gjorde Eide til et ønskested for ham. Dette mener jeg viser både en emosjonell og funksjonell dimensjon ved hans stedstilknytning, fordi han viser en tilknytning til Eide som handler om fysiske kvaliteter ved stedet; gården og lokaliseringen, og gir uttrykk for følelser til stedet knyttet til sin oppvekst. Følelsene for stedet blir enda tydeligere når han svarer meg på spørsmålet om hvilket forhold han har til stedet, for da avslutter Magnar Eide med å si: «[...] Så det é mye følelsa der» etter å ha fortalt om det han kaller sitt lodd i livet. Hans lodd i livet handler om historien om at da han ble født

hjemme på Eide, så ble det i forbindelse med hans tilkomst uttalt at «No é båtbyggaren kommen!». Magnar Eide legger ikke skjul på at dette har å gjøre med at hans far mellom annet var båtbygger, men forteller at han har valgt å se uttalelsen om ham selv som båtbygger litt i overført betydning:

«Og dét har eg jo tenkt veldig masse på. Ka é det... Ka ligge der [i uttalelsen om Magnar Eide som båtbygger]? Så har eg på en måte valgt å sjå det litt i sånn overført betydning. Asså, sant, båtbygger... Ka é det som båtbygger? Det é jo det, det é jo noe som holder i noe, som samler noe... og... og... bringer frem noe, sant.»

Prosjektleder for Eide økogrend forteller videre at det er aktuelt å ha et båtbyggeri i forbindelse med økogrenden: «Så klart det, at det ska' ve' hen i økogrenda her oppe, så ska' det være et lite trebåtbyggeri der. Og kanskje ska' det være i en kurssetting. Kanskje ska' du kunne ha folk på trebåtbygger-kurs... samtidig som du, ja... Tja. Vi får se... He, he (ler).» Han har mange planer for næringsutvikling på stedet, noe også bakgrunnskapitlet viser.

Når jeg lenger ut i intervjuet med Magnar Eide spør ham om det er fordi han er vestlending og har tilhørighet til Vestlandet, at han ønsker å etablere et økosamfunn på Vestlandet, svarer han:

«Ja... det é klart at det é... Men samtidig so... Og då kan hende at eg lissom på en måte... é heldig. Som har funne dénne plassen på Vestlandet [...] fordi atte... Ehm.. På Eide så har du akkurat... Det é tversnitt av alt. Vi har fjorden. Altså sjøen og fjorden. Vi har grei tilkomst fra landsiden med bil og alt ditte som skal til. Og der ér fjord [...] Og der é fjell og land... og vatten... Der é lissom alt. Og sol og utsikt... på Eide. Hvis du é... kommer ut av fjorden på kveldingen, når du passere Sørbovåg, som é itt av, det é lissom det nærmeste stedet i forhold til oss [på Eide]... så é gjerne sola vekke der. Men kommar du ut til Eide så strålar solen der, og det é fantastisk. He, he (ler) [...] Det é sant. Det é guds plass på jord. He, he (ler).»

Her kommer det tydelig fram at det er kvaliteter ved landskapet på stedet som gjør at Magnar ønsker å etablere et økosamfunn på Eide, men han benekter heller ikke at det er hans tilhørighet til Vestlandet som har noe med det å gjøre.

Når jeg stiller Joakim Systaddal spørsmålet om hvorfor han ønsker å satse på å etablere et økosamfunn i Hyllestad, så svarer han at han tror det er en veiviser mot en framtidig måte å bo og leve på og legger til at han mener at:

«[...] Hyllestad kommune... har... eh... genuint mykje som samsvara' med tanken bak et økosamfunn. Veldig mykje av det som tradisjonelt har vore dreve' med i Hyllestad, og som fremdeles é... é aktuelt i området her, da é i... harmonisera med... med

verdiane og dei her fundamenta som økosamfunn ofte står på. Det med å ha... bærekraft-prinsippet høgt heva. Det med å ha mangesysleri... é jo nokke som, som é longe tradisjona' for her, sant. Fiskarbonde-samfunnet... og... det at en måtte bruke det en hadde... og verken... verken øve'forbruke eller... ja. Eh... Og om masse av ditte finne' eg att i tanken bak et økosamfunn.»

Joakim ser altså en forbindelse mellom ideen om et økosamfunn og lokalkulturelle forhold ved stedet Hyllestad. Og vidare i samtalen når jeg spør ham om noen av kommunens visjoner for økogrenden handler om næringsutvikling så svarer han:

«Asso, det med nye arbeidsplassa' é jo sjølsagt viktig, men det é vikti'... kanskje først og fremst viktig i sammenheng med at ein får nye innbyggara. Eh... Og det é jo... den heilheita då... den pakken dar, at folk kan komme, busete seg, skape sin eigen arbeidsplass... Eh... Som gjer at det, kanskje spesielt, é interessant då. Men det é òg... Eh... Ska' du satse på nokke... I en... distriktskommune, med dei ressursane som ofte é tilgjengelege dar... Asso... So må en... So må det ve' ekte, det må heng ihop med det som... é tilstede ifrå før. Sånn att... hvis et økosamfunn hadde vor' nokke som ikkje harmonerte med omgivelsane sine... Eh... So hadde det ikkje vor' sikkert at ein hadde kunne ha satsa so mykje på det då, i offentleg-regi òg. Men tilbake... Det bli' litt tilbake til det eg sei i stad med at... Da é... Da é en del av et større bilde. Og ein veldig bra del av ett større bilde... Og viktig del.»

Dette tyder på at tilknytningen til stedet for etableringen av økosamfunnet er funksjonell, ettersom den handler om det fysiske stedet som en sosial arena for næringsliv og innbyggere. Men Joakim knytter også prosjektet til en del av det større bildet, og med dette mener han at en gjennom etableringen av økosamfunnet: «[...] vise' med praktisk handling... retning førr korleis samfunn ska' utvikle seg vi'are. Og at det kan bli ett her sånn "best practice"-eksempel... Dar en får prøve og feile litt... og utvikle seg ilag vi'are mot nokke som ska' bli bra». Dette viser at drivkraften for prosjektet handler om mer en tilknytning til stedet hvor økosamfunnet skal etableres.

5.5 Oppsummering

I analysen har jeg funnet at for aktøren Magnar Eide har stedstilknytningen hans en viktig funksjon som drivkraft i arbeidet med å etablere en økogrend. Som et av sitatene av ham viser, så gir Magnar uttrykk for at han like gjerne kunne ha vært med i et annet økosamfunn dersom det kun var det det handlet om. For ham knytter funksjonen drivkraften stedstilknytningen hans har i prosjektet helt åpenbart vel så sterkt til det fysiske stedet Eide,

som til det forestilte som visjonene for økogrenden representerer. Det kommer tydelig frem at han føler en sterk tilhørighet med Eide og Hyllestad, og at naturskapte og kulturskapte kvaliteter som finnes på disse stedene er en viktig årsak til at han knytter seg selv og økosamfunnsprosjektet til stedet. Naturen i landskapet så vel som den lokale tradisjonen med båtbygging, er noe han knytter forestillingene om økosamfunnet til. I så måte representerer stedstilknytningen en funksjonell dimensjon. Likevel er det den emosjonelle dimensjonene ved stedstilknytningen til Magnar, trolig er den mest utslagsgivende for at han ønsker å etablere et økosamfunn i Eide, i Hyllestad kommune. Han har en sterk stedsfølelse for stedet hvor han har vokst opp, og legger ikke skjul på at det ligger mye følelser for ham ved Eide i Hyllestad kommune.

Min analyse viser at for aktøren Joakim Systaddal så har også hans stedstilknytning en funksjon som drivkraft i arbeidet med å utvikle et bærekraftig sted. Men selv om det kan sies at hans stedstilknytning har en emosjonell dimensjon ved seg, siden Hyllestad representerer hjemstedet hans, så er den mest funksjonell når det handler om det å satse på at det etableres et økosamfunn der. Dette mener jeg på bakgrunn av at funnene peker mest mot at det er forestillingene om næringslivet økosamfunnet kan skape i Hyllestad, som er den viktigste årsaken til at en kan si at hans tilknytningen til stedet har en funksjon som drivkraft i arbeidet.

Kapittel 6: Avsluttende diskusjon

«Miljøvernet får ingen gjennomslagskraft hvis det ikke bygger på menneskets grunnleggende behov for tilknytning til og omsorg for et bestemt sted»
(Sigmund K. Sætereng, ref. i Hovland & Isane, 1994:12).

Det er trolig en sannhet i påstanden om at det å bry seg om et bestemt sted som en er tilknyttet, er viktig for at mennesker vil verne om miljøet. Dette kapitlets innledende sitat passer det derfor fint å ha med når jeg her vil avrunde oppgaven, som har handlet om på hvilken måte stedstilknytning har en funksjon i utvalgte aktørers arbeid med å utvikle bærekraftige steder gjennom to ulike økosamfunnsprosjekter. Bærekraftig stedsutvikling handler om å verne om miljøet, nettopp fordi en gjennom miljøvennlige og sosiale prosesser og tiltak mellom annet vil beskytte naturen fra skade som ødelegger for livsgrunlaget til nåværende og kommende generasjoner. Hvilket bestemt sted denne bærekraftige stedsutviklingen skjer innenfor er det, slik analysene har vist, kanskje vanskeligere å fastsette med tanke på variasjonen i hvilket skalanivå den enkelte opplever og snakker om sted innenfor og ut ifra. Men det bestemte stedet som en føler omsorg for er det nok betimelig å mene at gjerne vil være det stedet en oppholder seg mye, da gjerne et fritids-, bo- og/eller arbeidssted.

Slik jeg har vist, handler drivkraften for etableringen av økosamfunn for utbyggerne BØL og Magnar Eide mellom annet mye om det forestilte bostedet økosamfunnet representerer. Men disse forestillingene knytter seg til fysiske og kulturelle strukturer på stedet for etablering, forstått som bygden eller kommunen eller Vestlandet. Dette er altså en likhet mellom hvilken funksjon stedstilknytning har som en drivkraft i deres arbeid med å utvikle bærekraftige steder. Men det er også en vesentlig ulikhet mellom hvilken funksjon BØL og Magnar Eides stedstilknytning har som en funksjon som drivkraft i dette, ettersom den emosjonelle dimensjonen ved Magnars drivkraft har med en tilhørighet til stedet som et oppvekststed å gjøre. For prosjektlederen av Eide Økogrend var stedet et utgangspunkt før ideen om et økosamfunn, mens det for BØL var omvendt.

Når det gjelder kommunene og hvilken funksjon stedstilknytning har for aktørene som i denne undersøkelsen representerer dem i arbeidet med å etablere økosamfunn, så har stedstilknytningen en funksjonell dimensjon ved seg som helt klart knytter seg til kommunen som sted. Tilknytningen til stedet for etablering av økosamfunnet handler både for rådmann i Osterøy, Jostein Førre, og prosjektleder for omstillingsorganisasjonen i Hyllestad kommune,

Joakim Systaddal, om hvordan etableringen av økosamfunnet kan bidra til utvikling av kommunen. For Osterøy kommunes del handler det om utvikling av bosted, mens det for Hyllestad kommunes del i størst grad handler om utvikling av arbeidsplasser som kan gi økt tilflytting.

6.1 Vurdering av undersøkelsen og forslag til videre forskning

Undersøkelsen gir enkelte svar på masteroppgavens problemstillinger, for den viser noen måter stedstilknytning kan ha en funksjon som drivkraft i aktørenes arbeid med bærekraftig stedsutvikling. Men undersøkelsen kunne ha vært utført annerledes. I etterpåklokskapens lys ser jeg at dersom jeg hadde utformet intervjuguiden slik at den rettet seg enda mer spesifikt inn på stedstilknytning, og ikke dreide seg like generelt om aktørenes motivasjon for å satse på prosjektene, så hadde jeg fått mere dybde i svarene. En ting er i hvert fall sikkert; dersom jeg seinere skal utforme en lignende undersøkelse, vil jeg i intervjuguiden inkludere spørsmål som knytter seg mer eksplisitt til stedstilknytning, eksempelvis: Hva er et hjemsted for deg? Hva regner du som ditt hjemsted? Hvorfor? Hva slags sted er økolandsbyen for deg? Noe annet som også er sikkert er at jeg vil bruke mer tid på å fortolke intervjuene, enn tid på å tilegne meg forståelse og oversikt over feltområdene ved dokumentanalyse. Jeg har lært mye om mine to undersøkelsesfelt gjennom arbeidet, men også vel så mye om meg selv og bruk av kvalitativ metode.

Med tanke på videre forskning på bærekraftig stedsutvikling, gjerne i form av fokus på økosamfunn slik jeg valgte, så mener jeg at det fortsatt vil være interessant å gjennomføre kvalitative undersøkelser som gir kunnskap om aktørenes drivkraft i dette arbeidet. Kanskje vil det å skape forståelse for hvilke ulike og felles motivasjoner aktører har for å satse på bærekraftig stedsutvikling, bidra til at areal- og samfunnsplanlegging blir mer bærekraftig?

Kilder og litteratur

- Alver, B. G. & Øyen, Ø. (2007) Challenges of Research Ethics: An Introduction. I: Alver, B. G., Fjell, T. I. & Øyen, Ø. red. *Research Ethics in Studies of Culture and Social life*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, s. 11-55.
- Alver, B. G. & Øyen, Ø. (1997) *Forskningsetikk i forskerhverdagen*. Oslo: Tano Aschehoug,
- Arnardóttir, H. D. (2013) *Økolandsby med naturbasert avløpsrensing. Ecovillage with a sustainable wastewater management* [masteroppgave]. Ås: Universitetet for miljø- og biovitenskap.
- Aure, M., Berg, N. G., Cruickshank, J. & Dale, B. red. (2015) *Med sans for sted – Nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Aure, M., Nygaard, V. & Wiborg, A. (2015) Stedstilknytning: Materialitet, relasjoner og følelser. I: Aure, M., Berg, N. G., Cruickshank, J. & Dale, B. red. (2015) *Med sans for sted – Nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget, s. 195-211.
- Austad, I., Petterson, M., Hauge, L., Engesæter, A., Austad, K. G., Dago, B. K., Frøyen, A. J., Haraldsen, T., Kvamme, M., Jensen, M. A., Johansen, C. & Monstad, K. (2012) Historien om Norgeskårdprosjektet, museene og kulturlandskapet. *Heimen*, bind 49, s. 333-346.
- Aven, J. (2014) Draumen om ei livleg grend. *Nærvær*, nr.1.
- Bakke-Kiøsterud, C. (2010) *Økolandsby på norsk – samhandling mellom kommunen i to økolandsbyprosjekt på Østlandet* [masteroppgave]. Universitetet i Tromsø.
- Bang, J. M. (2005) *Ecovillages. A practical guide to sustainable communities*. Edinburgh: Floris Books.
- Bang, J. M. (2015) *PERMACULTURE : A Student's Guide to the Theory and Practice of Ecovillage Design*. Edinburgh: Floris Books.
- Berg, N.G., & Dale, B. (2015) Sted – noen nyere teoretiske tilnærminger til debatter. I: Aure, M., Berg, N. G., Cruickshank, J. & Dale, B. red. (2015) *Med sans for sted – Nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget, s. 31-46.

- Berg, N. G., & Dale, B. (2004) Sted – begreper og teorier. I: Berg, N. G., Dale, B., Lysgård, H. K., Løfgren, A. red. *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim, Tapir Akademisk Forlag, s.39-60.
- Berg, N. G., Dale, B., Lysgård, H.K., & Løfgren, A. red. (2004) – *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Bjørnstad, I. H. (2009) *Bergan økolandsby – utvikling av et bærekraftig og innovativt boligområde* [bacheloroppgave]. Ås: Universitetet for miljø og biovitenskap.
- Bregnballe, A. (2014) Marginalisering av borgernes systemutfordrende stemmer – En Foucault-inspirert studie av maktmekanismer i norsk miljøpolitikk. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 55 (2), s.261-290.
- Brekke, N. G. red. (2009) Osterøy. I: Brekke, N. G. red. *Kulturhistorisk vegbok – Hordaland*. Bergen: Nord 4, Hordaland fylkeskommune, s. 322 – 327.
- Brekke, N. G. (2006) Regionale kulturtradisjonar. Vestlandets kulturgeografi. I: Helle, K. red. *Vestlandets historie. Bind 2. Samfunn*. Bergen: Vigmostad & Bjørke, s. 116-165.
- Brodersen, R. & Helland, R. T. (2005) Bergen Økologiske Landsby; Eksempel på organisering av boligtau basert på økologiske prinsipper. *Bergens Tidende*, 19.februar, s. 33.
- Castrejón, C. (2007) *A simple life? The symbolic significance of environmentalism in the construction of a community. Case study in the ecovillage of Las Nubes in Veracruz, Mexico* [masteroppgave]. Universitetet i Tromsø.
- Cruickshank, J. (2014) Stedsblind planlegging av lokalsamfunnet. *Plan*, 6, s.4-9.
- Cruickshank, J. & Lysgård, H. K. (2013) Diskursanalyser som kunnskapsgrunnlag for stedsutvikling. I: Førde, A. et. al. red. *Å finne sted – Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademika forlag, s. 77-92.
- Dale, B., Berg, N. G., Førde, A. & Kramvig, B. red. (2013) *Å finne sted. Metodologiske perspektiver på stedsanalyser*. Trondheim: Akademika forlag.
- Dawson, J. (2007) From Eco-Kooks to Eco-Consultants. *Communities*, 137, s.48-51.

- Dawson, J. (2006a) How Ecovillages Can Grow Sustainable Local Economies. *Communities*, 113, s.56 – 61.
- Dawson, J. (2006b) *Ecovillages. New Frontiers for Sustainability*. Foxhole: Green Books Ltd.
- Dvergsdal, G. (2005) *Det moderne klyngetun – buplass for fleire enn bønder*. Rapport nr.10. Leikanger: Fylkesmannen i Sogn og Fjordane.
- Gehl Architects & Distriktssenteret (2016) *Oppsummering frå Workshop 2015 – Attraktive og berekraftige bumiljø i småbyar*. Steinkjer: Distriktssenteret.
- Grue, J. I. (2015) Boblende entusiasme for Gaia-senteret i Alvdal – Her er det et stort potensial. I: *Østlendingen*, 11.juli, side 14-15, del 1.
- Gustavsen, H. (2011) *Økolandsbyers effekt på innbyggernes forbruksvaner, økologiske bevissthet og øvrige samfunnsengasjement. En kvalitativ studie av Dyssekilde økolandsby* [masteroppgave]. Universitetet i Oslo.
- Henningsen, E. & Vestby, G.M. (2012) Identitet og tilhørighet: Mennesker og steder. I: Hansen, G.S., Klausen, J.E., & Langeland, O. red. (2012) *Det regionale Norge 1950 til 2050*. Oslo: Abstrakt forlag AS, s.93-111.
- Hovland, J. & Isane, A. K. (1994) *Økosamfunn – Kommunaltekniske utfordringer*. NFKs stipendoppgave 1993. Oslo: Norsk Kommunalteknisk Forening.
- Hyllestad kommune – omstillingsorganisasjonen (2015) *Handlingsplan 2015 : Strategisk handlingsplan for utviklingsarbeid i Hyllestad kommune*.
- Hyllestad kommune - omstillingsorganisasjonen (2014a) *Utviklingsplan for næringsarbeid 2014 – 2015*.
- Hyllestad kommune – omstillingsorganisasjonen (2011) *Utviklingsplan for Næringsarbeid : Hyllestad kommune 2012 – 2015*.
- Hyllestad kommune (2009a) *Kommuneplan 2009 – 2020*.
- Hyllestad kommune (2009b) *Kommuneplan for Hyllestad kommune 2009 – 2020, arealdel*.
- Hyllestad kommune (2008) *Energi- og miljøplan for Hyllestad kommune*.

- Håland, M. T. & Knagenhjelm, T. K. (2008) *Stein på stein. Forvaltnings- og utviklingsplan for kvernsteinslandskapet i Hyllestad*. Rapport 10/2008. Aurland: Aurland Naturverkstad BA.
- Jacobsen, R. (2001) *Tun, bygninger og økologi*. Oslo: Landbruksforlaget.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2015) *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Vedtatt ved kongelig resolusjon 12.juni 2015*.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju. 2.utgave*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Langeland, O. (2012) Regioner og regionalisering. I: Hansen, S. G., Klausen, J. E. & Langeland, O. red. *Det regionale Norge 1950 til 2050*. Oslo: Abstrakt forlag AS, s.25-37.
- Langvad, S. N. (2015) Det trengs en landsby for å oppdra en hel dal. *Arkitektur N*, 95 (5) September, s. 18-35.
- Lid, L. S. (2014) Må byggja dobbelt så mange bustader. *Bygdanytt*. 4.mars, s.4-5.
- Lid, L. S. (2015b) – Utan skulen vil bygda visna og døy. *Bygdanytt*. 10.november, s.4, del 1.
- Lysgård, H. K. (2004a) Romlighet i studier av mennesker, steder og regioner. I: Berg, N. G., Dale, B., Lysgård, H. K., Løfgren, A. red. *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, s.17-26.
- Lysgård, H. K. (2004b) Region i forskning, politikk og hverdagsliv. I: Berg, N. G., Dale, B., Lysgård, H. K., Løfgren, A. red. *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, s.27-38.
- Lysgård, H. K. (2007) Regioner som forestilte fellesskap – hvordan og hvorfor? *Heimen*, nr.2, s.85-95.
- Lysgård, H. K. & Cruickshank, J. (2013) Creating attractive places for whom? A discourse-theoretical approach to knowledge and planning. *Environment and Planning A*, volume 45, s.2868-2883.
- Møller, T. (2012) *Naturrelation og økologisk bæredyktighet. Et studie af økolandsbyer i Colombia* [masteroppgave]. Høgskolen i Telemark.

- Norconsult (2011) *Osterøy kommune. Kommunedelplan : Energi og klima 2012 – 2016*. Bergen: Norconsult AS, s.1-50.
- Nygaard, V. (2013) *En analyse av boligmarkedet i Nordhordaland*. Norut Alta RAPPORT: 2013:2. Alta: Norut Alta.
- Osterøy kommune (u.å.). *Osterøy kommune : Nær byen, nær naturen* [Brosjyre]. Lonevåg: Osterøy kommune, s.1-23.
- Osterøy kommune (2007) *Bruvik sentrum, del aust : Forslag til reguleringsplan*, 9.februar 2007. Bergen: Fortunen AS / Lonevåg: Osterøy kommune.
- Osterøy kommune (2011) *Kommuneplanen sin arealdel 2011 – 2023 : Planskildring*.
- Presthus, K., Aas, P. I. H. & Myklebust, D. O. A. (2013) *Eide økogrend : Planlegging av økogrend på Eide, Hyllestad kommune, Sogn og Fjordane* [Bacheloroppgave]. Høgskolen i Bergen.
- Roth, C. (2012) *An Ecovillage Future*. Communities, 156, s.11.
- Selberg, T. (2007) Mennesker og steder. Innledning. I: Selberg, T. & Gilje, N. red. *Kulturelle landskap. Sted, fortelling og materiell kultur*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke, s.9-20.
- Solum, E. S. (2005) *Etableringen av Hurdalssjøen økologiske landsby* [masteroppgave]. Universitetet i Oslo.
- St. meld. nr.25 (2008-2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru. Om distrikts- og regionalpolitikken*.
- Stueland, E. (2016) *700-årsflommen : 13 innlegg om klimaendringer, poesi og politikk*. Oslo: Forlaget Oktober as.
- Stærnes, T. & Wollstad, I. (2010) *Økosamfunn – fremtidsrettet bomiljø. Intentional communities – future living* [masteroppgave]. Ås: Universitetet for miljø- og biovitenskap.
- Toporowska, E. (2011) «*Visjon og virkelighet*» : *To økolandsbyer i Norge* [masteroppgave]. Universitetet i Oslo.

Torp, S. (2011) Økolandsby. I: Synnevåg, V. & Solheim, R. E. red. *Framtidsfrø : Spirer til en bedre verden*. Tingvoll: Abakadabra forlag, s. 114-122.

Tøllefsen, S. A. (2015) *Den grønne drømmen : En studie av sosialt fellesskap og gruppetilhørighet i en økologisk landsby* [masteroppgave]. Universitetet i Tromsø.

Vasstrøm, M. & Lysgård, H. K. (2015) Planning for Sustainability: Between Risks and Lifeworlds. I: Johnsen, H. C. G., et al. red. *Higher Education in a Sustainable Society*. Heidelberg: Springer International Publishing Switzerland, s.127-143.

Vestby, G. M. (2015) Stedsutviklingens råstoff og resultat: Funksjonelle og emosjonelle relasjoner mellom mennesker og steder. I: Aure, M., Berg, N. G., Cruickshank, J. & Dale, B. red. (2015) *Med sans for sted – Nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget, s.165-178.

Visit Osterøy - Osterøy reiselivslag (u.å) *Osterøy – ei reise mellom fjord og fjell*, s.1-8.

Volle, V. (2013) Begeistra politikarane med planar for Eide. *Ytre Sogn*, 25.oktober 2013, s.10.

Lover:

Grunnloven - grl. *Lov 17.mai 1814*.

Kommuneloven – koml. *Lov 25.september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner*.

Naturmangfoldloven – nml. *Lov 3.april 2009 om forvaltning av naturens mangfold*.

Plan- og bygningsloven – pbl. *Lov 27.juni 2008 nr.71 om planlegging og byggesaksbehandling*.

Internett-kilder:

Bergen Økologiske Landsby (2005) *Vedtekter for Bergen Økologiske Landsby BA* [Vedtekt], 1.september 2005. Tilgjengelig fra:

<<http://bergenokologiskelandsby.no/hva-er-bol-1/generell-informasjon/Vedtekter-BOL.pdf>>

[Lest 28.september 2016].

Bergen Økologiske Landsby (2016a) *Forside* [Internett]. Tilgjengelig fra:

<<http://bergenokologiskelandsby.no/> [Lest 28.september 2016].

Bergen Økologiske Landsby (2016b) *Hva er BØL?* [Internett]. Tilgjengelig fra:

<<http://bergenokologiskelandsby.no/hva-er-bol-1>> [Lest 26.august 2016].

Bergen Økologiske Landsby (2016c) *Medlemskap* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://bergenokologiskelandsby.no/hva-er-bol-1/generell-informasjon/medlemsskap> [Lest 28.september 2016].

Bergen Økologiske Landsby (2016d) *Visjon* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://bergenokologiskelandsby.no/hva-er-bol-1/visjon>> [Lest 28.september 2016].

Bergen Økologiske Landsby sin prosjektgruppe (2016) *Bergen Økologiske Landsby bygger økologisk landsby på Bruvik* [Prospekt], 30.september 2015. Tilgjengelig fra: <<http://bergenokologiskelandsby.no/bruvik/hva-skjer/Prospekt%20V6%202015-07-01.pdf>> [Hentet 27.september 2016].

Bertelsen, J. (2015) Blar opp fem millionar for Bruvik-tomteland. *Bygdanytt* [Internett], 5.mai 2015. Tilgjengelig fra: <<http://www.bygdanytt.no/nytt/Blar-opp-fem-millionar-for-Bruvik-tomteland-305066.html>> [Lest 26.august 2016].

Brochmann, G. (2016) Passiv-aggressiv miljøkamp. *Morgenbladet* [Internett], 29.april 2016. Tilgjengelig fra: <<https://morgenbladet.no/aktuelt/2016/04/passiv-aggressiv-miljokamp>> [Lest 1.november 2016].

Brodersen, R. B. (2015) Bergen Økologiske landsby, Bruvik og gjenbruk. *Pengevirke* [Internett], nr.3, s.28-29. Oversatt fra dansk ved J. Østervold. Tilgjengelig fra: <<https://www.cultura.no/Documents/Pengevirke/Pengevirke2015/Pengevirke%202015-3%20web.pdf>> [Lest 15.januar 2016].

Bruvik (18.mars 2015) I: *Store Norske Leksikon* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://snl.no/Bruvik>> [Lest 1.september 2016].

Bruvikbygda.no (u.å.a) *Velkommen til Bruvik* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://bruvikbygda.no>> [Lest 28.august 2016].

Bruvikbygda.no (u.å.b) *Bruvik Grendaråd* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://bruvikbygda.no/grendaradet-2>> [Lest 28.august 2016].

Bruvikbygda.no (u.å.c) *Bruvik skule: Nedlagt fra høsten 2013* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://bruvikbygda.no/bruvik-skule/> [Lest 28.august 2016].

Bruvikbygda.no (u.å.d) *Bruvik kyrkje* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://bruvikbygda.no/bruvik-kyrkje/>> [Lest 28.august 2016].

Bull-Hansen, Ø., Ekman, I., Stokke, P. S. & Waage, A. red. (2014) *Framtidens bygder Del 1*. [Internett] Oslo: Norske Arkitekters Landsforbund. Tilgjengelig fra: <<https://www.arkitektur.no/lar-om-framtidens-bygder?iid=430321&pid=NAL-Article-Files.Native-InnerFile-File&attach=1>> [Lest 3.september 2015].

BYLIVsenteret (2016) *Om oss* [Internett], 9.august 2016. Oslo: Norske arkitekters landsforbund. Tilgjengelig fra: <<http://www.bylivsenteret.no/om-oss>> [Lest 19.september 2016].

Camphill Vidaråsen (2016) *Hjem* [Internett]. Andebu: Vidaråsen Landsby. Tilgjengelig fra: <<http://vidarasen.camphill.no/hjem/>> [Lest 11.oktober 2016].

Dale, A. & Bredehaug, H. (2009) Næringslivet i Hyllestad. *Hyllestad kommune* [Internett] 7.september 2009. Tilgjengelig fra: <<https://www.hyllestad.kommune.no/artikkel.aspx?AId=111>> [Lest 1.september 2016].

Distriktssenteret (2016) *Stedsutvikling* [Internett] Steinkjer: Distriktssenteret. Tilgjengelig fra: <<https://distriktssenteret.no/temaer/stedsutvikling/>> [Lest 5.september 2016].

Eid (14.februar 2009) I: *Store norske leksikon* [Leksikon] Tilgjengelig fra: <<https://snl.no/eid>> [Lest 1.september 2016].

Eide økogrend (2015a) *Heim* [Internett] Eide Økogrend. Tilgjengelig fra: <<http://www.eideeco.no/>> [Lest 26.september 2015].

Eide økogrend (2015b) *Bakgrunn* [Internett] Eide Økogrend. Tilgjengelig fra: <<http://www.eideeco.no/om-eide-okogrend/bakgrunn>> [Lest 26.september 2015].

Eide økogrend (2015c) *Kva er Eide Økogrend?* [Internett] Eide Økogrend. Tilgjengelig fra: <<http://www.eideeco.no/om-eide-okogrend/kva-er-eide-okogrend>> [Lest 26.september 2015].

Eide økogrend (2015d) *Ein dag i Eide Økogrend* [Internett] Eide Økogrend. Tilgjengelig fra: <<http://www.eideeco.no/om-eide-okogrend/ein-dag-i-eide-okogrend>> [Lest 26.september 2015].

Eide økogrend (2015e) *Planar* [Internett] Eide Økogrend. Tilgjengelig fra: <<http://www.eideeco.no/om-eide-okogrend/planar>> [Lest 26.september 2015].

Eide økogrend (2015f) *Staden Eide* [Internett] Eide Økogrend. Tilgjengelig fra: <<http://www.eideeco.no/om-eide-okogrend/staden-eide>> [Lest 26.september 2015].

Eide økogrend (2015g) *Strategi- og tiltaksplan* [Internett] 1. utgave, 31.12.15. Tilgjengelig fra: <<https://www.dropbox.com/s/w3xannp8zgl7rpe/Strategi%20og%20tiltaksplan%20E%C3%98G-%2031.12.15.pdf>> [Hentet 15.januar 2016].

Eide økogrend (2016a) *Bli med* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.eideeco.no/bli-med>> [Lest 27.september 2016].

Eide økogrend (2016b) *Grendamøte 31.01.16*. [Presentasjon], s.1-30. Tilgjengelig fra: <<https://www.dropbox.com/s/4bvo10614e54k53/Grendam%C3%B8te%20-%2031.01.16.pdf?dl=0>> [Hentet 27.september 2016].

Eikeland, H. (2013a) *Om Osterøy* [Internett] 11.november 2013, oppdatert 13.november 2013. Lonevåg: Osterøy kommune. Tilgjengelig fra: <<http://www.osteroy.kommune.no/om-kommunen.299044.nn.html>> [Lest 15.januar 2016].

Eikeland, H. (2013b) *Turistinformasjon* [Internett] 3.desember 2013, oppdatert 13.november 2015. Lonevåg: Osterøy kommune. Tilgjengelig fra: <<http://www.osteroy.kommune.no/turistinformasjon.299191.nn.html>> [Lest 15.januar 2016].

Eikeland, H. (2013c) *Ny i Osterøy* [Internett], 11.november 2013, oppdatert 9.september 2015. Lonevåg: Osterøy kommune. Tilgjengelig fra: <<http://www.osteroy.kommune.no/ny-i-osteroy.299052.nn.html>> [Lest 15.januar 2016].

Enova (2015a) *Osterøy kommune* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://klimakommune.enova.no/sitepageview.aspx?sitepageid=1417&kommuneid=1253>> [Lest 14.september 2015].

Enova (2015b) *Hyllestad kommune* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://klimakommune.enova.no/sitepageview.aspx?sitepageid=1417&kommuneid=1413>> [Lest 14.september 2015].

Facebook.no (2016a) *Sider* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.facebook.com/search/pages/?q=Økolandsby>> [Lest 28.august 2016].

Facebook.no (2016b) *Grupper* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.facebook.com/search/groups/?q=Økolandsby>> [Lest 28.august 2016].

Facebook.no (2016c) *Knausane Ungdomslag* [Internett]. Tilgjengelig fra:

<<https://www.facebook.com/knausane>> [Lest 1.oktober 2016].

Filago AS (u.å.a) *Filago -økosamfunn fra A til Ø-* [Internett] Oslo: Filago AS. Tilgjengelig

fra: <<http://www.filago.no/>> [Lest 3.oktober 2016].

Filago AS (u.å.b) *Prosjekter* [Internett]. Oslo: Filago AS. Tilgjengelig fra:

<<http://www.filago.no/prosjekter/>> [Lest 5.oktober 2016].

Fishbooking.com (u.å.) *Om Loneelven* [Internett]. Tilgjengelig fra:

<<http://www.fishbooking.com/fiskeinfostart.asp?VassID=741&knr=1429>> [Lest 1.oktober 2016].

FN-sambandet (2016a) *Bærekraftig utvikling* [Internett]. Oslo: FN-sambandet. Tilgjengelig

fra: <<http://www.fn.no/Tema/Baerekraftig-utvikling>> [Lest 19.september 2016].

FN-sambandet (2016b) *Dette er FNs bærekraftsmål* [Internett]. Oslo: Fn-sambandet.

Tilgjengelig fra: <<http://www.fn.no/Tema/FNs-baerekraftsmaal/Dette-er-FNs-baerekraftsmaal>> [Lest 19.september 2016].

FN-sambandet (2016c) *Hva er togradersmålet?* [Internett], 11.august 2016. Oslo: FN-

sambandet. Tilgjengelig fra: <<http://www.fn.no/Tema/Klima/Hva-er-togradersmaalet>> [Lest 19.september 2016].

FN-sambandet (2016d) *Dette er Parisavtalen* [Internett]. Oslo: FN-sambandet. Tilgjengelig

fra: <<http://www.fn.no/Tema/Klima/Klimaforhandlinger/Dette-er-Paris-avtalen>> [Lest 4.november 2016].

Fosshagen, K. (19.mai 2016) Globalisering, i: *Store Norske Leksikon* [Internett]. Tilgjengelig

fra: <<https://snl.no/globalisering>> [Lest 1.september 2016].

Framtiden i våre hender (2016) *Om oss* [Internett]. Oslo: Framtiden i våre hender.

Tilgjengelig fra: <<http://www.framtiden.no/om-oss.html>> [Lest 7.november 2016].

Geomatikk IKT AS (2016) *Bruvik sentrum, del aust : Forslag til reguleringsplan* [Digitalt

plankart], 9.februar 2007. Bergen: Fortunen AS & Lonevåg: Osterøy kommune. I: braPLAN, versjon 2.6.17-SNAPSHOT. Tilgjengelig fra: <<http://braplan.geoweb.no/bpvedlegg/1253/Dokument/1333018017248.pdf>> [Hentet 28.september 2016].

Gudvangen, V. & Grimeland, P. K. (2015) Fråflyttingstruga bygd blir økogrend. *NRK Sogn og Fjordane* [Internett], 18.mai 2015. Tilgjengelig fra: <<https://www.nrk.no/sognogfjordane/raflyttingstruga-bygd-blir-okogrend-1.12366722>> [Lest 22.august 2016].

Global Ecovillage Network (2015a) *What is an Ecovillage?* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://ecovillage.org/en/article/what-ecovillage>> [Lest 26.september 2015].

Global Ecovillage Network (2015b) *Dimensions of Sustainability* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://ecovillage.org/en/article/dimensions-sustainability-0>> [Lest 26.september 2015].

Grend (14.februar 2009) i: *Store Norske Leksikon* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://snl.no/grend>> [Lest 6.oktober 2016].

Hansen, F. K. (2013) Den grønne bølgen versjon 2.0. *P3 Dokumentar* [Internett], 28.november 2013, oppdatert 17.juni 2014. Tilgjengelig fra: <<http://p3.no/dokumentar/den-gronne-bolgen-versjon-2-0/>> [Lest 4.november 2015].

HIBA HUS (2016) *Livsløpsstandard* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.hibahus.no/tips-og-rad/byggeprosessen/livstidsstandard/>> [Lest 29.september 2016].

HOLSTDESIGN (u.å.) *Kvernsteinsparken* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.kvernstein.no/images/eventlist/51528%20-%20frode%20holst_51528%20-%20hyllestad%20folder.pdf> [Hentet 12.oktober 2016].

Hope, T. (2015) Ny vår for heimbygda. *Framtida.no* [Internett], 16.august 2015. Tilgjengelig fra: <http://www.framtida.no/articles/ny-var-for-heimbygda#.V-o_QvCLTIU> [Lest 27.september 2016].

Hurdal Økolandsby (u.å.a) *Historikk* [Internett]. Hurdal: Hurdal økolandsby. Tilgjengelig fra: <<http://www.hurdalecovillage.no/historikk>> [Lest 3.oktober 2016].

Hurdal Økolandsby (u.å.b) *Bærekraftsdalen Hurdal* [Internett]. Hurdal: Hurdal økolandsby. Tilgjengelig fra: <<http://www.hurdalecovillage.no/sustainable-valley>> [Lest 3.oktober 2016].

Høgskolen i Oslo og Akershus (2016) *Helhetlig boligplanlegging* [Internett]. Oslo: HiOA. Tilgjengelig fra: <<http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NIBR/Publikasjoner/Helhetlig-boligplanlegging>> [Lest 15.januar 2016].

Ingemann, B. (1850) *Deilig er jorden* [Sangtekst] Tilgjengelig fra: <http://www.julesanger.no/deilig_er_jorden_tekst.shtml> [Lest 16.september 2016].

Innovasjon Norge (u.å.) *Regional omstilling – hva er det?* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.regionalomstilling.no/no/Om-omstilling/>> [Lest 26.september 2016].

Jackson, H. (u.å.) *What is an ecovillage?* [Internett] <http://gaia.org/wp-content/uploads/2016/07/HJackson_whatIsEv.pdf> [Hentet 13.september 2016].

Landsby (24.mars 2009) i: *Store norske leksikon* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://snl.no/landsby>> [Lest 1.september 2016].

Lid, L. S. (2015a) Ja til økolandsby. *Bygdanytt* [Internett], 5.mai 2015. Tilgjengelig fra: <<http://www.bygdanytt.no/nytt/Ja-til-okolandsby-305328.html>> [Lest 26.august 2016].

Lid, L. S. (2013) Er klare til å byggja økolandsby neste år. *Bygdanytt* [Internett], 27.oktober 2013. Tilgjengelig fra: <<http://www.bygdanytt.no/incoming/Er-klare-til-a-byggja-okolandsby-neste-ar-92699.html>> [Lest 26.august 2016].

Lindaas, A. K. (2016a) *Ny stortingsmelding om bærekraftige byer og sterke distrikter* [Internett] Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Tilgjengelig fra: <<http://www.byerogdistrikter.no/>> [Lest 26.august 2016].

Lindaas, A. K. (2016b) *Hvorfor en melding om byer og distrikter?* [Internett] Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Tilgjengelig fra: <<http://www.byerogdistrikter.no/hvorfor-en-melding-om-byer-og-distrikter/>> [Lest 26.august 2016].

Lindaas, A. K. (2016c) *Distriktpolitikk under nye forutsetninger* [Internett] Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Tilgjengelig fra: <<http://www.byerogdistrikter.no/distriktpolitikk-under-nye-forutsetninger/>> [Lest 26.august 2016].

Lindaas, A. K. (2016d) *Vekstkraftige bo- og arbeidsmarkeder i hele landet* [Internett] Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Tilgjengelig fra: <<http://www.byerogdistrikter.no/vekstkraftige-bo-og-arbeidsmarkeder-i-hele-landet-2/>> [Lest 26.august 2016].

Lindaas, A. K. (2016e) *Samordnede løsninger og attraktive bymiljø* [Internett] Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Tilgjengelig fra: <<http://www.byerogdistrikter.no/samordnede-losninger-og-attraktive-bymiljo/>> [Lest 26.august 2016].

Lindaas, A. K. (2016f) *Om prisen Attraktiv by* [Internett] Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Sist oppdatert 8.februar 2016. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/by--og-stedsutvikling/attraktiv_by/om-prisen/id2474510/> [Lest 26.august 2016].

Lindaas, A. K. (2016g) *Register om betinget godkjenning og kontroll* [Internett]. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Sist oppdatert 27. januar 2016. Tilgjengelig fra: <<https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommuneokonomi/robek-2/id449305/>> [Lest 30.september 2016].

Lindaas, A. K. (2016h) *Kommuner som er oppført i registeret* [Internett]. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Sist oppdatert 16.september 2016. Tilgjengelig fra: <<https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommuneokonomi/robek-2/kommuner-som-er-oppfort-i-registeret/id415422/>> [Lest 30.september 2016].

Matmerk. (u.å.) *Om Inn på tunet* [Internett]. Oslo: Matmerk. Tilgjengelig fra: <<http://www.matmerk.no/no/inn-pa-tunet/om-inn-pa-tunet>> [Lest 4.oktober 2016].

Miller, F. & Torp, S. (2013) *10 økolandsbyer på 10 år i Norge*. [Internett]. Oslo: Gaia-Oslo AS & Hurdalsjøen Økologiske Landsby AS. Tilgjengelig fra: <<http://okosamfunn.no/wp-content/uploads/10-okolandsbyer-paa-10-aar-i-Norge.pdf>> [Lest 5.november 2015].

Museumssenteret i Hordaland (2013a) *Om Havråtunet* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.muho.no/havr%C3%A5tunet/om-havr%C3%A5tunet>> [Lest 6.oktober 2016].

Museumssenteret i Hordaland (2013b) *Om Stiftinga Museumssenteret i Hordaland* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.muho.no/muho/om-muho/om-museumssenteret-i-hordaland>> [Lest 6.oktober 2016].

Natursamfunn (2016) *Norske økosamfunn* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.natursamfunn.no/andre-okosamfunn/norske-okosamfunn/>> [Lest 28.august 2016].

Norad (2016) *Bærekraftsmålene* [Internett] 29.september 2014, oppdatert 25.september 2015. Oslo: Norad. Tilgjengelig fra: <<https://www.norad.no/om-bistand/barekraftsmalene/>> [Lest 19.september 2016].

Nord Universitet (2016) *Harvard* [Internett] Oppdatert 29.april 2016. Tilgjengelig fra: <<https://www.nord.no/no/bibliotek/skrive-og-referere/harvard-uin#&acd=602d526a-2550-1cce-2f72-fa9d1518328f>> [Lest 17.september 2016].

Nordstrand, I. (2012) *Kverna som sviv og mel* [Internett] 16.desember 2012. Hyllestad: Norsk Kvernsteinsenter. Tilgjengelig fra: <<http://www.kvernstein.no/kverna-som-sviv-og-mel>> [Lest 12.oktober 2016].

Norsk Kvernsteinsenter (2012) *Norsk Kvernsteinsenter* [Internett] 15.november 2012. Hyllestad: Norsk Kvernsteinsenter. Tilgjengelig fra: <<http://www.kvernstein.no/index.php/norsk-kvernsteinsenter>> [Lest 12.oktober 2016].

Norske arkitekters landsforbund (2016) *NAL lanserer Bylivsenteret* [Internett] Oppdatert 29.august 2016. Oslo: Norske arkitekters landsforbund. Tilgjengelig fra: <<http://www.arkitektur.no/tittel1>> [Lest 19.september 2016].

Norsk permakulturforening (2016) *Liste over etablerte og planlagte økosamfunn i Norge* [Internett] Oslo: Norsk permakulturforening. Tilgjengelig fra: <<http://www.permakultur.no/archives/573>> [Lest 28.august 2016].

Norske Økosamfunns Forening (2016a) *Vedtekter for Norske Økosamfunns Forening (NØF)* [Internett]. Oslo: Norske Økosamfunns Forening. Tilgjengelig fra: <<http://okosamfunn.no/om-nof/vedtekter/>> [Lest 22.august 2016].

Norske Økosamfunns Forening (2016b) *Det norske nettverket* [Internett]. Oslo: Norske Økosamfunns Forening. Tilgjengelig fra: <<http://okosamfunn.no/ressurser/norsk-nettverk-okogrender/>> [Lest 28.august 2016].

NRK Nyheter (2016) *Klimaavtale i Paris* [Internett], 4.september. Tilgjengelig fra: <<https://www.nrk.no/nyheter/klimaavtale-i-paris-1.12358349>> [Lest 19.september 2016].

Nyheim, S. (2015a) Slik kan det bli på Bruvik. *Bygdanytt* [Internett], 26.oktober. Tilgjengelig fra: <<http://www.bygdanytt.no/nytt/Slik-kan-det-bli-pa-Bruvik-381716.html>> [Lest 4.november 2015].

Nyheim, S. (2015b) Slik vil økohusa på Bruvik sjå ut. *Bygdanytt* [Internett], 15.november. Tilgjengelig fra: <<http://www.bygdanytt.no/nytt/Slik-vil-okohusa-pa-Bruvik-sja-ut-390811.html>> [Lest 30.september 2016].

Offergaard, S. (2015) Vekstsuksess i økoland. *Nationen* [Internett], 6.juni. Tilgjengelig fra: <<http://www.nationen.no/reportasje/vekstsuksess-i-akoland/>> [Lest: 26.november 2015].

Omstillingsorganisasjonen i Hyllestad kommune (u.å.) *Omstilling i Hyllestad* [Internett blogg]. Tilgjengelig fra: <<https://omstilling.wordpress.com/om/>> [Lest 1.september 2016].

Primitive tider (u.å.) *Forfatterveiledning : (Gjeldende fra nummer 14)* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.primitive-tider.com/page14.php>> [Hentet 28.september 2016].

Regjeringen.no (2015) *Hvorfor stedsutvikling?* [Internett], 3.september. Tilgjengelig fra: <<https://www.regjeringen.no/no/sub/stedsutvikling/om/stedsutvikling-mellomside/id2362955/>> [Lest 2.september 2016].

Røynestad, F. (2007a) *Osterøy kommune – Reguleringsplan Bruvik Sentrum, del aust* [Planomtale], 9.februar 2007. Bergen: Fortunen AS & Lonevåg: Osterøy kommune. Tilgjengelig fra: <<http://bergenokologiskelandsby.no/bruvik/apne-saksdokumenter/Planomtale-1333018042842.pdf>> [Hentet 25.september 2015].

Røynestad, F. (2007b) *Osterøy kommune – Reguleringsplan Bruvik Sentrum, del aust* [Reguleringsbestemmelser], 9.februar 2007. Bergen: Fortunen AS & Lonevåg: Osterøy kommune. Tilgjengelig fra: <<http://bergenokologiskelandsby.no/bruvik/apne-saksdokumenter/RegBest-1333017982455.pdf>> [Hentet 25.september 2015].

Schjelderup, H. & Storsletten, O. red. (1999) *Grindbygde hus i Vest-Norge. Eksempelsamling*. [Internett]. NIKU temahefte 34. Oslo: Norsk Institutt for Kulturminneforskning [NIKU], s. 1-127. Tilgjengelig fra: <<http://niku.no/filestore/Publikasjoner/NIKUTemahefte34.pdf>> [Hentet 30.september 2016].

Sevier, L., Henderson, M. & Naidu, N. (2008) Ecovillages: A model life?. *Ecologist*, 3.juni 2008 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.theecologist.org/investigations/society/268714/ecovillages_a_model_life.html#> [Lest 26.september 2015].

Skår, C. (2013) *Næring på Osterøy* [Internett], 18.november 2013, oppdatert 17.desember 2013. Tilgjengelig fra: <<http://www.osteroy.kommune.no/naeringsliv.299184.nn.html>> [Lest 15.januar 2016].

Solerød, H. (20.september 2012) Bygd. I: *Store Norske Leksikon* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://snl.no/bygd>> [Lest 1.september 2016].

Sollia (2016) *Kort om Solliakollektivet* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://sollia.no/kort-om-solliakollektivet>> [Lest 6.oktober 2016].

Systaddal, J. (2013) Omstilling og næringsutvikling. *Hyllestad kommune* [Internett], 27.mai 2013. Tilgjengelig fra: <<https://www.hyllestad.kommune.no/artikkel.aspx?AId=41>> [Lest 1.september 2016].

Søk & skriv (2016a) *Harvard* [Internett]. Oppdatert 26.august 2016. Tilgjengelig fra: <<http://sokogskriv.no/kildebruk-og-referanser/referansestiler/harvard>> [Lest 17.september 2016].

Søk og skriv (2016b) *Hvordan referere?* [Internett]. Oppdatert 13.oktober 2015. Tilgjengelig fra: <<http://sokogskriv.no/kildebruk-og-referanser/hvordan-referere/>> [Lest 27.september 2016].

Telemarksforskning (2016a) *Bærekraftig stedsutvikling i Romania* [Internett], 5.november 2014. Tilgjengelig fra: <https://www.telemarksforskning.no/start/detalj.asp?nyhet_id=667&merket=2> [Lest 21.september 2016].

Telemarksforskning (2016b) *Buzau geopark* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.telemarksforskning.no/PROSJEKT/Detalj.asp?p_prosjektnr=%2720140220%27&fra=medarbeidere&merket=4&id=22> [Lest 21.september 2016].

Thorsnæs, G. (5.april 2016) Osterøy, i; *Store Norske Leksikon* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://snl.no/Osterøy>> [Lest 1.september 2016].

Thorsnæs, G. & Askheim, S. (5.april 2016) Hyllestad, i: *Store Norske Leksikon* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://snl.no/Hyllestad>> [Lest 1.september 2016].

Universitetet i Bergen & Språkrådet (2016) Økologi, i: *Bokmålsordboka/Nynorskordboka* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=%C3%B8kologi&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge> [Lest 17.september 2016].

University of Southern Queensland (2016a) *Harvard AGPS Referencing Guide* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.usq.edu.au/library/referencing/harvard-agps-referencing-guide>> [Lest 27.september 2016].

University of Southern Queensland (2016b) *Open Access* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://www.usq.edu.au/library/getting-help/help-for-students/copyright-basics/open-access>> [Lest 27.september 2016].

Vang, S. (2016) *Norge har ratifisert Parisavtalen* [Internett], 21.juni. Oslo: Klima- og miljødepartementet. Tilgjengelig fra: <<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-har-ratifisert-parisavtalen/id2505365/>> [Lest 19.september 2016].

Waage, A. (2016) *Nytt nasjonalt senter for bærekraftig by- og tettstedsutvikling* [Internett] Oppdatert 3.mars 2016. Oslo: Norske arkitekters landsforbund. Tilgjengelig fra: <<http://www.arkitektur.no/artikkel818>> [Lest 26.august 2016].

Økolandsbyen, episode 1:4 (2015) NRK TV, 9.november 2015 [TV-serie]. Tilgjengelig fra: <<https://tv.nrk.no/serie/oekolandsbyen/MDFP10002115/sesong-1/episode-1>> [Sett 9.november 2015].

Økolandsbyen, episode 2:4 (2015) NRK TV, 16.november 2015 [TV-serie]. Tilgjengelig fra: <<https://tv.nrk.no/serie/oekolandsbyen/MDFP10002215/sesong-1/episode-2>> [Sett 16.november 2015].

Økolandsbyen, episode 3:4 (2015) NRK TV, 23.november 2015 [TV-serie]. Tilgjengelig fra: <<https://tv.nrk.no/serie/oekolandsbyen/MDFP10002315/sesong-1/episode-3>> [Sett 23.november 2015].

Økolandsbyen, episode 4:4 (2015) NRK TV, 26.november 2015 [TV-serie]. Tilgjengelig fra: <<https://tv.nrk.no/serie/oekolandsbyen/MDFP10002415/sesong-1/episode-4>> [Sett 26.november 2015].

Ørbo, H. (2013) En økologisk fremtidsvisjon. *P3 Dokumentar* [Internett] 28.november 2013, oppdatert 17.juni 2014. Tilgjengelig fra: <<http://p3.no/dokumentar/den-gronne-bolgen-versjon-2-0/>> [Lest 4.november 2015].

Saksdokumenter:

Fylkesmannen i Sogn og Fjordane v/ Synnøve Stalheim, Eline Orheim & Oddgeir Aardal. (2014) *Fråsegn til oppstart av detaljreguleringsplan for gbnr. 35/1 m.fl, Eide i Hyllestad kommune* [Brev], 23.05.2014, s.1-3. Tilgjengelig fra: <http://innsyn.e-kommune.no/innsyn_hyllestad/wfdocument.ashx?journalpostid=2014003012&dokid=77740&versjon=1&variant=A&> [Hentet 27.september 2015].

Hyllestad kommune (u.å.) *Kva skjer i saka mi?* [Arkivsak]. Hyllestad: Hyllestad kommune. Tilgjengelig fra: <https://www.hyllestad.kommune.no/innsyn.aspx?response=arkivsak_detaljer&arkivsakid=2013000578&scripturi=/innsyn.aspx&skin=infoLink&Midl=10157&> [Lest 27.september 2016].

Hyllestad kommune (2014b) *Reguleringsplan Eide økogrend – Søknad om oppstart*. Saksnr. 005/14. Arkivsaknr. 13/578. 31.januar 2014. Tilgjengelig fra: <http://innsyn.e-kommune.no/innsyn_hyllestad/wfdocument.ashx?journalpostid=2014000313&dokid=74211&versjon=2&variant=A&> [Hentet 27.september 2015].

Hyllestad kommune (2016) *Eide økogrend : Referat frå orienteringsmøte/grendamøte. Møtedato 31.01.16 – referat dato 12.02.16*. Arkivsaknr.: 16/1898. 15.februar 2016, s.1-3. Tilgjengelig fra: <http://innsyn.e-kommune.no/innsyn_hyllestad/wfdocument.ashx?journalpostid=2016001898&dokid=94567&versjon=1&variant=A&> [Hentet 27.september 2016].

Osterøy kommune (2015a). *Tilleggsinnkalling av Formannskapet. Sakspapir. Sal av Bruvik tomtefelt*. Saksnr. 031/15. 5.mai 2015. Tilgjengelig fra: <<https://osteroy.custompublish.com/getfile.php/3029458.2239.esevvxuws/FS0505ettersendingsaker.pdf>> [Hentet 25.september 2015].

Osterøy kommune (2015b). *Tilleggsinnkalling av Formannskapet. Sakspapir. Utbyggingsavtale for Bruvik bustadfelt, del aust -planid*. Saksnr. 032/15. 5.mai 2015. Tilgjengelig fra: <<https://osteroy.custompublish.com/getfile.php/3029458.2239.esevvxuws/FS0505ettersendingsaker.pdf>> [Hentet 25.september 2015].

Osterøy kommune og Bergen økologiske landsby (2015) Salskontrakt for delar av gnr 153 bnr 2, 3, 13, 61 og 71 som gir grunn til Bruvik bustadfelt, del aust mellom Osterøy kommune, org. Nr. 864 338 712 (selgar) og Bergen økologiske landsby, s. 1-2. I: *Tilleggsinnkalling av Formannskapet. Sakspapir. Sal av Bruvik tomtefelt*. Saksnr. 031/15. 5.mai 2015. Lonevåg: Osterøy kommune. Tilgjengelig fra: <<https://osteroy.custompublish.com/getfile.php/3029458.2239.esevvxuws/FS0505ettersendingsaker.pdf>> [Hentet 25.september 2015].

Stracon AS (2014) *Varsel om oppstart av privat planarbeid i Hyllestad kommune*

[Varslingsbrev], 8.april 2014. Tilgjengelig fra:

<<http://c1940652.r52.cf0.rackcdn.com/534ce4a dff2a7c6bc6000022/7075--->

Varslingsbrev.pdf> [Hentet 27.september 2016].

Vedlegg 1: Liste over figurer

Forside: Frontmodell av Eide økogrend [Digitalisert bilde]. Kilde: Magnar Eides private bildesamling (2016), Straume.

Figur 2.1: Den tredelte stedstilknytningsmodellen [Digitalisert bilde]. Kilde: Scannel & Gifford (2010:2), oversatt av Aure, M., Nygaard, V. & Wiborg, A. Tilgjengelig i: Stedstilknytning: Materialitet, relasjoner og følelser. I: Aure, M., Gunnerud, N. G., Cruickshank, J. & Dale, B. red. *Med sans for sted - Nyere teori*. Bergen: Fagbokforlaget, s.197.

Figur 2.2: Områdestruktur og hustypologier utviklet for Bergen Økologiske Landsby [Digitalisert bilde]. Kilde: OPA FORM arkitekter (u.å.a). Tilgjengelig fra: <<http://www.opaform.no/public/images/8f021d173636.jpg>> [Hentet 27.september 2016].

Figur 2.3: Havråtunet på Osterøy. *Havre01.jpg* [Digitalisert fotografi]. Kilde: Frode Inge Helland (2006). Tilgjengelig fra: <<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Havre01.jpg?uselang=nb>> [Hentet 27.september 2016], benyttet under Creative Commons Navngivelse 2.5 Generisk <<https://creativecommons.org/licenses/by/2.5/deed.no>>.

Figur 2.4: Grindbygg på Fløyen i Bergen [Digitalisert fotografi]. Kilde: Ingebjørg Lithun Norangs private bildesamling (2016), Bergen.

Figur 3.1: Bilde fra Hurdal økolandsby. *Hurdal_boligfelt_01.jpg* [Digitalisert fotografi]. Kilde: Hurdal økolandsby (u.å.). Tilgjengelig fra: <https://static1.squarespace.com/static/55c88bfce4b0114099e2f834/564ee1a9e4b0b676b8408f69/577268a4893fc03e6718bed9/1467115689414/Hurdal_boligfelt_01.jpg?format=1000w> [Hentet 3.oktober 2016].

Figur 3.2: Kart over Osterøy kommune og tilgrensende kommuner [Kart]. Kilde: Nordhordalandskart.no (2016). Tilgjengelig fra: <<http://nordhordland.avinet.no/default.aspx?gui=1&lang=3&minX=276291.25&minY=6696343.802504&maxX=351099.75&maxY=6742972.177504&layers=&baselayer=97&visibleOLOverlays=>>> [Hentet 23.september 2016].

Figur 3.3: Osterøys kommunevåpen. *Osterøy kom.svg* [Digitalisert bilde]. Kilde: Wikimedia Commons (2016b). Tilgjengelig fra: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Oster%C3%B8y_komm.svg?uselang=nb> [Hentet 23.september 2016].

Figur 3.4: Planskisser over Bergen Økologiske Landsby. Venstre motiv viser en del av boligområdet. Høyre motiv viser reguleringsplan for tomteområdet hvor BØL etableres. *Bergen Økologiske Landsby bygger økologisk landsby på Bruvik* [Prospekt]. Kilde: Bergen Økologiske Landsby (2016:9). Tilgjengelig fra: <<http://bergenokologiskelandsby.no/bruvik/hva-skjer/Prospekt%20V6%202015-07-01.pdf>> [Hentet 27.september 2016].

Figur 3.5: Kart over Hyllestad kommune og tilgrensende kommuner [Kart]. Kilde: Fjordakart.no (2016). Tilgjengelig fra: <http://webhotel2.gisline.no/gislinewebinnsyn_fjordakart/> [Hentet 23.september 2016].

Figur 3.6: Hyllestads kommunevåpen. *Hyllestad kom.svg* [Digitalisert bilde]. Kilde: Wikimedia Commons (2016c). Tilgjengelig fra: <[https://commons.wikimedia.org/wiki/File%3AHyllestad_komm.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%3AHyllestad_komm.svg)> [Hentet 23.september 2016].

Figur 3.7: Skisse for planavgrensning av Eide økogrend [Kart]. Kilde: Hyllestad kommune (2014). Tilgjengelig fra: <http://innsyn.ekommune.no/innsyn_hyllestad/wfdocument.ashx?journalpostid=2014000313&dokid=74252&versjon=1&variant=A&> [Hentet 27.september 2016].

Figur 3.8: 3D-modell av Eide økogrend [Digitalisert bilde]. Kilde: Eide økogrend (2016). Tilgjengelig fra: <<http://www.eideeco.no/eng/wp-content/uploads/sites/2/2015/06/3D-modell-1-670x341-670x341.jpg>> [Hentet 27.september 2016].

Figur 4.1: Områdestruktur og hustypologier utviklet for Bergen Økologiske Landsby. [Digitalisert bilde]. Kilde: OPA FORM arkitekter (u.å.b). Tilgjengelig fra: <<http://www.opaform.no/public/images/c697e92b1137.jpg>> [Hentet 27.september 2016].

Figur 5.1: Modell av Eide økogrend [Digitalisert bilde] Kilde: Stracon AS (u.å). Tilgjengelig fra: <https://scontent-ams3-1.xx.fbcdn.net/v/t1.0-9/10369721_857163074339493_4915596812759009779_n.jpg?oh=5182e2a6788573b86a335f98546ca1d1&oe=586901E5> [Hentet 4.oktober 2016].

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informanter

«Bærekraftig stedsutvikling

– satsing på økosamfunn i to vestlandske kommuner»

Om undersøkelsen:

Jeg gjennomfører en mastergradsstudie ved Masterprogram i region og regionalisering ved Universitetet i Bergen. Studien tar for seg temaet bærekraftig stedsutvikling, med fokus på arbeidet med å etablere økolandsby på Bruvik i Osterøy kommune og økogrend på Eide i Hyllestad kommune.

Formålet med studien er å undersøke hvorfor og hvordan kommunene og utbyggerne satser på å utvikle økosamfunn på Bruvik og Eide.

Kan jeg få intervju deg? Du forespørres om å delta i min studie fordi jeg tror din erfaring med arbeidet med å etablere et økosamfunn i en vestlandsk kommune, er et viktig bidrag til materiale for undersøkelsen.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Ettersom tema for studien ikke er å betrakte som sensitivt, vil personidentifiserbare opplysninger som navn, bostedskommune og yrke fremkomme i masteroppgaven.

Prosjektet skal etter planen avsluttes desember 2016.

Masteroppgaven vil være elektronisk tilgjengelig for dem som ønsker å lese den, og er lagret for ubestemt tid. Formålet for videre lagring av masteroppgaven er mellom annet at den kan benyttes som dokument for oppfølgingsstudier.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du har anledning til å trekke deg fram til du har godkjent det utskrevne intervju. Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med: masterstudent, Ingebjørg Lithun Norang,

tlf: 476 67 883, e-post: Ingebjorg.Norang@student.uib.no

eller veileder på oppgaven, første amanuensis, Hans-Jakob Ågotnes,

tlf: Tlf: 55 58 22 08, e-post: Hans-Jakob.Agotnes@uib.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i mastergradsstudien
«Bærekraftig stedsutvikling – satsing på økosamfunn i to
vestlandske kommuner»

Jeg har mottatt informasjon om studien, og jeg samtykker til å delta i intervju:

(Signert av prosjektdeltaker, dato/sted)

Vedlegg 3: Intervjuguide

Litt om informanten:

1. Hvem er du?
2. Hva gjør du på i det daglige? (jobb, studie osv.)
3. Er du aktiv i noen organisasjoner? (Miljø?)
4. Er du politisk engasjert? (Viktige saker?)
5. Hva kjennetegner et økosamfunn i dine øyne?
6. Hvorfor ønsker du å satse på å etablere økosamfunn i Osterøy/ Hyllestad kommune?

Til økosamfunns-utbyggerne:

7. Hva er historien til ditt økosamfunn? Når ble det første frøet sådd? Hvorfor det bestemte navnet på økosamfunnet?
8. Hvor kom ideen til et økosamfunn fra? (spirituelt, sosialt, politisk)
9. Når ble du aktiv i BØL/Eide økogrend?
10. Hvorfor ble du aktiv i BØL/ Eide økogrend?
11. Hva er din visjon for prosjektet? (felleskapet, holistisk, miljøvennlig)
12. Hva ønsker du å oppnå med å bidra til etableringen av et økosamfunn?
13. Hvor mange medlemmer er dere?
14. Stilles det noen krav til å bli medlem? (Deltakelse, kostnader, felles visjon)
15. Hvor avhengig er dere av medlemmer for å realisere prosjektet?
16. Hvordan samarbeider medlemmene om å etablere økosamfunnet?

Til forvaltning; kommuneansatte/politikere:

17. Hvorfor satser dere på etableringen av et økosamfunn på Bruvik/Eide?
18. Hva er din visjon for etableringen av et økosamfunn i din kommune?
19. Hva ønsker du/dere å oppnå med å etablere et økosamfunn? (Økt tilflytting, branding, næringsutvikling, klimavennlige løsninger osv.)
20. Hvordan støtter dere prosjektet? (økonomisk, sosialt..)
21. Hva tenker du om navnet til økosamfunnet?

Ideologi:

22. Hva er *økologi* for deg? Er det viktig? Hvorfor?
23. Hva betyr *bærekraftig* for deg? Er det viktig? Hvorfor?
24. Hvilken prinsipper mener du et viktig for å få til en bærekraftig (steds)utvikling? (Økonomi, fellesskap, miljø)?
25. Anser du *økosamfunn* som en strategi for *bærekraftig stedsutvikling*? Hvilken betydning kan økosamfunnet ha for lokalsamfunnet (sted og kommune)?

Stedet:

26. Hvordan landet dere på sted for etablering av økosamfunn? (Hvorfor på Vestlandet?)
27. Hvem tok først initiativet til å etablere økosamfunn på Bruvik/Eide av utbygger og kommune / politikere? Hvorfor etablere økosamfunnet på Bruvik/Eide?
28. Hvilket forhold har du til Bruvik/Eide?
29. Hvordan forholder du deg til lokalmiljøet på stedet dere vil etablere økosamfunn?
30. Har alle medlemmer/forvaltning vært positiv til valgt sted for etablering av økosamfunnet?
31. Er det noen fra Osterøy (Bruvik)/Hyllestad (Eide) som har meldt sin interesse for å bo i økosamfunnet?
32. Hva ble sett på som viktig ved sted for etablering? F.eks. natur, infrastruktur (veier, skole, jobb)...
33. Hvilken jobbmuligheter eksisterer og ser en for seg på Bruvik/Eide? Må en reise langt for å jobbe? Hvordan unngås belastning på miljøet if. til transport ved pendling?
34. Leies eller eies hele eller deler av området for etablering?
35. Tar byggeplanene hensyn til stedets særpreg? (hustyper, kulturminner, natur, klima) Hvordan/hvorfor (ikke)?
36. Hvordan har lokalsamfunnet og kommunens ansatte / politikere reagert på at området for økosamfunnet skal benyttes til noe annet enn alminnelig utbygging eller konvensjonell gårdsdrift? Gis det dispensasjon til deres reguleringsplan? Hvis ja, hvorfor?
37. Har lokalsamfunnet på Bruvik/Eide møtt prosjektene med skepsis på noe tidspunkt? Hvordan ble det håndtert?

Vedlegg 4: Lister over norske økosamfunn, 2016.

Med 'etablert' sikter jeg til at økosamfunnene er utbygd på steder, hvor de er virksomme. Enkelte av økosamfunnene i listen over planlagte økosamfunn er etablert på steder men gjenstår å være virksomme, som eksempelvis bosted for en gruppe samlet om en økologisk intensjon, eller som undervisningssenter i permakultur.

Etablerte økosamfunn (12, hvorav 1 på Vestlandet)

Denne listen bygger på funn hos: Norske Økosamfunns Forening (2016b), Norsk permakulturforening (2016), Natursamfunn (2016) og Sollia (2016).

Camphill Norge, en landsbystiftelse med 6 økosamfunn:

- ‡ Hogganvik (Vindafjord, Rogaland, Vestlandet)
- ‡ Jøssåsen (Malvik, Sør-Trøndelag, Midt-Norge)
- ‡ Rotvoll (Trondheim, Sør-Trøndelag, Midt-Norge)
- ‡ Solborg (Jevnaker, Oppland, Innlandet)
- ‡ Vallersund gård med FRAMskolen (Bjugn, Sør-Trøndelag, Midt-Norge)
- ‡ Vidaråsen (Andebu, Vestfold, Østlandet)
- ‡ Foreningen Storbuane Økosamfunn (Meldal, Trøndelag, Midt-Norge)
- ‡ Gaia Senter i Alvdal (Alvdal, Hedmark, Innlandet)
- ‡ Hurdalsjøen Økologiske Landsby [HØL] / Hurdal økolandsby (Hurdal, Akershus, Østlandet)

Stiftelsen Solliakollektivet, driver behandling av rusavhengige på økologiske gårdsbruk:

- ‡ Sollia (Søndre Land, Oppland, Innlandet)
- ‡ Trogstad (Østre Toten, Oppland, Innlandet)
- ‡ Svartlamon – Byøkologisk forsøksområde (Trondheim, Sør-Trøndelag, Midt-Norge)

Planlagte økosamfunn (33, hvorav 8 på Vestlandet)

Denne listen bygger på funn hos: Stærnes & Woldstad (2010:62), Arnardóttir (2013:14), Natursamfunn (2016), Norsk Permakulturforening (2016), Norske Økosamfunns Forening (2016b), *10 økosamfunn på 10 år* (Torp & Miller, 2013:15), samt søketreff på 'økolandsby' hos nettsiden Facebook.no (2016a; 2016b).

Der kommune for etablering er uavklart er "?" oppgitt.

- ‡ Alvastien Telste (Kvam, Hordaland, Vestlandet)
- ‡ Baldron (Oslo, Akershus, Østlandet)

- ✿ Bergen Økologiske Landsby (Osterøy, Hordaland, Vestlandet)
- ✿ Bjerkreim økolandsby (Bjerkreim, Rogaland, Vestlandet)
- ✿ Eide Økogrend (Hyllestad, Sogn og Fjordane, Vestlandet)
- ✿ Fagerstrand økolandsby (Nesodden, Akershus, Østlandet)
- ✿ Fyresdal Økolandsby (Fyresdal, Telemark, Østlandet)
- ✿ Gjernes Økogrend (Arendal, Aust-Agder, Sørlandet)
- ✿ Grenda i Åsa (Ringerike, Buskerud, Østlandet)
- ✿ Grønn Grend Hurum (Hurum, Buskerud, Østlandet)
- ✿ Hadeland Folkehøyskole (Gran, Oppland, Innlandet)
- ✿ Harstad økolandsby (Harstad, Troms, Nord-Norge)
- ✿ Hegli gårdsfelleskap (Nannestad, Akershus, Østlandet)
- ✿ Herligheten Kurs Gård (Holmestrand, Vestfold, Østlandet)
- ✿ Høstmælingen økogrend (Lillehammer, Oppland, Innlandet)
- ✿ Jensstad gard (Trysil, Hedmark, Innlandet)
- ✿ Kolonihage på landet (Ringsaker, Hedmark, Innlandet)
- ✿ Lindås Økologiske Landsby (Lindås, Hordaland, Vestlandet)
- ✿ Lofoten Økolandsby (Vestvågøy, Nordland, Nord-Norge)
- ✿ Natursamvirke på Eidsfoss (Hof, Vestfold, Østlandet)
- ✿ Nesjar økolandsby (Vestre Slidre, Oppland, Innlandet)
- ✿ Observatoriet Permakulturgård (Nannestad, Akershus, Østlandet)
- ✿ Oklungen-økolandsby (Larvik, Vestfold, Østlandet)
- ✿ Omega Senteret - økolandsby (Ørskog, Møre og Romsdal, Vestlandet)
- ✿ SOFIEville – visdomsbyen (?, Østfold, Østlandet)
- ✿ Sørumsjøen økogrend (Sørumsjøen, Akershus, Østlandet)
- ✿ Terra Libera Økogrend (Holmestrand, Vestfold, Østlandet)
- ✿ Vanaheim Natursamfunn (?, Møre og Romsdal, Vestlandet)
- ✿ Varland økolandsby (Strand, Rogaland, Vestlandet)
- ✿ Økologisk boligrend i Hulebakk (Tjøme, Vestfold, Østlandet)
- ✿ Økologisk gård i Finnmark (?, Finnmark, Nord-Norge)
- ✿ Østfold økoprosjekt / Foreningen Jordhjelpene (?, Østfold, Østlandet)
- ✿ Åsgård Økoverk (?, Rogaland, Vestlandet)

Vedlegg 5: Liste over intervjuer.

Dato for intervju	Sted for intervju	Varighet	Navn på informant(er)	Rolle
9.april 2016	Muséhagen i Bergen, utendørs på en benk.	2 timer	Randi Brodersen Herman Gerritsen	<i>Medlemmer av Bergen Økologiske Landsby [BØL].</i> Språkforsker og instruktør i yoga og meditasjon ved Studentsamskipnaden i Bergen [SiB]. Tømrer hos Bymuseet i Bergen, avd. Gamle Bergen, Bergen.
14.april 2016	Kontor i bedriften Stracons lokaler på Straume, Fjell.	1 time	Magnar Eide	<i>Prosjektleder for Eide økogrend.</i> Byggingeniør i Stracon, Fjell.
20.april 2016	I restauranten til Hotel Sognefjord i Leirvik, Hyllestad.	45 min.	Joakim Systaddal	<i>Tidligere prosjektleder i Hyllestad kommunes omstillings-organisasjon.</i> Nå gründer i bedriften Corokia AS, Hyllestad.
21. juni 2016	Møtelokale hos Osterøy kommune i Lonevåg, Osterøy.	40 min.	Jostein Førre	<i>Rådmann i Osterøy kommune.</i>